

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Kuntouttaen vankilasta siviiliin - Ehdonalaisesti vapautuneiden ja työntekijöi- den kokemuksia kuntoutusjatkumoista

Laine, Jonna & Piironen, Johanna

2017 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Kuntouttaen vankilasta siviiliin - Ehdonalaisesti vapautu-
neiden ja työntekijöiden kokemuksia kuntoutusjatku-
moista

Jonna Laine & Johanna Piironen
Rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Tammikuu, 2017

Jonna Laine & Johanna Piironen

Kuntouttaen vankilasta siviiliin - Ehdonalaisesti vapautuneiden ja työntekijöiden kokemuksia kuntoutusjatkumoista

Vuosi 2017

Sivumäärä 83

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen jatkumoiden toimivuutta. Tavoitteena oli kerätä tietoa kuntoutusjatkumoiden toimivuuksista ja haasteista vankilasta ehdonalaisen vapauden valvontaan siirtyneiden asiakkaiden sekä heidän työntekijöidensä näkökulmasta. Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä käsiteltiin päihde- ja mielenterveysongelmia sekä niihin sisältyvää kuntoutusta ja kaksoisdiagnoosia. Lisäksi teorias-
sa tarkasteltiin palveluohjausta ja verkostomaista työtä sekä yhteiskuntaan integroitumista ja desistanssia. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tiedonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua ja haastattelut toteutettiin Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen yhdyskuntaseuraamustoimistoissa. Haastatteluaineisto analysoitiin sisällönanalyysin menetelmää käyttäen.

Opinnäytetyön tuloksista voidaan päätellä kuntoutusjatkumoiden toimivan pääosin. Aineisto osoitti niissä esiintyvän myös haasteita. Kuntoutusjatkumoiden toimivuus edellyttää asiakkaalta motivaatiota, aktiivisuutta ja kuntoutukseen hakeutumista jo vankeuden aikana. Työntekijöiltä vaaditaan yhteistyön tekemistä eri toimijoiden kesken sekä asiakkaan tukemista kuntoutuksen aikana. Kuntoutusjatkumoiden haasteita ovat yhteistyön tekeminen ammattilaisten kesken, dokumentointi ja informaation välittämiseen liittyvät epäselvät käytänteet. Tuloksien johtopäätöksistä voidaan todeta, että kuntoutusjatkumoiden toiminta vaatii vielä kehittämistä ja tarkempaa suunnittelua. Kuntoutusjatkumoiden kehittämis ehdotuksena on lisätä vankiloiden ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen välistä yhteistyötä.

Asiasanat: kuntoutusjatkumo, ehdonalaisen vapauden valvonta, päihdekuntoutus, mielenterveyskuntoutus, yhteiskuntaan integroituminen

Jonna Laine & Johanna Piironen

Rehabilitation from prison to civilian life - The experiences of conditionally released ex-prisoners and their supervisors of rehabilitation continuums

Year	2017	Pages	83
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to research the continuation of intoxicant and mental health rehabilitation of conditionally released prisoners. The aim of this Bachelor's thesis was to gather information on how the continuum of rehabilitation works and the challenges that occur. Information was gathered from ex-prisoners who were under supervision as part of their conditional release and also from their supervisors. The theoretical framework includes rehabilitation of and diagnoses for drug abuse and mental health problems and a dual diagnosis. In addition, the theoretical framework examines casework and networking as well as desistance and integration back into society. The thesis was implemented as qualitative research by gathering experiences and views from ex-prisoners and supervisors. Semi-structured theme questions were used in interviews actualized in the Criminal Sanctions Agencies within the Criminal Sanctions Region of Southern Finland. The obtained material was analysed using content analysis.

The results of the thesis show that the continuum of rehabilitation after release was mostly functioning well. However, the material indicated that there were also some challenges. The overall functionality of the continuum requires motivation and activity from the ex-prisoners and that prisoners apply for the rehabilitation during imprisonment. In addition, supervisors are required to work with many actors and support the ex-prisoners during the rehabilitation process. Challenges encountered in this continuum of rehabilitation are co-operation between professionals, documentation and information dissemination problems due to unclear communication channels. The conclusions of this thesis showed that the continuum of rehabilitation still needs further specific development and planning. A developmental suggestion would be that more co-operation between the prisons and the Criminal Sanction Agency could be developed.

Keywords: rehabilitation continuum, supervision of conditionally released, substance abuse rehabilitation, mental health rehabilitation, resettlement into society

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Toimintaympäristön kuvaus	8
2.1	Rikosseuraamuslaitos	8
2.2	Yhdyskuntaseuraamustyö ja yhdyskuntaseuraamukset	8
2.3	Vankeusaikainen kuntoutus.....	9
2.4	Ehdonalaisen vapauden valvonta.....	10
2.4.1	Valvontaan määrätyn velvollisuudet	11
2.4.2	Valvonnan sisältö	11
3	Tutkimuksen yhteiskunnallinen konteksti	12
4	Teoreettinen viitekehys.....	12
4.1	Kuntoutusjatkumo vankilasta siviiliin.....	13
4.2	Päihde- ja mielenterveyskuntoutus	16
4.3	Verkostomainen työ ja palveluohjaus	19
4.4	Yhteiskuntaan integroituminen ja desistanssi.....	20
5	Tutkimuksen toteutus	22
5.1	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimusongelma	22
5.2	Opinnäytetyöprosessin aikataulu	23
5.3	Tutkimusmenetelmä	23
5.4	Aineiston keruu ja kohderyhmät	24
5.5	Aineiston analyysi	25
5.6	Luotettavuus ja eettisyys	27
6	Opinnäytetyön tulokset	29
6.1	Asiakkaiden taustatiedot	29
6.1.1	Vankila-aikaisen kuntoutuksen toimivuus.....	30
6.1.2	Vapautumisen suunnittelu ja jatkokuntoutuksen luominen	34
6.1.3	Ehdonalaisen vapauden valvonta osana kuntoutuksen etenemistä.....	38
6.2	Työntekijöiden taustatiedot	43
6.2.1	Valvojan yhteistyö vankilan ja vapautuvan asiakkaan kanssa	43
6.2.2	Ehdonalaisen vapauden valvonnan rooli kuntoutusjatkumoissa.....	47
6.2.3	Kuntoutusjatkumoissa esiintyvät haasteet	51
6.2.4	Kehittämissuhteita kuntoutusjatkumoihin.....	56
7	Johtopäätökset	58
7.1	Vankilassa aloitettu kuntoutus toimivan kuntoutusjatkumon perustana	58
7.2	Vapautumisen suunnittelu päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen tukena	59
7.3	Ehdonalaisen vapauden valvonta yhteiskuntaan integroitumisen tukena	60
7.4	Kehittämisen kohteet kuntoutusjatkumoissa.....	61
8	Pohdinta	62

8.1	Pohdintaa opinnäytetyöprosessista	63
8.2	Luotettavuuden ja eettisyyden pohdinta	65
8.3	Ammatillinen pohdinta	66
8.4	Kehitysideat ja jatkotutkimusehdotukset.....	68
	Lähteet	70
	Taulukot	74
	Liitteet.....	75

1 Johdanto

Tutkimme opinnäytetyössämme, miten ehdonalaisen vapauden valvontaan siirtyneet asiakkaat ja heidän rikosseuraamustyöntekijänsä näkevät vankilassa alkaneen päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen, joka jatkuu vankilasta vapautumisen jälkeen. Kuntoutusjatkumon tarkoituksena on kuvata vankilassa alkanutta kuntoutusta, joka etenee vankeuden jälkeiseen kuntoutukseen. Tutkimme, mitkä asiat ovat olleet asiakkaiden ja työntekijöiden mielestä toimivia sekä millaisia haasteita he ovat kokeneet kuntoutusjatkumon aikana.

Tutkimusongelmanamme oli selvittää, miten päihde- ja mielenterveyskuntoutujien kuntoutusjatkumot toimivat siirryttäessä vankilasta siviiliin. Tutkimusongelmaa lähestytään kolmen tutkimuskysymyksen avulla. Ensimmäinen kysymys kartoittaa, mitä toimivia elementtejä päihde- ja mielenterveyskuntoutusjatkumoista löytyy. Toinen tutkimuskysymys selvittää, millaisia haasteita asiakkaat ja työntekijät kohtaavat päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen jatkumoihin liittyen. Viimeisen tutkimuskysymyksen tavoitteena on kartoittaa, mistä kuntoutuksen haasteet johtuvat. Tutkimus selvittää kuntoutusjatkumoiden kokonaisuutta huomioiden kuntoutuksen haasteet ja asiat, jotka tekevät kuntoutusjatkumoista onnistuneita.

Toteutimme opinnäytetyömme laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Keräsimme aineiston haastattelemalla viittä ehdonalaisen vapauden valvonnassa olevaa rikosseuraamusasiakasta ja heidän valvojiaan, neljää rikosseuraamustyöntekijää. Haastattelut toteutimme Helsingin ja Uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimistoissa puolistrukturoitua teema-haastattelumenetelmää käyttäen. Haastattelujen teemat asiakkailla koostuivat taustatiedoista, vankila-ajasta, vapauttamisesta, valvonta-ajasta yhdyskuntaseuraamustoimistossa sekä päihde- ja mielenterveys -osiosta. Rikosseuraamustyöntekijöiden haastatteluteemat olivat taustatiedot, vankila-aika, vapauttaminen, valvonta-aika yhdyskuntaseuraamustoimistossa, päihde- ja mielenterveystyö asiakkaan kanssa sekä kuntoutusjatkumo. Valitsimme opinnäytetyön aiheen oman mielenkiintomme mukaan ja kehitelimme idean aiheesta oma-aloitteisesti Rikosseuraamuslaitoksen työntekijöiden näkemyksiä hyödyntäen. Kiinnostuksemme kohdistuu erityisesti päihde- ja mielenterveysongelmiin rikosseuraamusasiakkailta, ja sen myötä halusimme lähteä toteuttamaan tutkimusta aiheeseen liittyen. Tarjosimme opinnäytetyötämme Helsingin yhdyskuntaseuraamustoimistolle, josta tuli lopulta meidän yhteistyökumppanimme.

Opinnäytetyömme tuloksia voivat hyödyntää työntekijät, jotka työskentelevät päihde- ja mielenterveysongelmaisten rikosseuraamusasiakkaiden kanssa. Opinnäytetyöstä voi olla hyötyä myös Rikosseuraamuslaitokselle, kun pyritään kehittämään saumattomia kuntoutusjatkumoa Rikosseuraamuslaitoksen strategian mukaisesti. Näkökulmat, joita saadaan rikosseuraamusasiakkailta ja -työntekijöiltä, ovat keskeisiä kuntoutusjatkumoa kehitettäessä.

2 Toimintaympäristön kuvaus

Tässä luvussa esitellään Rikosseuraamuslaitosta organisaationa ja sen tehtävää yhteiskunnan yhtenä tärkeänä toimijana. Toisessa alaotsikossa käsitellään yhdyskuntaseuraamustyön tehtäviä sekä mitä yhdyskuntaseuraamuksilla tavoitellaan. Pääkaupunkiseudulla toimivien vankiloiden tarjoamasta vankeusaikaisesta kuntoutuksesta kerrotaan pääpiirteittäin yhdessä alaotsikossa. Valvottua koevapautta kuvaillaan yhtenä käsitteenä vankeusaikaisen kuntoutuksen rinnalla. Toimintaympäristön kuvauksessa avataan myös ehdonalaisen vapauden valvontaa yhtenä yhdyskuntaseuraamuksena. Viimeisenä tarkennetaan, millaisia velvollisuuksia rikosseuraamusasiakkaalla on ehdonalaisen vapauden valvonnassa ja mitä valvonta pitää sisällään.

2.1 Rikosseuraamuslaitos

Rikosseuraamuslaitos kuuluu oikeusministeriön alaisuuteen ja vastaa vankeusrangaistusten sekä yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (Rikosseuraamuslaitos 2013a). Rikosseuraamuslaitoksen alaisuuteen kuuluvat keskushallintoyksikkö, rikosseuraamusalueet ja täytäntöönpanoyksikkö. Rikosseuraamusalueita ovat Etelä-Suomen, Länsi-Suomen ja Itä-Pohjois-Suomen alueet. Rikosseuraamusalueilla toimiva aluehallinto vastaa aluekeskuksen ja arviointikeskuksen toiminnasta. Rikosseuraamusalueet pitävät sisällään omat vankilat, yhdyskuntaseuraamustoimistot, arviointikeskukset ja yksiköt, jotka vastaavat rangaistuksen täytäntöönpanosta. (Rikosseuraamuslaitos 2016a.) Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa ohjaavat arvot ihmisarvon kunnioittamisesta sekä oikeudenmukaisuudesta. Työskentelyssä ohjenuorana toimii usko ihmisen mahdollisuuksiin muuttua ja kasvaa. Rikosseuraamuslaitos huolehtii yhteiskunnan turvallisuudesta laillisen ja turvallisen seuraamusten täytäntöönpanojärjestelmän ylläpitämisellä. Toiminnan tavoitteena on katkaista rikollisuutta ylläpitävä syrjäytymisen kehitys sekä omalta osaltaan vähentää uusintarikollisuutta. (Rikosseuraamuslaitos 2017.)

2.2 Yhdyskuntaseuraamustyö ja yhdyskuntaseuraamukset

Yhdyskuntaseuraamustoimisto vastaa toimialueensa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta. Joidenkin yhdyskuntaseuraamustoimistojen tehtäviin kuuluu myös oikeuden käsitteeseen tehtävät toimeenpanosuunnitelmat sekä seuraamuksiin liittyvät lausunnot. (Rikosseuraamuslaitos 2016b.) Tavoitteena yhdyskuntaseuraamuksilla on edistää rangaistusta suorittavien sosiaalista selviytymistä ja rikoksettomaan elämään sitoutumista huomioiden jokaisen yksilölliset valmiudet siihen (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 2015, 1:2§). Rangaistukset, jotka suoritetaan vapaudessa, rajoittavat tuomitun vapautta tietyin ehdoin ja velvoittein, mutta henkilö pysyy osana yhteisöä. Yhdyskuntaseuraamukset erotellaan viiteen eri seuraamukseen: yhdyskuntapalveluun, nuorisorangaistukseen, ehdollisesti rangaistujen

nuorten valvontaan, ehdonalaisen vapauden valvontaan sekä valvontarangaistukseen. (Amattinetti 2016; Rikosseuraamuslaitos 2015a.)

2.3 Vankeusaikainen kuntoutus

Tämä luku käsittelee kuntoutustoimintoja, joita tarjotaan kahdessa pääkaupunkiseudun vankilassa: Helsingin suljetussa vankilassa ja Suomenlinnan avovankilassa. Tutkimukseen osallistuneiden asiakkaiden kuntoutus on alkanut jo vankila-aikana, joten on perusteltua kertoa heille jo vankilassa tarjolla olevan päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen mahdollisuuksista. Kuntoutusjatkumon alku sijoittuu vankilassa aloitettuun kuntoutukseen. Vankilat tarjoavat monipuolisesti eri kuntoutusohjelmia, mutta olemme rajanneet luvun käsittelemään vain muutamaa haastatteluaineistosta esille nousutta kuntoutusohjelmaa. Lopussa on esitelty koevapautta, koska se kuuluu asteittaiseen vapautumiseen ja on vankilan valvonnan vastuulla.

Sörkka-yhteisö on Helsingin vankilassa toimiva päihdekuntoutusosasto, joka toimii yhteisökuntoutuksen periaatteita noudattaen. Sörkka-yhteisö sijaitsee omassa suljetussa siivessä, jossa on yhteensä seitsemän vankipaikkaa. Yhteisön työryhmään kuuluu kaksi päihdetyöntekijää, psykologi, sosiaalityöntekijä ja kaksi vartijaa. Osasto on niin sanottu sitoumus-osasto eli siellä sitoudutaan päihdeettömyyteen ja päihdetestauksiin. Osastolle tullessa allekirjoitetaan sitoumus yhteisön sääntöjen noudattamisesta. (Sörkka-yhteisön esite 2013.) Sörkka-yhteisön kuntoutustoiminnan tavoitteena on auttaa päihdeongelmaisia saavuttamaan päihdeettömän elämä ja ylläpitämään sitä. Vankien kanssa vahvistetaan niitä toimintamalleja, jotka auttavat päihdeettömän ja rikoksettoman elämän luomisessa. Yksilön valmiuksia vahvistetaan kuntoutustoiminnalla uudenlaisen mielekkään elämäntavan luomiseksi. Vapauteen valmennus ja kuntoutusjatkumojen luominen on yksi kuntoutuksen tärkeimmistä tehtävistä ja olennaista toimintaprosessin takaamiseksi vielä siviilissäkin. (Sörkka-yhteisön esite 2013; Yhteisökuntoutuskäsikirja 2014, 13-15, 30.)

Kuntouttava vankityö (Kuva-ohjelma) on Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen ja Helsingin sosiaali- ja terveysviraston yhteistyössä toteuttama hanke. Kuntouttava vankityö on suunnattu joko siviilissä tai vankilassa päihdekuntoutukseen osallistuneille helsinkiläisille miespuolisille vangeille. Vaatimuksena osallistumiseen ovat sitoutuminen päihdeettömyyteen ja rikoksettomuuteen sekä mahdollisuus kuntoutua työelämään. Kuntouttavan vankityön keskiössä ovat työhön kuntoutus, päihdekuntoutus sekä tuettu asuminen. (Kuntouttavan vankityön raportti 2015.)

Hievanen (2008) on tehnyt ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyön päihdeongelmaisten rikosseuraamusasiakkaiden kokemuksista vankilan päihdekuntoutuksen laadusta ja niiden vaikutuksista siviiliin. Kokemukset vankila-aikaisesta päihdekuntoutuksesta on jaettu

neljään eri kategoriaan: päihdekuntoutuksen ohjelmaan, kuntoutuksen henkilökuntaan, vankilan ympäristöön sekä kuntoutuksen vaikutuksiin. Tutkimuksesta selviää, että suurin osa haastateltavista pitää päihdekuntoutuksen ohjelmaa sisältöineen päihhteettömyyteen tukevana ja motivoivana. Kuntoutuksen yhteisöllisyyden ja ryhmähengen kokivat yli puolet haastateltavista merkittävänä tai melko merkittävänä. Päihdekuntoutuksessa korostui haastateltavien mielestä merkittävänä arkitaitojen opettelu ja työtoimintaan osallistuminen. (Hievanen 2008, 35-36.) Henkilökunta oli haastateltavien mielestä yleisesti ottaen ammattitaitoista. Tutkimuksesta selviää, että vankilaympäristö oli saanut ristiriitaista palautetta: toisaalta ympäristö ei ole turvallinen tai kuntoutusta tukeva, toisaalta kuntoutus tarjoaa tukea ja apua päihhteettömyyteen. (Hievanen 2008, 45.)

Vangin sijoittaminen valvottuun koevapauteen toteutuu aikaisintaan kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapautta siirtymistä tai rangaistuksen loppuun suorittamisen päättymistä. Edellytyksinä valvottuun koevapauteen siirtymisessä ovat päihhteettömyys ja muut hänelle asetettavat ehdot, joita tulee noudattaa. Koevapauden valmisteluun kuuluu toimeenpanosuunnitelman tekeminen, joka sisältää koevapautta siirtävän tiedot asumisesta, toimeentulosta, toimintavelvoitteesta, päivittäisestä toiminta-ajasta sekä koevapauden valvonnasta. (Rikosseuraamuslaitos 2014.) Koevapauden valvontaan kuuluvat tekniset apuvälineet sekä valvontatapaamiset (Laki valvotusta koevapaudesta 2013, 2:14§). Ehdonalaisen vapautta valvontaan siirtyvällä koevapausvangilla on toimintavelvoitteena pitää yhteyttä tulevaan valvojaansa (Rikosseuraamusvirasto 2008, 42).

2.4 Ehdonalaisen vapautta valvonta

Ehdonalainen vapauttaminen antaa mahdollisuudet rakentaa loppurangaistuksen ajaksi suunniteltuja tukitoimia rikollisuudesta irrottautujalle sekä tarjoa tukea niihin tilanteisiin, mitkä saattavat jatkaa tai aiheuttaa rikollista käyttäytymistä. Ehdonalaisen vapautta valvonnassa Rikosseuraamuslaitoksen virkamies arvioi jokaisen vapautuneen kohdalla mitä palveluja asiakas tarvitsee ja ohjaa asiakkaan näiden palvelujen piiriin. Valvonnan tarve voi muuttua, jos asiakkaan elämäntilanne paranee. Valvoja arvioi valvonnan jatkumisen tarpeellisuuden jokaisen asiakkaan kohdalla yksilöllisesti.

Ehdonalaisessa vapauttamisessa on kyse ehdottoman vankeusrangaistuksen loppuosan suorittamisesta vapautta, johon voidaan liittää lisäksi valvonta. Valvontaan määrätään, mikäli ehdottomasta vankeudesta on jäljellä enemmän kuin yksi vuosi, henkilö on ollut rikoksen tekoheikellä alle kaksikymmentäyksivuotias tai vanki pyytää valvontaa itse. Valvottu koevapaus ja siihen liitetty lääkehoito seksuaalirikollisilla toimii myös yhtenä valvonnan asettamisen perusteena. (Rikosseuraamuslaitos 2016c.)

Rikosseuraamuslaitos vastaa valvonnasta kokonaisuudessaan, ja valvoja yhdyskuntaseuraamustoimistossa on Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Valvonnan tarkoituksena on uusintarikollisuuden ennaltaehkäisy ja rikoksettoman elämäntavan valmiuksien lisääminen. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi sekä sosiaalisen selviytymisen tukemiseksi tehdään rangaistusajan suunnitelma. Rangaistusajan suunnitelma on yhteneväinen vankilassa tehdyn suunnitelman kanssa. Valvonnan alkaessa suunnitelma olisi hyvä olla käytettävissä. Valvonta on kestoltaan maksimissaan kolme vuotta, mutta valvonta voidaan kuitenkin lakkauttaa aiemmin, mikäli siihen on perusteltu syy. (Rikosseuraamuslaitos 2016c.) Jos valvontaa on kestänyt vähintään puoli vuotta, eikä valvottavalla ole ilmeistä riskiä syyllistyä rikokseen ja tämän elämäntilanne on vakiintunut, valvoja voi esittää valvonnan lakkauttamista (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 2015, 12:76§).

2.4.1 Valvontaan määrätyn velvollisuudet

Rangaistusajan suunnitelman tekemiseen osallistuminen sekä yhteyden pitäminen omaan valvojaan ovat valvonnassa olevan velvollisuuksia. Aluksi valvontatapaamisia voi olla useammin, mutta tarvittaessa niitä vähennetään, kun valvontaa on kulunut tarpeeksi kauan. Valvottavan velvollisuuksiin kuuluu antaa omat yhteystiedot ja kaikki muut olennaiset tiedot omasta tilanteestaan, jotta valvonta voidaan toteuttaa tarkoituksenmukaisesti. Jos valvottavan olosuhteissa tapahtuu muutoksia, on valvottavan velvollisuus ilmoittaa niistä omalle valvojalle. Valvontatapaamisiin ei saa tulla päihteiden vaikutuksen alaisena. Mikäli valvottava rikkoo joitakin velvollisuuksiaan, on niiden seurauksista keskusteltava etukäteen valvottavan kanssa. Valvottavalle voidaan antaa velvollisuuksien rikkomisesta huomautus joko kirjallisesti tai suullisesti, ja valvoja voi tehdä noutopyynnön poliisille taikka ilmoituksen syyttäjälle. (Rikosseuraamuslaitos 2015b.)

2.4.2 Valvonnan sisältö

Valvontatapaamisia valvottavalla on säännöllisesti ja niiden tavoitteena on tukea rikoksenteijää selviytymään arjessa yhteiskunnan normien mukaisesti sekä lisätä vastuunkantamista omasta elämästään. Valvontatapaamisissa käydään läpi tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet rikolliseen käyttäytymiseen ja selvitetään elämäntilanteen perusteella tarvittavia tukitoimia, sekä ollaan yhteydessä viranomaisiin ja muihin palveluihin. Kaikki valvontakäynneillä käsiteltävät asiat ovat luottamuksellisia. (Rikosseuraamuslaitos 2015c.)

Rangaistusajan suunnitelma sisältää valvontaan liittyvät velvollisuudet sekä määräykset. Kun valvonta alkaa, valvoja arvioi valvottavan elämäntilannetta sekä ottaa huomioon henkilön riskit, tarpeet ja voimavarat hänen elämässään sillä hetkellä. Valvojan arvion mukaan tehdään yhdessä valvottavan kanssa suunnitelma, joka sisältää tavoitteet valvonta-ajalle sekä

keinot, kuinka tavoitteet voidaan saavuttaa. Jokaisella valvontakäynnillä voidaan käsitellä omaa teemaansa valvottavan elämäntilanteeseen liittyen keskustelemalla sekä tehtäviä ja harjoituksia tekemällä. Valvontaan voidaan liittää myös erilaisia ryhmiä tai kursseja asiakkaan yksilöllisten tavoitteiden mukaisesti. Yhteistyötä tehdään tarvittaessa niin läheisten kuin viiranomaistenkin kanssa. (Rikosseuraamuslaitos 2015c.)

3 Tutkimuksen yhteiskunnallinen konteksti

Rikosseuraamuslaitoksen ja vielä kattavammin kriminaalipolitiikan tavoite on yksiselitteinen rikollisuuden vähentäminen ja yhteiskunnan turvallisuuden parantaminen. Rikosseuraamuslaitoksen työ pyrkii vähentämään yksilötasolla ilmaantuvia haittoja, jotka vaikuttavat koko yhteiskunnan hyvinvointiin. (Laine 2014, 211; Rikosseuraamuslaitos 2016d, 4.) Rikosseuraamuslaitoksen vuosille 2011-2020 tehdyssä strategiassa yksi tavoite on erityisesti kuntoutusjatkumoihin vahvasti liitoksissa oleva. Tavoite on yksilön rikoksettoman polun luominen laajalla verkostotyöllä. Tavoite sisältää rangaistuksen sisällön huolellisen suunnittelun ja yhteistyön hyödyntämisen. Näin yksilön valmiudet rikoksettomaan elämään paranevat. (Rikosseuraamuslaitos 2016d, 4.) Rikosseuraamuslaitoksen kyseinen tavoite on yhteneväinen kuntoutuksen yleiseen tarkoitukseen. Kuntoutuksen kattokäsité pitää sisällään kaikki toimet, jotka tehdään osana rangaistusta ja joiden tavoitteena on vaikuttaa yksilön taipumuksiin tehdä rikoksia. Toimet pyrkivät parantamaan rikoksentekijän mahdollisuuksia selviytyä normaalista arjesta osana yhteiskuntaa. Kuntouttaminen tapahtuu yksilölähtöisesti. (Laine 2014, 286.)

Rikosseuraamusasiakkaat kuuluvat usein siihen marginaaliryhmään, joiden sosioekonominen asema on muuhun väestöön verrattuna huonompi. Asiakkailla on yleisesti paljon mielenterveyden häiriöitä sekä päihderiippuvuutta. Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteisiin kuuluu ohjaus tarvittavien päihde- ja sosiaalipalvelujen piiriin sekä kuntouttavien ja elämänhallintaa tukevien elementtien parantaminen. Muutostyöskentelyn pohjana rikosseuraamusasiakkailla on tuomitun oman motivaation ja toimijuuden lisääminen. (Rikosseuraamuslaitos 2011.) Päihde- ja mielenterveysongelmien kuntoutuksen valtakunnalliset hankkeet tähtäävät ongelmien varhaiseen tunnistamiseen ja ennaltaehkäisemiseen. Myös rajat ylittävää yhteistyötä pyritään lisäämään päihde- ja mielenterveysongelmien yleisissä tavoitteissa. (THL 2009, 9-10.)

4 Teoreettinen viitekehys

Tässä luvussa esittelemme opinnäytetyömme teoreettisen viitekehysten. Keskeisiä teoreettisia käsitteitä työssämme ovat kuntoutusjatkumo vankilasta siviiliin, päihde- ja mielenterveyskuntoutus, verkostomainen työ ja palveluohjaus sekä yhteiskuntaan integroituminen ja desistanssi. Kuntoutusjatkumoa käsittelevässä luvussa tarkastellaan kuntoutusjatkumon käsitettä, siihen liittyviä linjauksia sekä niiden toimintaan liittyviä näkökulmia. Toisessa alaluvussa käsi-

tellään päihde- ja mielenterveyskuntoutusta rikosseuraamusalan asiakkaiden keskuudessa sekä päihde- ja mielenterveysongelmien esiintyvyyttä rikosseuraamusasiakkailta. Neljäs alaluku käsittelee verkostotyön merkitystä rikosseuraamustyössä sekä palveluohjauksellista työtettä. Viimeinen luku selittää, mitä yhteiskuntaan integroituminen vaatii ja mitkä tekijät edistävät rikollisuudesta irrottautumista, eli desistanssia. Teoria on kirjoitettu alan kirjallisuutta hyväksi käyttäen ja luotettavia internetjulkaisuja hyödyntäen. Teoreettiseen viitekehykseen on sisällytetty aiempia tutkimuksia aiheeseemme liittyen.

4.1 Kuntoutusjatkumo vankilasta siviiliin

Kuntoutusjatkumo on opinnäytetyömme oleellisin käsite. Kuntoutusjatkumoiden tarkastelu ja suunnittelu käsittelee tässä asiayhteydessä vankilassa alkanutta kuntoutusta, joka jatkuu vankilasta vapautumisen jälkeen. Suomen vankeinhoitoon kuuluu kuntoutus ja lähiaikoina sen jatkuvuus on noussut yhä enemmän pinnalle. Kuntoutusjatkumoiden teoria käy läpi itse käsitettä sekä siihen liittyviä linjauksia ja jatkumoiden toimintaan liittyviä näkökulmia.

Suurin osa kuntoutukseen liittyvästä teoreettisesta työstä tehdään empiirisesti kokeilemalla. Monien tehtyjen tutkimusten jälkeen ollaan sitä mieltä, että kuntoutuksen onnistumisen mittaaminen tapahtuu todellisten kokemusten kautta. Kokemustiedon kautta teoriaa kuntoutuksen onnistumisesta ja siitä, mikä toimii, voidaan parantaa. Kuntoutuksessa on kyse siitä, mikä toimii ja miten se toimii. Tehokas vankeuden jälkeinen kuntoutus on haastavaa, sillä se on vielä nykypäivänä liian vähän suunniteltua ja huolimattontaa. Vaikka kuntoutuksen taustalla on tietynlainen näyttöön perustuva teoria, voi toteutus epäonnistua. (Ward & Maruna 2008, 27-28.) Kun puhutaan vapautuvan vangin kuntoutusjatkumosta, kuntoutus on laaja käsite. Se pitää sisällään terveydenhuollon, päihdehuollon, sosiaaliturvan, työhön valmentamisen tai koulutuksen ja asumisen. Jatkumo sijoittuu vankeusrangaistukseen sekä vapautumisen jälkeiseen aikaan. (Kaurala & Kylämarttila 2010, 1.) Opinnäytetyön suppeuden takia keskitymme tutkimaan vain päihde- ja mielenterveyshuollon toimivuutta kuntoutusjatkumoissa. Taustalla on kuitenkin tieto siitä, että päihde- ja mielenterveyspalvelujen olemassaolo ei ole ainoa yhteiskuntaan sopeutumisen mittari.

Kuntoutusjatkumoa luotaessa voidaan erotella asioita, joihin vaaditaan erityisen huomion kiinnittämistä. On tärkeää huomioida jatkumoiden yksilöllisyys, vetovastuun säilyttäminen asiakkaalla, empaattinen työote ja avun tarjoaminen tarpeellisiin asioihin. Myös retkahdusten käsittely sekä motivaation ylläpitäminen sosiaalisissa ja käytännön ongelmissa on asiakkaalle tärkeää. Vapautuminen tulee suunnitella ja valmistella hyvissä ajoin. Vankeuden jälkeiseen työskentelyyn pitää saada jatkuvuus niin, että jo vankila-aikana opittua voidaan hyödyntää vapautumisen jälkeen. Työntekijän on hyvä saada luotua asiakkaaseen hyvä vuorovaikutussuhde jo vankilassa, ja suhdetta pyritään jatkamaan myös vapautumisen jälkeisessä työskentelyssä.

telyssä. Asiakkaan tarvitsemat jatkokuntoutuksen palvelut täytyy saada käyttöön mahdollisimman pian vapautumisen jälkeen. (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirjoja 2012, 5.)

Englannissa on tehty Pathfinder-niminen tutkimusprojekti (2007), jonka tarkoituksena on lisätä ymmärrystä yhteiskuntaan sopeutumista tukevista tekijöistä. Projektista selvisi, että tärkein elementti kuntoutuksessa on jatkuvuus muurien sisältä niiden ulkopuolelle. Asiakastyön tulee olla järjestelmällistä ja taitavaa sekä aidon jatkuvuuden omaavaa. Asiakkaisiin täytyy saada luotua hyvä yhteistyösuhde, henkilöstön on oltava ammattinsa osaavaa ja motivoitunutta, ja kokonaisvaltaisen työtteen täytyy toimia jokaisen asiakkaan kanssa. Muiden tutkimuksien mukaan kuntoutusjatkumoiden toimivuuden ongelmakohdat ovat yhteistyön järjestämisessä ja palveluiden saatavuudessa. Vapautumiseen liittyvät suunnitelmat ovat usein vasta alussa silloin, kun vanki jo vapautuu. Budjettiin ja aikarajoituksiin liittyy monia kuntoutusta heikentäviä tekijöitä. Vankiloiden ja yhdyskuntaseuraamustoimistoiden välinen yhteydenpito on huonoa, mikä aiheuttaa aukkoja tiedonkulkuun ja mahdollisesti saman työn tekemistä uudelleen alusta. (Lavikkala & Linderborg 2011, 117-118.)

Karsikas (2005, 3) on tehnyt Kuntouttavan sosiaalityön ammatillisen lisensiaatintutkimuksen, joka tarkastelee päihderiippuvaisten vankien kuntoutumista siirryttäessä vankilasta ulkopuoliseen kuntoutuslaitokseen. Tutkimusaineisto koostuu 13 kuntoutuslaitokseen sijoitetun vangin ja kuuden yhdistyksen työntekijän haastattelusta. Tutkimusta varten haastatellut työntekijät jakavat kuntoutusjatkumon onnistumisen neljään eri kategoriaan. Kuntoutuksen merkityksellisyys ja onnistuminen vaatii rikosseuraamusasiakkaan henkilökohtaisen identiteetin tarkastelua, tukea, toimintaa sekä aikaa. Yksi työntekijä on huomannut, että vankila on kuntoutujalle vielä turvallinen paikka olla päihdeettä tai kieltäytyä päihdeistä, mutta haasteeksi nousee siviili. Siviili on päihdekuntoutujille paikka, jossa pitää kyetä ottamaan vastuu selvinpäin olostaan itse. Yhteiskunnan normaalit pelisäännöt ja yksinkertaiset arkielämän taidot ovat työntekijöiden mukaan haasteellisia asioita kuntoutujille. Haasteeksi kuntoutumisen onnistumisen kannalta nousevat työntekijöiden mielestä päihdekuntoutujilla havaittu avuttomuus, haluttomuus ja aloitekyvyttömyys mitä tulee uusien asioiden opetteluun. (Karsikas 2005, 3, 70, 84-85.)

Tutkimuksessa käy ilmi, että haastatellut rikosseuraamusasiakkaat pitävät vankilamaailmaa huonona paikkana kuntoutukselle. Vankilassa on läsnä vahva alakulttuurillinen ilmapiiri sekä muu vankilakonteksti. Vankilan kontrolli näyttäytyy tutkimuksessa ristiriitaisena - se tukee kuntoutujien päihdeettömyyttä, mutta rajaa heidän itsemääräämisoikeutta ja hoitotavoitteita. Tutkimus osoittaa, että henkilökunnalta vaaditaan enemmän luottamusta, oikeudenmukaisuutta ja hyvää kohtelua. Toiminnan järjestäminen vankilassa tukee tutkimuksessa tutkittavien yksilöllisiä tarpeita ja sitä kautta kuntoutusta. Vankilan päihdekuntoutusosastot tukevat päihdekuntoutusta, sillä niiden toimintaympäristö on vapaampi, siviiliasioita pystyy hoitamaan tehokkaammin ja jatkokuntoutusta suunnitellaan. Eniten tutkittavat arvostavat vankila-

aikaisessa päihdekuntoutuksessa oman tietoisuutensa lisääntymistä, päihdekierteen katkaisua sekä sitä, että he pystyvät suuntautumaan päihdeettömyyteen. Osa tutkittavista kokee toiminnan vankilassa liian terapeutiseksi. Tutkittavat nostavat esille ryhmämuotoisen päihdekuntoutuksen lisäksi monipuolisen yksilötyön tärkeyden vankilassa oloaikana. Tutkittavat alleviivaavat kuntoutusjatkumoiden kehittämisen tärkeyttä, sillä vankilaympäristö ei pysty antamaan työkaluja selviytyä päihdeettä siviilissä. Siviilin vanha sosiaalinen ympäristö on rikosseuraamusasiakkaiden mukaan haaste vapauteen siirryttäessä. Entinen kaveripiiri on tutkittavien mielestä suurin tekijä, mikä vaikeuttaa uuden elämän rakentamista ilman päihdeitä. Uusien sosiaalisten piirien ja verkostojen löytyminen on onnistuneeseen kuntoutukseen vaikuttava haaste. Kuntoutusjatkumon aikana tulisi pystyä hankkimaan kuntoutujalle mielekästä toimintaa, jotta vapautuvan kuntoutusjatkumo ei katkeaisi. (Karsikas 2005, 103-104, 108, 145, 149.)

Karsikkaan (2005) tutkimuksessa vapautumisessa ja kuntoutuksen jatkamisessa korostuu valtavasti yhteiskunnan tuki ja toimivat yhteistyörakenteet eri toimijoiden kesken. Tutkimus osoittaa kuntoutusjatkumon tärkeyden osana toimivaa kuntoutusta siirryttäessä vankilasta siviiliin. Kuntoutuksen jatkuminen siviilissä ehkäisee retkahduksia. (Karsikas 2005, 148, 151.)

Rikosseuraamuslaitos (2012) on tehnyt käsikirjan vankien hallitusta vapauttamisesta. Vapauttaminen on jäsennelty toteutettavaksi osittain vankilassa ja osittain siviilissä esimerkiksi yhdyskuntaseuraamustoimiston kanssa. Taustalla on Rikosseuraamuslaitoksen strategiaan kuuluva vapautumisen polun luominen, jolla pyritään edesauttamaan asteittaista vapautumista. Asteittainen kaava muodostuu siirtymällä suljetusta laitoksesta avolaitokseen tai muuhun ulkopuoliseen laitokseen, valvottuun koevapauteen ja siitä ehdonalaiseen vapauteen. Vapauttaminen alkaa vankilasta, jolloin rangaistusajan suunnitelmaa aletaan tarkastella. (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirjoja 2012, 6-7.)

Rangaistusajan suunnitelma on arviointikeskuksen tekemä yhteenveto siitä, miten rangaistuksen suorittaminen ja vapauttaminen tapahtuvat. Sillä pyritään rangaistuksen täytäntöönpanon tavoitteeseen. Suunnitelma varmistaa rangaistusajan olevan prosessinomainen ja hallittu sekä etenevän tavoitteiden mukaisesti. Rangaistusajan suunnitelmaan sisältyvät myös vapauttamis- ja valvontasuunnitelma. (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirjoja 2012, 11-12.) Vapautumista edeltää vangin yleisten asioiden valmistelu. Valmistelu pyritään aloittamaan vähintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista. Vapautumisen valmisteluun voi osallistua useita virkamiehiä sen mukaan, minkälainen tuen tarve vapautuvalla vangilla on. Ennen vapautumisen valmistelua tarvitaan johtajan päätös siitä, että vanki vapautetaan ehdonalaisesti ja asetetaan valvontaan. Johtajan päätös tarvitaan, jotta vankila voi lähettää yhdyskuntaseuraamustoimistolle valvonnan järjestelypyynnön. Valvonnan järjestelypyyntö tekee mahdolliseksi valvonnan suunnittelun tarpeeksi ajoissa ennen vangin vapautumista. Olennaisimmat vapautumisen suunnitteluun liittyvät asiat vankilassa ovat selviytymisedellytysten ja palvelu-

tarpeen arvioinnin tekeminen. Palvelutarpeen arvioinnin perusteella tehty tilannekartoitus on lähtökohta vapauttamissuunnitelman tekemiselle. (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirjoja 2012, 6-7, 16-19.) Palvelutarpeen arviointi käy läpi vangin sosiaalisen tilanteen kokonaisvaltaisesti. Tarvittavaan tukeen voivat liittyä sosiaaliset suhteet, asumisasiat, raha, koulutus, työllistyminen, työkyky, terveydenhuolto tai muu kuntoutus. Tuen tarvetta ja vapautumisen riskitekijöitä kartoitetaan arvioinnin avulla. (Bergman 2010.) Vankilassa alkaneen kuntoutuksen onnistumiseksi päihdekuntoutuksen jatkuminen vapaudessa on oleellista. Vapauttamissuunnitelmiensa tekeminen mahdollistaa sen, että päihdekuntoutusta jatketaan vankilasta vapautumisen jälkeen. (Kaurala & Kylämarttila 2010, 18.) Vapauttamisen jälkeen työn painopiste siirtyy yhdyskuntaseuraamustoimistolle, joka kuitenkin tekee jatkuvaa yhteistyötä vankilan kanssa (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirjoja 2012, 16-18).

Liian myöhäisessä vaiheessa aloitettu vapauttamissuunnitelmien tekeminen johtaa usein siihen, ettei vapautuvalle vangille ehditä järjestää tarvittavia palveluja, asuntoa ja toimeentuloa (Kaurala & Kylämarttila 2010, 8). Rikosseuraamuslaitos (2011, 9, 11) linjaa hallinnonalan tulevaisuuskatsauksessa yhdeksi kohdaksi vapauttamisvaiheen tukitoimien laajentamisen. Palveluiden järjestämiseen ja yhteistyöhön panostetaan entistä enemmän. Opinnäytetyömme tutkii jo koko asteikon läpi käyneitä, ehdonalaisessa vapaudessa olevia vankeja. Näin pystytään analysoimaan ja tutkimaan jokaista askelmaa vaiheittaisesta vapauttamisesta. Huomioon ottamiimme askelmia on kolme: vankila, vapauttaminen ja yhdyskuntaseuraamustoimisto.

4.2 Päihde- ja mielenterveyskuntoutus

Opinnäytetyömme keskittyy tutkimaan nimenomaan päihde- ja mielenterveyskuntoutujia. Tutkimukseen valitut rikosseuraamusasiakkaat ovat suuntautuneet jo vankilassa erilaisiin päihdekuntoutusohjelmiin. Päihdeproblematiikan lisäksi heillä saattaa esiintyä myös mielenterveysongelmia. Tutkimukseen on valittuna sekä päihde- että mielenterveyskuntoutus, sillä niiden esiintyvyys yhdessä on merkittävä. Päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen yhteydessä on käsitelty kaksoisdiagnoosia, sillä se auttaa ymmärtämään ongelmien yhteisesiintyvyyden laajuutta. Tutkimuskysymykset ovat suunniteltu kohderyhmälle sopiviksi.

Päihde- ja mielenterveysongelmat ovat kansanterveydellinen ja -taloudellinen haaste. Ne rajoittavat ihmisten elämänlaatua, terveyttä ja toimintakykyä. Kaikilla palvelusektoreilla on nähtävissä päihde- ja mielenterveyshäiriöiden vaikutukset ja niiden lisääntyminen. (THL 2009, 7.) Joukamaa työryhmineen (2010) on tehnyt kattavan tutkimuksen suomalaisten vankien terveydestä. Tutkimustavoitteisiin liitettiin terveydentilan, sairastavuuden sekä näistä johtuvan työkyvyn heikkenemisen ja hoidontarpeen arviointi. Otanta oli yhteensä 711 (n = 711) vankia, joilla oli suoritettavaan erilaisia rangaistuksia ja joihin sisältyi mies- ja naisvankeja. Tutkimuksesta selvisi, että kaikista rikosseuraamusasiakkaista 88,2 % on jokin elämänaikainen

päihdehäiriö ja 93,8 % jokin elämänaikainen mielenterveyden häiriö. Päihderiippuvuus rikosseuraamusasiakkailta on kymmenkertaista verrattuna muihin aikuisiässä oleviin suomalaisiin. Persoonallisuushäiriöitä esiintyy myös yleisemmin vangeilla kuin tavallisilla ihmisillä. Päihde- ja mielenterveysongelmat ovat vaikeita hoitaa ja ne tuottavat haasteita sekä vankilaiselle päihdekuntoutukselle että varsinkin vapautumisen jälkeiselle jatkohoidolle. (Joukamaa 2010, 3, 46, 74.)

Päihdeongelmien yleisimmät muodot ovat alkoholiriippuvuus sekä huumeongelmat. Nuoruudessa tapahtuva päihteiden käyttö voi altistaa jatkuessaan mielenterveyden häiriöille sekä vaikuttaa muutenkin kasvuun ja kehitykseen. Päihteiden käytön arviointi on siis tärkeää jo varhaisessa vaiheessa ja sitä tulee toteuttaa laaja-alaisesti eri palvelupaikkojen ja organisaatioiden voimin. (THL 2009, 8.) Päihdetyö voidaan jakaa päihdehoitoon, päihdekuntoutukseen ja päihdevalvontaan. Päihdehoito pitää sisällään päihdearvioinnin, katkaisu- ja vieroitushoidon, päihdepsykiatrian ja opioidiriippuvaisille tarkoitetun korvaus- ja ylläpito-hoidon. Kuntouttava toiminta, joka voi olla yksilötyötä tai päihdeohjelmatoimintaa, kuuluu päihdekuntoutuksen kategoriaan. Valvonta päihdeettömyydestä ja sen tarkkailusta on osa päihdevalvontaa. (Rikosseuraamuslaitos 2013b.)

Kun puhutaan uusintarikollisuuden vähentämisestä ja rikosseuraamusasiakkaiden sijoittumisesta takaisin yhteiskuntaan, päihdetyön merkitys on suuri (Päihdetyön linjaukset 2012, 1). Päihdetyön pohjana on arviointi, motivointityö ja palveluohjaus. Arvioinnin perusteella määritellään päihdetyön sisältö huomioiden ongelman luonne ja yksilölliset erityistarpeet. Motivointi ja palveluohjaus auttavat selkeyttämään asiakkaan muutostarpeet. Sosiaali- ja terveydenhuolto tarjoavat lopullisen päihdekuntoutuksen ja Rikosseuraamuslaitos pyrkii saamaan asiakkaansa niiden piireihin mahdollisimman aukottomasti. Tarjottavien päihdepalvelujen täytyy olla tarkoituksenmukaiset eli vastata asiakkaan tarpeita intensiteetiltään ja hoitomuodoltaan. (Päihdetyön linjaukset 2012, 20-21.) Yksi päihdetyön linjauksien (2012, 35-37) tavoitteista ja kehittämishaasteista on hoitojatkumoiden varmistaminen. Tulovaihe yhdyskuntaseuraamuksissa ja vankeusrangaistuksissa, vankilasta toiseen siirtäminen ja vapauttaminen tulee huomioida hoitojatkumoissa. Toinen linjaus yhdistää mielenterveys- ja päihdeongelmaiset, kun niiden hoitoa ja kuntoutusta pyritään kehittämään. Mielenterveys- ja päihdetyö on vaikuttavampaa, kun kuntoutuksessa olevia hoidetaan ja kuntoutetaan saman yksikön sisällä integroidusti. Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa toimivaa päihdetyötä pyritään myös vahvistamaan Rikosseuraamuslaitoksen linjausten mukaisesti.

Mielenterveyden edistäminen on toimintaa, joka pyrkii vahvistamaan mielenterveyttä sekä vaikuttamaan mielenterveyttä vahingoittaviin tekijöihin vähentävästi (THL 2009, 7). Mielenterveyskuntoutus toimii prosessina, johon kuuluvat kuntoutustarpeiden ja voimavarojen arviointi, kuntoutussuunnitelman tekeminen sekä toteutus ja arviointi. Kuntoutusta kutsutaan

prosessiksi, sillä kuntoutus voi kestää vuosiakin ja siihen liittyvät vaiheet toteutuvat yhtä aikaa, limittäin. Mielenterveyttä kuntoutetaan kokonaisvaltaisesti huomioiden mielenterveyden osa-alueet. (Kuhanen, Oittinen, Kanerva, Seuri, Schubert 2013, 103-106.) Mielenterveys voidaan jakaa neljään eri osa-alueeseen. Ensimmäinen osa-alue koostuu yksilöllisistä tekijöistä ja kokemuksista. Kategoriaan liittyvät biologiset tekijät, kuten perimä ja ympäristö. Hyvinvointia tässä kategoriassa määrittävät esimerkiksi sopeutumiskyky, riippumattomuus ja fyysinen terveys. Koulutus, tiedot ja osaaminen muodostavat yksilön henkilökohtaisia voimavaroja. Toinen mielenterveyden osa-alue on sosiaalinen tuki ja vuorovaikutus. Jo lapsuuden aikainen vuorovaikutus muokkaa ihmisen mielenterveyttä ja sillä saattaa olla vaikutuksia myöhemmin elämässä. Vuorovaikutus auttaa ihmisen itsetunnon, minäkuvan ja empatiakyvyn positiivisessa kehityksessä. Sosiaalinen tuki pitää sisällään perheen sekä muun kasvuympäristön. Laadukkaat positiivisen tuen muodot tukevat ihmisen mielenterveyden kehittymistä. Kolmas mielenterveyteen vaikuttava tekijä on yhteiskunnan tarjoamat rakenteet ja resurssit. Yksinkertaistettuna niillä tarkoitetaan yhteiskunnan palveluja ja etuja, joiden pitäisi taata hyvä ja turvallinen elämä jokaiselle ihmiselle. Taloudellinen tuki sekä koulutus- ja työmahdollisuudet kuuluvat tähän kategoriaan. Neljäs ja viimeinen mielenterveyden osa-alue sisältää kulttuuriset arvot. Kulttuuri arvottaa ja sääntelee erilaisuuteen suhtautumista sekä mielenterveysongelmien niin kutsuttua kriteeristöä. Kriteeristöllä tarkoitetaan niitä ongelmia, jotka yhteiskunnallisesti myönnetään sairauksiksi tai hyvinvointia huonontaviksi tekijöiksi. (Kuhanen ym. 2013, 19-21.)

Mielenterveyskuntoutuksen tavoitteina ovat toimintakyvyn lisääminen, syrjäytymisen ehkäiseminen ja yhteiskunnassa selviämisen parantaminen. Sosiaalisten suhteiden vahvistaminen ja vuorovaikutustaitojen lisääminen ovat myös kuntoutukseen kuuluvia tärkeitä elementtejä. Mielenterveyskuntoutuksen avulla asiakas saadaan tietoiseksi sairaudestaan ja hän oppii tietämään, miten sairauden kanssa selvitään. Mielenterveyskuntoutuksen tulee olla kuntoutuja-keskeistä ja kuntoutuja nähdä sairautensa asiantuntijana. Toisin sanoen kuntoutus tapahtuu potilaan omien tavoitteiden kautta, joiden etenemisessä alan ammattilaiset auttavat. Ammattilaiset huolehtivat, että kuntoutujan arkielämäntaidot ovat kunnossa. Työntekijän roolina on asiakkaan mahdollisuuksien lisääminen ja tarvittavan tiedon antaminen. Kuntoutuksen lähtökohtana on, että yksilön omiin voimavaroihin, toimintakykyyn ja elämänhallintaan vaikutetaan ja niitä pyritään parantamaan. (Kuhanen ym. 2013, 103-106.)

Kaksoisdiagnoosi linkittyy vahvasti päihde- ja mielenterveysongelmiin. Sykärin (2009) mukaan sillä tarkoitetaan päihde- ja mielenterveysongelman samanaikaista esiintymistä. Psykkinen mielenterveydenhäiriö ei ole kaksoisdiagnoosissa päihdeistä johtuvaa tai toisin päin. (Sykäri 2009, 17.) Kaksoisdiagnoosin käsite on moniulotteinen ja sille on useita eri nimityksiä. Monihäiriöisyys eli komorbiditeetti on yksi kaksoisdiagnoosista käytettävä käsite. Päihdehäiriön lisäksi potilaalla esiintyy yksi, ellei useampi mielenterveydenhäiriö. Päihde- ja mielenterveydenhäiriöt esiintyvät komorbiditeetissa samanaikaisesti. (Aalto 2007; Holmberg 2010, 66-67.)

Kaksoisdiagnoosin käsite pitää siis sisällään kaksi eri diagnoosia, mutta ongelmia ja oireita voi esiintyä laajemminkin. Käsitteeseen liittyvät ongelmat ja oireet ovat helposti muuttuvia, monimuotoisia ja niiden esiintyvyys voi olla päällekkäistä. Hoitotyössä kaksoisdiagnoosiin viittaa myös käsite päihde- ja mielenterveysongelmien yhteisesiintyvyydestä. Yhteisesiintyvyyden käsitteessä huomioidaan tarkemmin päihde- ja mielenterveyshäiriöiden ongelmat ja niihin liittyvät oireet sekä hoito. Kaksoisdiagnoosin tarkka määrittely on paikallaan, jotta kaksoisdiagnoosipotilaiden tunnistaminen ja sitä kautta hoitaminen onnistuisi asiantuntevasti. Kaksoisdiagnoosipotilailla voi olla erilaisia sairaudesta johtuvia sosiaalisia, somaattisia tai neurobiologia ongelmia, jotka eivät lukeudu suoraan kaksoisdiagnoosin käsitteeseen. (Holmberg 2010, 66-67.)

Kaksoisdiagnoosin esiintyvyydestä on tehty useita tutkimuksia. Kansainvälisesti on tutkittu, että 50-80 prosentilla päihderiippuvaisista on myös jokin mielenterveyden häiriö. Sen lisäksi mielenterveyttä tutkineet tutkimukset osoittavat 40-80 prosentilla mielenterveyspotilaista olevan ongelmia päihteiden kanssa. Ongelmien alkulähteitä on vaikea tutkia, mutta mielenterveysongelmien on arvioitu esiintyvän usein ennen alkanutta päihteiden väärinkäyttöä. (Holmberg 2010, 65.) Mielenterveysongelmia, joita yleisesti esiintyy päihteiden väärinkäyttäjillä, ovat persoonallisuushäiriötä (50-90 %), mieliala- ja ahdistuneisuushäiriötä (20-60 %), tarkkaavuus- ja yliaktiivisuushäiriötä (30-50 %) ja psykoottisia häiriötä (15-20 %) (Partanen, Holmberg, Inkinen, Kurki & Salo-Chydenius 2015, 345).

4.3 Verkostomainen työ ja palveluohjaus

Rikosseuraamuslaitoksen toimijat tekevät keskenään paljon yhteistyötä. Verkostomainen yhteistyö parantaa kuntoutusjatkumoiden eri vaiheiden toteutumista. Verkostotyöskentely mahdollistaa asiakkaan siirtymisen yhdyskuntaseuraamustoimistoon saumattomammin, jos vankilan henkilökunta tekee yhteistyötä yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden kanssa. Palveluohjaus on kuntoutusjatkumoissa oleellinen työskentelymuoto, sillä se mahdollistaa tarvittavan tukiverkoston luomisen asiakkaan tarpeita vastaavasti.

Palveluohjauksellisuus näyttäytyy yhdyskuntaseuraamustyössä eri toimijoiden välisenä verkostomaisena työnä, joka huomioi asiakkaiden yksilöllisiä palvelutarpeita. Palveluohjausta käytetään yhdyskuntaseuraamustyössä suunnitelmallisen ja tavoitteellisen työskentelyn tukemiseksi. Yksilölliset tarpeet täyttävä palvelukokonaisuus on tärkeä erityisesti päihdeongelmaisilla asiakkailla. Palveluohjauksellinen työ edellyttää työntekijöiltä verkostotyöskentelyn taitoja sekä tietämystä tarjolla olevista palveluista. Yhdyskuntaseuraamustyön keskeisenä tavoitteena on uusintarikollisuuden vähentäminen. Yhdyskuntaseuraamustyössä korostuu yksilöllinen asiakastyö sekä vuorovaikutus. Työskentely vaatii työntekijältä hyviä vuorovaikutuksellisia

taitoja sekä kykyjä asiakkaan motivoimiseen muutosprosessiin. (Yhdyskuntaseuraamustyön kehittämisen linjaukset 2006, 13-15, 23.)

Palveluohjauksessa asiakkaan tuki muodostuu laajasta verkostosta, jonka avulla saadaan monipuolinen asiakkaan tarpeita vastaava tukiverkko. Palveluohjauksen tarkoituksena on lähestyä asiakasta arjen näkökulmasta ja tarjota tukea mahdollisimman konkreettisissa asioissa elämän eri osa-alueissa. Asiakkaalla tuen tarve voi olla hyvinkin arkinen, esimerkiksi kaupassa käynti tai rahan käyttö. Palveluverkoston tarkoitus ei ole toimia pelkästään viranomaisverkoston, vaan se on tarkoitus koota asiakkaan tarvitsemista palveluista ja asiakas toimii itse palveluohjauksen toimeksiantajana. Palveluohjauksessa lähtökohtana on luottamuksellinen vuorovaikutussuhde asiakkaan ja palveluohjaajan välillä. Palveluohjaajana voi toimia virkamiehenä toimiva työntekijä, joka aloittaa palveluohjauksen koordinoimisen ja kokoaa tarvittavia toimijoita palveluverkoston. (Suominen & Tuovinen 2007, 5, 13.) Palveluohjaus tunnetaan myös termillä ”case management”. Työmuotoa hyödynnetään sosiaalityössä esimerkiksi rikosseuraamusasiakkaiden ja päihdeongelmaisten parissa työskenneltäessä. (Sundström & Kilku 2004, 11.)

4.4 Yhteiskuntaan integroituminen ja desistanssi

Rikosseuraamusasiakkaiden tuomioiden takana vaikuttavat rikolliset asenteet sekä rikollinen elämäntapa ja kuntoutuksen edetessä niiden pitäisi poistua ja korvaantua uudella sisällöllä. Yhteiskuntaan integroituminen vaatii monenlaisia muutoksia rikostaustaisen elämässä. Desistanssitutkimus pyrkii tutkimaan positiivisesti kuntoutukseen vaikuttavia tekijöitä, sisältäen päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen. Meidän opinnäytetyömme kannalta varsinkin yhteiskuntaan asettumiseen liittyvät desistanssitutkimukset ovat keskiössä. Se on rikosseuraamusasiakkaiden yksi tärkeimmistä nivelvaiheista kuntoutusjatkumolta tutkittaessa.

Vallen (2014) tekemässä sosiaalityön pro gradu -tutkielmassa on tutkittu vankeusrangaistuksen suorittaneiden miesten yhteiskuntaan integroitumista. Tutkielman pääpaino on siinä, ovatko miesten yhteiskuntaan integroitumisen mahdollistavat tekijät olleet sisäisiä vai ulkoisia. Myös heidän yksilöllistä muutosvalmiutta sekä sosiaalisen kontrollin merkitystä painotetaan. Heidän elämäänsä kuuluvat piirteet, kuten vankilakierre ja rikosten teko, ilmentävät heidän kuulumista yhteiskunnan marginaaliryhmään. Tutkielmassa yhteiskuntaan integroitumista käsitellään ennen vapautumista alkaneena prosessina, joka jatkuu vapautumisen jälkeen. Haastattelujen perusteella on kerätty tietoa siitä, kuinka rikoksettomuutta, elämäntähtäilyä ja yhteiskuntaan sijoittumista tukevia rakenteita on saatu luotua onnistuneesti. (Valle 2014, 28, 38.)

Vankilassa ollessa tai viimeisimmän tuomion aloittaessaan tutkituilla oli ollut jo ajatuksia päihdeistä sekä rikollisuudesta irrottautumisesta. Vankilassa ollessa he olivat joko itse halun-

neet apua ongelmiinsa tai joku muu oli kertonut mahdollisista vaihtoehdoista. Myös jotkin elämässä tapahtuvat käännekohdat, esimerkiksi isoisäksi tuleminen tai tyytymättömyys senhetkiseen elämään, ovat edesauttaneet muutosajattelua. Kolmannen sektorin tarjoamat palvelut sekä kuntoutusta tarjoavat tahot ovat olleet myös tärkeänä osana miesten yhteiskuntaan integroitumisessa. (Valle 2014, 46-49.)

Tutkielmassa käy ilmi, kuinka tärkeää tuen saaminen on ollut silloin kun sitä tarvitsee. Elämästä nauttiminen sellaisenaan on vaikuttanut motivaatioon yhteiskuntaan integroitumisessa. Miesten kertomusten mukaan oma päätös siitä, että haluaa irrottautua päihteistä sekä jättää vanhat porukat taakseen, käynnistää mahdollisen muutoksen. Merkityksellisenä miehet pitävät päihteettömyyttä tukevia sosiaalisia suhteita ja vertaistukea. Myös kuntoutuksessa saatu työntekijän tuki ja kannustus on auttanut selviytymään kuntoutukseen liittyvistä haastavista tilanteista. (Valle 2014, 55-57.) Tutkielmasta saatujen tulosten perusteella voidaan todeta rikollisuuden ja päihteidenkäytön liittyvän vahvasti toisiinsa. Meidän opinnäytetyömme kannalta se tukee sitä, kuinka olennainen osa päihteidenkäyttö on rikollisuutta ja miten merkittävästä ongelmasta on kyse.

Desistanssi määritellään yleensä rikoksiin syyllistymisen ajankohdan loppumisena. Monet tutkimukset arvelevat desistanssin tarkoittavan yksilön luopumista rikollisuudesta pysyvästi, eikä vain lyhyeksi aikaa. Desistanssiin liittyvä kirjallisuus on osoittanut joukon tekijöitä, jotka ovat yhteydessä aktiivisen rikoksien teon lopettamiseen. Useimmat näistä tekijöistä ovat yhteydessä jonkin asian saavuttamiseen; useimmiten tällainen tekijä on työllistyminen, parisuhde tai perheen perustaminen. Ne käynnistävät ihmisessä jonkinlaisen itsensä uudelleenarvioinnin ja ajattelun siitä, millaisia he ovat. (Farrall & Calverley 2006, 2, 8.) Yhtenä avaintekijänä voidaan pitää motivaatiota, kun selitetään, miksi rikollisuudesta irrottautumista tapahtuu. Halu välttää negatiivisia seurauksia, kuten kuolemaa ja vakavia vammoja sekä laillisten tai taloudellisten saavutusten ylittäessä rikolliset saavutukset toimivat nämä yhtenä motivaation muodostajana. Myös halu viettää hillitympää elämää ja sitoutuminen parisuhteeseen tuovat mukanaan motivaatiota desistanssin toteutumiseen. (Farrall 2002, 99.)

Päihdeongelmat ovat tutkitusti rikollisuuteen vaikuttava tekijä. Farrallin ja Calverleyn (2006) teoksessa on haastateltu useita vankeja, joista osalla oli vaikeuksia lopettaa rikoksien tekemistä päihdeongelman vuoksi. Moni heistä koki, että he joutuvat palaamaan samaan tilanteeseen vapauduttuaan, eivätkä he voi muuttaa oman elämänsuuntaa parempaan. Haastatelluista monilla perhe tai parisuhde olivat tärkeitä tekijöitä rikollisuudesta irrottautumisessa. (Farrall & Calverley 2006, 4-9, 17.) Maguire ja Raynor (2006) listaavat desistanssitutkimukseen perustuen tekijöitä, jotka ilmenevät vankien yhteiskuntaan asettumisen (resettlement) ja rikollisuudesta irrottautumisen (desistance) yhteydessä. Tavoitteena on ymmärtää jokaisen yksilöllisiä lähtökohtia ja valmiuksia lähteä muutosprosessiin, jossa ammattilainen toimii

avustajana. Motivaation ylläpitäminen erityisesti vastoinkäymisten kohdalla on asiakkaalle tärkeää muutosprosessin jatkuvuuden kannalta. Ongelmatilanteissa on hyvä pyrkiä poistamaan esteitä, jotka vaikuttavat kuntoutumisen etenemiseen. Tutkimusten mukaan ajoissa aloitetulla vapautumisen suunnittelulla ja valmistelulla, työskentelysuhteen rakentamisella vankeuden aikana, työskentelyn jatkuvuudella vapautumisen jälkeen sekä tarpeellisten palvelujen järjestämisellä on vaikutusta työskentelyn vaikuttavuuteen. (Maguire & Raynor 2006, 20, 25-26.)

5 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa esittelemme tutkimuksen tarkoitusta, tavoitetta ja tutkimusongelmaa sekä selvennämme tutkimuksen kokonaisuuden toteutusta. Aluksi käsittelemme opinnäytetyön tarkoitusta ja tavoitetta sekä esittelemme tutkimusongelman. Opinnäytetyöprosessin aikataulun kerromme lyhyesti toisen alaotsikon alla. Tämän jälkeen avaamme tutkimusmenetelmäämme eli laadullista tutkimusta ja sen valikoitumista tutkimusmenetelmäksi. Seuraavassa osiossa selvennämme aineistonkeruumenetelmämme eli puolistrukturoidun teemahaastattelun ja esittelemme tutkimuksen kohderyhmät. Sen jälkeen kuvaamme aineiston analyysin toteutusta. Lopuksi arvioimme opinnäytetyön luotettavuutta ja eettisyyttä.

5.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimusongelma

Tutkimuksen tarkoituksena on saada kokemuseräistä tietoa vankilasta ehdonalaisesti vapautuvien päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen jatkumoiden toimivuudesta. Tavoitteena on selvittää, mitkä asiat kuntoutusjatkumoissa toimivat ja minkälaisia haasteita niissä esiintyy vankeusaikana, vapautumishetkellä ja vapautumisen jälkeen. Tutkimuksen tavoitteena on saada tietoa myös kuntoutusjatkumoiden toimivuudesta yksilö- ja yhteiskuntatasolla.

Tutkimusongelmanamme on selvittää, miten päihde- ja mielenterveyskuntoutujien jatkumot toimivat siirryttäessä vankilasta siviiliin. Haastattelurunko rikosseuraamusasiakkaille (Liite 1) on rajattu käsittelemään vankilan aikaista kuntoutusta, vapautumista ja sen suunnittelua sekä ehdonalaiseen valvontaan liittyvää tukea osana kuntoutusta. Haastatteluun kuuluu myös osio, jossa kartoitetaan asiakkaan päihde- ja mielenterveyteen liittyvää tilannetta. Työntekijöille tehty haastattelurunko (Liite 2) pitää sisällään lisäksi yleisiä kysymyksiä kuntoutusjatkumoista sekä heidän näkökulmistaan asiakkaan päihde- ja mielenterveysongelmiin.

Tutkimuskysymyksiä opinnäytetyössä on kolme. Ensimmäisenä halutaan selvittää niitä asioita, jotka vaikuttavat kuntoutusjatkumon toimivuuteen ja mahdolliseen onnistumiseen. Vastakohtana tälle toinen tutkimuskysymys tarkastelee kuntoutusjatkumoiden epäkohtia ja haasteita, joita kuntoutusjatkumoihin liittyy. Kolmas tutkimuskysymys pyrkii selvittämään, mistä päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen haasteet johtuvat.

Tutkimuskysymykset:

1. Minkälainen on toimiva kuntoutusjatkumo?
2. Mitkä ovat kuntoutusjatkumoiden suurimmat haasteet?
3. Mistä päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen haasteet johtuvat?

5.2 Opinnäytetyöprosessin aikataulu

Aloitimme helmikuussa 2016 opinnäytetyön aiheen suunnittelun ja otimme yhteyttä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön kehityspäällikköön Minna-Kaisa Järviseen. Selvitimme, millainen tarve Rikosseuraamuslaitoksella olisi opinnäytetyölle, jonka aihe käsittelisi päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen jatkumoa. Yhdessä hänen kanssaan ideoimme, miten voisimme parhaiten tutkia päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen jatkumoa vankilasta siviiliin. Saimme muotoiltua hahmotelman opinnäytetyön tavoitteesta ja sen tarkoituksesta. Tämän jälkeen meitä pyydettiin olemaan yhteydessä Helsingin yhdyskuntaseuraamustoimiston rikosseuraamusesimieheen Terhi Virkkuseen ja selvittämään heidän tarpeensa meidän opinnäytetyöllemme. Huhtikuussa tapasimme Terhi Virkkusen, jonka kanssa sovimme tarkemmin opinnäytetyön toteutuksesta ja sen kohderyhmistä. Kun saimme Helsingin yhdyskuntaseuraamustoimiston mukaan opinnäytetyön toteutukseen, hyväksytimme opinnäytetyön aiheen Laurean opinnäytetyökoordinaattori Eeva Järveläisellä. Aiheanalyysin teimme toukokuussa. Opinnäytetyösuunnitelman esitimme kesäkuussa ja syyskuussa saimme luvan hakea tutkimuslupaa opinnäytetyölle. Alkusuksystä työelämän ohjaajamme vaihtui Katariina Vasaraan.

Syksyn ajan kartoitimme mahdollisia haastatteluihin osallistuvia ja pyysimme työntekijöitä yhdyskuntaseuraamustoimistoista etsimään tutkimukseen sopivia asiakkaita. Päätimme toteuttaa haastattelut Helsingin ja Uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimistoissa, joten haimme tutkimusluvut molempiin yksiköihin toimistojen johtajilta (Liite 5). Tutkimusluvut saimme syys-lokakuussa ja kaikki haastattelut sijoittuivat loka-marraskuun väliselle ajalle. Haastatteluihin laadimme suostumuslomakkeet asiakkaille (Liite 3) ja työntekijöille (Liite 4). Litteroimme haastattelut heti niiden toteuduttua. Aineiston analysoinnin aloitimme joulukuussa ja sen valmistumisen jälkeen jatkoimme opinnäytetyön kokoamista. Opinnäytetyön tekemistä jatkettiin tammikuun puoleen väliin asti, jonka jälkeen opinnäytetyö palautettiin ennen arvioivaa seminaaria. Arvioivan seminaarin jälkeen korjasimme työtä muutaman päivän ajan ennen lopullista palautusta.

5.3 Tutkimusmenetelmä

Toteutimme opinnäytetyön laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on tutkia empiiristä ilmiötä laadullisia menetelmiä käyttäen. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirre on sen tutkittavien pieni määrä, mikä viittaa hyvin harkinnan-

varaaseen ja tarkoituksenmukaiseen näytteeseen. (Eskola & Suoranta 2008, 14-15, 61.) Käytimme laadullista tutkimusmenetelmää, koska opinnäytetyön haastattelujen otanta oli pieni ja harkinnanvarainen. Tutkimukseen osallistuneet asiakkaat valikoituivat sen mukaan, että heillä oli taustallaan jo vankilassa aloitettu kuntoutus, joka jatkui heidän siirryttyään ehdonalaisen vapauden valvontaan. Edellytyksenä asiakkaiden osallistumiselle oli se, että heidän valvojansa pystyivät myös osallistumaan tutkimukseen. Laadullinen tutkimus auttaa ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä syvällisemmin ja tuo esille ihmisten kokemuksia tutkittavasta ilmiöstä (Kananen 2014, 19). Laadullisen tutkimuksen menetelmin saimme omakohtaiseen kokemukseen perustuvaa tietoa.

5.4 Aineiston keruu ja kohderyhmät

Keräsimme tutkimuksen aineiston haastattelemalla yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöitä ja heidän asiakkaitaan, jotka ovat ehdonalaisen vapauden valvonnassa. Toteutimme haastattelut parina, mutta olimme etukäteen päättäneet kunkin haastattelun kohdalla, kumpi toimii päähaastattelijana. Haastatteluiden avulla saimme kerättyä omakohtaisia kokemuksia kuntoutusjatkumoista. Haastattelulla kerätään tietoa siitä, mitä ihmiset ajattelevat tietyistä asioista. Tieto saadaan kysymys-vastaus -asetelmalla. Haastattelun tarkoituksena on saada kuuluviin mielipiteitä ja kokemuksia haastateltavan itse kertomana. (Valli & Aaltola 2015, 27-29.)

Haastattelut toteutimme puolistrukturoituina teemahaastatteluina kummallekin kohderyhmälle. Teemahaastattelu on muodoltaan puolistrukturoitu, mikä tarkoittaa haastattelun olevan jollain tavoin etukäteen suunniteltu. Puolistrukturoitu menetelmä vaatii tietynlaisen yhteneväisyyden haastattelujen toteutuksessa. Yhteneväisyys voi näkyä kysymysten asettelun muodossa tai samojen kysymysten esittämisessä. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 47-48.) Valmis haastattelurunkomme ohjasi puolistrukturoitua teemahaastattelua yhteneväisesti, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja haastateltaville ei ollut. Teemahaastattelu fokuoittuu yksilön omiin kokemuksiin, ajatuksiin, uskomuksiin ja tunteisiin. Haastateltavat määrittelevät itse kokemuksiaan oman elämysmaailmansa kautta. Teemahaastattelu antaa mahdollisuuden saada yksilöiden äänet kuuluviin vuorovaikutuksellisessa keskustelussa haastattelijan kanssa. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 48.) Haastateltavat asiakkaat olivat aloittaneet kuntoutuksen jo vankilassa ollessaan ja kuntoutus jatkui vankeuden jälkeen. Heillä oli siis antaa yksilöllistä, kokemukseen perustuvaa tietoa kuntoutuksen eri vaiheista. Työntekijöiden haastattelemisen puolestaan antoi enemmän tietoa, millaisia käytäntöjä ja tehtäviä eri toimipaikoilla on kuntoutusjatkumoina valmistellessa ja minkälaista yhteistyötä niiden toteutumiseksi tehdään.

Valitsimme teemahaastattelun aineistonkeruumenetelmäksi, sillä tahdoimme luokitella vankilasta vapautuneiden kuntoutusjatkumoiden toimivuutta erilaisin kategorioin. Kategoriat tuke-

vat sitä, mitä tutkimusongelma pyrkii selvittämään. Teemahaastattelun ideana on käsitellä tiettyjä teemoja. Teemat ovat etukäteen määriteltyjä, mutta niiden järjestys ja laajuus vaihtelevat haastattelutilanteen mukaan. Teemahaastattelussa ei ole valmiita kysymyksiä, vaan haastattelija on tehnyt tukilistan niistä tutkimusongelmista tai asioista, jotka on oleellista käsitellä. Tutkimusongelma määrittää teemahaastattelun teemat. Niiden avulla tutkittavan aiheen kokonaisuus sidotaan yhteen. (Valli & Aaltola 2015, 27, 35.) Teemahaastattelun pohjamme rakentuu vaiheittain vankila-aikaan, vapautumiseen sekä valvonta-aikaan yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Lisäksi yhden teeman avulla pyritään selvittämään asiakkaan tilannetta päihde- ja mielenterveyden ongelmiin liittyen.

Opinnäytetyön yhdeksi kohderyhmäksi valikoitui ehdonalaisesti vapautuneet, jotka suorittavat valvontaa yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Haastattelimme viittä ehdonalaisen vapauden valvonnassa olevaa rikosseuraamusasiakasta, joilla on taustalla jo vankilassa aloitettu kuntoutus päihdeiden käyttöön tai mielenterveyden ongelmiin liittyen. Päihde- ja mielenterveysongelmien yhteisesiintyvyys on yleistä rikosseuraamusasiakkailla, joten halusimme tutkimuksen huomioivan molemmat osana kuntoutusjatkumoa. Haastatteluihin osallistuvien kriteerinä ei kuitenkaan ollut molempien ongelmien esiintyvyys. Jokaiselta haastatteluun osallistuneelta asiakkaalta pyysimme kirjallisen suostumuksen haastattelua varten. Haastattelut toteutimme yksilöhaastatteluina, mutta jos asiakas halusi, niin työntekijä sai olla läsnä haastattelussa.

Toisena kohderyhmänä opinnäytetyössä olivat ehdonalaisesti vapautuneiden rikosseuraamustyöntekijät, joilla on kokemusta vankilasta vapautuneiden kanssa työskentelystä. Halusimme työhömmä työntekijänäkökulman, jotta kokonaiskuva asiakkaan tilanteesta olisi mahdollisimman selkeä. Haastatteluun osallistui neljä rikosseuraamustyöntekijää ja haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina yhdyskuntaseuraamustoimistoilla. Pyysimme kirjallisen suostumuksen haastatteluun myös työntekijöiltä.

5.5 Aineiston analyysi

Haastattelujen tekemisen jälkeen aloitimme aineiston läpikäymisen sisällönanalyysin menetelmää käyttäen. Sisällönanalyysin tarkoituksena on kiteyttää tutkittava ilmiö yleiseen muotoon. Sisällönanalyysi etsii tutkimustekstistä esille nousevia merkityksiä. Sisällönanalyysistä käytetään myös termiä sisällön erittely. (Tuomi & Sarajarvi 2013, 103-104, 107.)

Hankimme aineiston nauhoittamalla haastattelut nauhuria käyttäen. Litteroimme haastatteluaineiston heti jokaisen haastattelun jälkeen. Litterointi on ensimmäinen käsittelyvaihe, jossa puhe muunnetaan tekstiksi kirjoittamalla se puhtaaksi sanasanalta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 222; Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen 2010, 424). Litteroimme haastattelut kokonaisuudessaan, mutta jätimme joitakin epäselvästi ilmaistuja sanoja litteroinnista pois.

Aineiston litteroinnissa käytimme fonttia Trebuchet MS, fonttikokoa 10 ja riviväliä 1,5. Haastattelumateriaalia muodostui litteroinnin jälkeen asiakkailta 93 sivua ja työntekijöiltä 47 sivua. Litteroinnin jälkeen etenimme Tuomen ja Sarajärven (2013) kirjassa esitellyn Milesin ja Hubermanin (1994) aineistolähtöistä sisällönanalyysia kuvaavien vaiheiden mukaisesti.

Miles ja Huberman (1994) kuvaavat laadullisen eli induktiivisen aineiston käsittelyä kolmivaiheisella prosessilla. Ensimmäisenä vaiheena on aineiston pelkistäminen, toisena sen ryhmittely ja viimeisenä luodaan aineistolle käsitteet teorian pohjalta. Ensimmäisen vaiheen tarkoituksena on kirjoittaa haastattelumateriaali auki, jonka jälkeen se pelkistetään karsimalla kaikki merkityksettömät asiat tutkimuksen tavoitteita silmällä pitäen. Pelkistämisestä käytetään myös sanaa redusointi. (Tuomi ja Sarajärvi 2013, 108-109.) Ennen aineiston pelkistämistä kävimme sen läpi etsimällä siitä teemoja, jotka peilaavat tutkimusongelmaan. Aineiston läpikäymisen ensimmäisiä vaiheita on useimmiten sen teemoittelu. Siinä nostetaan esille ne teemat, jotka valaisevat tutkimusongelmaa. (Eskola & Suoranta 2008, 174.) Teemoittelun avulla pystyimme vertailemaan aineistossa ilmenneitä keskeisiä teemoja suhteessa tutkimusongelmaan. Pelkistimme haastatteluaineiston teemoittelun jälkeen koodauksen avulla. Koodaus on keino pelkistää hankittua tutkimusaineistoa ja tutustua siihen paremmin. Aineistosta etsitään tutkimuksen kannalta olennainen tieto koodaamisen avulla. Varsinainen aineiston analyysivaihe seuraa vasta koodauksen jälkeen, kun koodauksella on ensin etsitty toisiinsa liittyviä ja samaa tarkoittavia asioita. (Kananen 2014, 103-104.) Aineistoa koodatessa etsimme tutkimuskysymyksiä kannalta oleellista tietoa kuntoutusjatkumoiden toimivuudesta ja niissä esiintyvistä haasteista. Niiden avulla saimme hahmoteltua loogisia asiakokonaisuuksia, jotka vastasivat haastattelurungon kysymyksiin. Koodausvaiheessa käytimme värikoodeja kuvastamaan positiivisia, neutraaleja ja negatiivisia ilmauksia.

Koodauksen jälkeen sijoitimme värikoodatut tekstit haastattelukysymysten alle luokittelutaulukoihin. Teimme jokaiselle haastattelurungon kysymykselle erikseen oman luokittelutaulukon. Lisäksi erittelimme tutkimuskysymyksiin niihin suoraan vastaavaa aineistoa omaan taulukkoonsa. Luokittelutaulukoissa on jokaisen haastattelun kokonainen vastaus luokittelutaulukon kysymykseen ja siitä muodostettu pelkistetty ilmaus. Pelkistettyä ilmausta tehdessämme poistimme alkuperäisestä vastauksesta kaikki turhat ja epäolennaiset asiat. Pelkistetyn ilmauksen jälkeen luokittelutaulukossa on ala- ja yläluokkasarake. Alaluokkaan kokosimme pelkistetyn ilmauksen oleellisen sisällön muutamalla käsitteellä. Klusteroinnissa eli ryhmittelyssä esiin nousseet ilmaisut luokitellaan omiin alaluokkiin, jossa niillä on yhteinen käsite mihin ne kuuluvat (Tuomi ja Sarajärvi 2013, 110). Värikoodasimme alaluokkien käsitteet sen mukaan, olivatko ne ilmaisultaan positiivisia, neutraaleja vai negatiivisia. Yläluokat muodostimme haastattelukysymyksistä sen mukaan, mihin alkuperäisellä kysymyksellä haetaan tietoa. Abstrahoinnissa luodaan teoreettiset käsitteet. Nämä käsitteet sisältävät kaikista olennaisimman tiedon, mitä tutkimukselta halutaan. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 111.) Ala- ja yläluokkia kootes-

sa noudatimme aineistolähtöisen sisällönanalyysin näitä kahta viimeistä vaihetta. Käyttämämme luokittelutaulukosta löytyy esimerkki liitteistä (Liite 7).

5.6 Luotettavuus ja eettisyys

Kun tavoitteena on luotettavien tutkimustulosten saaminen, edellyttää se objektiivisuutta, tieteen sääntöjen noudattamista eli tiedonkeruun ja tulkintojen oikein tekemistä (Kananen 2014, 62). Pohdimme tutkimuksen luotettavuutta monesti eri vaiheissa käyden keskustelua luotettavuuteen liittyvistä tekijöistä. Luotettavuutta arvioitaessa tutkija on usein keskeisessä osassa ja luotettavuutta arvioidaan koko tutkimusprosessin ajan (Eskola & Suoranta 2005, 210). Tutkijan toimintaan vaikuttaa hänen oma ajattelutapa ja kokemusmaailma. Kaikki valinnat, joita tutkimusprosessin kuluessa tehdään, tulee perustella tuloksien lisäksi. Tieteellisistä menetelmistä on valittava tutkimukselle oikeanlaiset menetelmät ja perustella ne. Niiden avulla opinnäytetyö voidaan tehdä niin, ettei se perustu omiin mielipiteisiin. Luotettavaan raportointiin kuuluu dokumentointi, josta käy ilmi tutkimusprosessin eri vaiheet. Dokumentaatio toimii edellytyksenä luotettavuustarkastelulle. (Kananen 2014, 62-63, 151.)

Luotettavuustarkastelu aloitetaan jo työn suunnitteluvaiheessa. Luotettavuustarkastelussa mittareina toimivat reliabiliteetti eli tutkimustulosten pysyvyys ja validiteetti, joka tarkoittaa oikeiden asioiden tutkimista. (Kananen 2014, 63.) Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuusarviointi koostuu kolmesta ryhmästä, jotka ovat uskottavuus, siirrettävyys ja vahvistettavuus. Uskottavuudessa tutkijan käsitykset ja tulkinnat tulee vastata käsityksiä, jotka tutkittavalla on. Tosin uskottavuuden lisäämistä ei voitaisi taata, jos tulkintoja arvioisi tutkittavilla, koska heidän näkökulmansa kokemukselle ja tilanteelle voi olla sokaistunut. Tutkimustulokset ovat siirrettävissä tiettyjä ehtoja noudattaen, mutta yleistäminen ei yleensä ole mahdollista. Vahvistettavuuden saavuttamiseksi tulkintojen tueksi tarvitaan samaan ilmiöön perehtyneitä tutkimuksia. (Eskola & Suoranta 2005, 211-212.) Etsimme myös opinnäytetyöhömmä samaa aihetta käsitteleviä tutkimuksia, jotka tukevat vahvistettavuutta. Opinnäytetyötä tukee käyttämämme luotettavat lähdemateriaalit.

Tutkimuksen eri vaiheita kuvatessa pyrimme siihen, että se olisi mahdollisimman helppoluokista ja että lukija ymmärtäisi, miten tutkimus on edennyt. Tutkimusta arvioitaessa huomiota kiinnitetään siihen, miten väitteet ovat perusteltu ja ovatko ne totuudenmukaisia. Tutkimustekstin tarkoitus on kuvata tutkimuskäytänteitä realistisesti niin, ettei se jätä tulkinnanvaraa. Tutkimustekstin tulee vakuuttaa omalla todellisuudellaan, joka antaa mahdollisuudet keskustelulle. Tutkimuskäytänteet kulkevat käsi kädessä tutkimustekstin kanssa. Tutkimuksen oikeellisuutta todistavat havainnot sekä analysoinnit, ja raportoinnit omien perusteellisten tulkintojen lisäksi. (Eskola & Suoranta 2005, 212, 219-220.) Tutkimuksen aikana meidän ha-

vainnoimat ja analysoimat asiat on tuotu esille raportoinnin yhteydessä, mutta aiemmat kokemukset eivät ole vaikuttaneet tutkimusta analysoitaessa.

Tutkimusetiikka on koko tutkimuksen ajan huomioitava kokonaisuus, joka pohjautuu ohjeistukselle hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Ohjeistuksen taustalla on tutkimuksiin kuuluvat periaatteet luotettavuudesta ja uskottavuudesta, jotka huomioidaan noudattamalla hyviä tieteellisiä menettelytapoja. Lähtökohtina hyvälle tieteelliselle tutkimukselle vaaditaan rehellisyyttä, huolellisuutta, avoimuutta sekä toisten työn huomioimista. (Kuula 2015, 34-36.) Tutkimuseettisillä kysymyksillä ei ole olemassa säännönmukaisuutta, vaan ne vaihtelevat jokaisessa tutkimuksessa. Eettisten kysymysten tunnistaminen ja ratkaiseminen muodostaa pohjan eettiselle tutkimustyölle. (Eskola & Suoranta 2008, 52.)

Laadullisen tutkimuksen haastattelutilanteissa on eettisesti tärkeää huolehtia luottamuksellisuuden periaatteesta. Luottamuksellinen haastattelutilanne saadaan, kun tutkittavalla on tietoa siitä, mikä on saatavan aineiston käyttötarkoitus ja miten aineiston säilyttäminen tulee tapahtumaan. Luottamuksellisesta tutkimusaineistosta puhutaan, kun tutkittavalle on annettu pitävä lupaus siitä, mihin hänen yksityisiä tietojaan tullaan käyttämään. Laajemmin kyse on annettujen tietojen käyttämisestä, käsittelemisestä ja säilyttämisestä. (Kuula 2015, 88-90.) Kävimme jokaisessa haastattelutilanteessa haastateltavan kanssa läpi haastattelua varten tehdyn suostumuslomakkeen. Huolehdimme haastattelutilanteissa luottamuksen periaatteesta kertomalla ennen haastattelun alkamista tutkimuksemme tarkoituksen, haastattelun sisällön sekä haastateltavan oikeudet. Selitimme myös, miten tulemme käyttämään, käsittelemään ja säilyttämään saamaamme aineistoa. Painotimme haastateltaville, että he voivat halutessaan jättää vastaamatta kysymyksiin sekä lopettaa haastattelun koska tahansa. Haastatteluun osallistuvat allekirjoittivat suostumuslomakkeita kaksi kappaletta: toinen jäi heille itselleen ja toisen otimme itselle säilytettäväksi.

Aineiston anonymisointi kuului oleellisesti työmme eettiseen käsittelemiseen. Anonymisoinnissa tutkimukseen hankitusta aineistosta poistetaan kaikki mahdolliset tunnistetiedot (Ruusuvoori ym. 2010, 452). Tunnistetietojen poistamisella vaikutetaan siihen, ettei tutkimusjulkaisu pysty aiheuttamaan haastateltavalle negatiivisia seurauksia, joita tunnistettavuudesta voisi seurata (Kuula 2015, 201). Jo litterointivaiheessa jätimme haastateltavien nimet pois ja muutimme haastateltavien esille tuomien henkilöiden nimet toisiksi. Luokittelutaulukkoja tehtäessä numeroimme jokaisen haastateltavan erikseen, ja nämä numeraaliset ilmaisut seurasivat läpi lopun opinnäytetyöprosessin. Tuloksia kirjoittaessamme kiinnitimme huomiota myös siihen, ettei lainatuissa sitaateissa ollut puheilmallisista tunnistettavuutta.

Tutkijalla on aina vastuu julkaisemansa tekstin hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Käytännöistä poikkeamia kutsutaan hyvän tieteellisen käytännön loukkaamisiksi tai tieteelliseksi

vilpiksi. Tällöin tutkija on esimerkiksi ollut huolimaton ja epärehellinen raportoinnissaan tai esittänyt tutkimustietoa omanaan. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 133.) Pidimme koko tutkimuksen ajan huolta siitä, että hyvä tieteellinen käytäntö toteutui. Kirjasimme käyttämämme lähdeviitteet ylös välittömästi ja huolellisesti. Haastattelumateriaalit hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

6 Opinnäytetyön tulokset

Tässä luvussa esittelemme opinnäytetyömme keskeisimmät tulokset. Olemme jakaneet tulokset erikseen asiakkailta ja työntekijöiltä saatuihin tietoihin. Esittelemme ensimmäisessä alaluvussa asiakkaiden taustatiedot, jonka jälkeen puramme varsinaiset tulokset. Olemme jakaneet tulokset kolmen eri teeman alle, joita ovat vankila-aikaisen kuntoutuksen toimivuus, vapautumisen suunnittelu ja jatkokuntoutuksen luominen sekä ehdonalaisen vapauden valvonta osana kuntoutuksen etenemistä. Jokaisen teeman alla on erilaisia käsitteitä, joista teemat ovat rakentuneet. Teemoja olemme pohtineet myös tutkimuskysymysten avulla keskittymällä etsimään jokaisesta teemasta haasteita ja toimivuuksia. Esittelemme työntekijöiden taustatiedot toisessa alaluvussa. Työntekijöiden tulosten teemat jaotimme neljän eri otsikon alle. Kahdessa ensimmäisessä otsikossa puramme tulokset haastateltuihin asiakkaisiin linkittyen: toinen näistä teemoista käsittelee vankila-aikaa, toinen valvonta-aikaa. Työntekijöiden kahden viimeisen otsikon alla käsittelemme kuntoutusjatkumoissa esiintyviä haasteita sekä kehittämisideoita kuntoutusjatkumoihin.

6.1 Asiakkaiden taustatiedot

Haastattelimme viittä ehdonalaisen vapauden valvonnassa olevaa rikosseuraamusasiakasta, joista jokaisella oli taustallaan erilainen vankilasta siviiliin johtanut kuntoutusjatkumo (Taulukko 1). Kaikki haastattelemamme henkilöt olivat miehiä ja iältään 37-59 vuotta. Heidän vankilakertaisuutensa vaihtelivat yhdestä kuuteen kertaan ja tuomioiden pituudet olivat reilusta yhdestä vuodesta viiteen vuoteen. Rikosseuraamusasiakkailta tuomiot vaihtelivat huumausainerikoksista henkeen ja terveyteen kohdistuviin rikoksiin. Haastateltavat olivat olleet ehdonalaisen vapauden valvonnassa kahdesta kahdeksaan kuukauteen. Kaikilla haastateltavilla oli päihdeongelma: kolmella asiakkaalla päihdeongelma tarkoitti huumausaineiden käyttöä ja kahdella alkoholin käyttöä. Molemmilla alkoholia käyttävällä asiakkaalla oli aiemmin esiintynyt sekakäyttöä. Toisella heistä esiintyi myös huumausaineiden kokeilua. Haastateltujen eniten käyttämät huumausaineet olivat amfetamiini, subutex, erilaiset piristeet ja kannabis. Muita käytettyjä aineita olivat lakka ja muuntohuumeet. Neljä haastattelemastamme asiakkaasta oli haastatteluhetkellä päihteettömiä. Haastatelluista asiakkaista ainoastaan yksi kertoi kärsineensä mielenterveysongelmista. Asiakas sanoitti olleensa masentunut vankeusaikana ja hakeneensa siihen apua. Tuloksissa käytämme asiakkaista nimityksiä asiakas, haastateltava

tai vanki. Alla olevassa taulukossa esiintyvät kuntoutuspalvelut on selitetty lyhyesti liitteessä (Liite 6).

	Vankilakuntoutus	Vapautumisen tukitoimet	Seuraamuksen eteneminen
Case 1	Kuntoutusosasto ja Kuva-ohjelma	Työ ja asunto: Kuva-ohjelma Kuntoutuspalvelut: Krits, Redis, A-klinikka	Vankila → avovankila → koevapaus → valvonta
Case 2	Sörkkä-yhteisö ja Kuva-ohjelma	Työ ja asunto: Kuva-ohjelma Kuntoutuspalvelut: Krits, Redis, Harjula, Stop-huumeille ry	Vankila → avovankila → koevapaus → valvonta
Case 3	Kuntoutusosasto	Asunto: Krits Kuntoutuspalvelut: Vahvasti tukien ry, Redis, KRIS	Vankila → valvonta
Case 4	Sörkkä-yhteisö → kuntoutusosasto, yksilökeskustelut	Asunto: Krits Kuntoutuspalvelut: Vahvasti tukien ry, Redis	Vankila → koevapaus → valvonta
Case 5	Sörkän työyhteisö	Asunto ollut valmiina Kuntoutuspalvelut: Vahvasti tukien ry, Aggredi	Vankila → koevapaus → valvonta

Taulukko 1: Ehdonalaisen vapauden valvonnassa olevien kuntoutusjatkumot

6.1.1 Vankila-aikaisen kuntoutuksen toimivuus

Haastatteluihin osallistuneiden asiakkaiden tilanne ennen vankeusrangaistusta oli ollut huono. Päihteiden käyttö oli vaikuttanut negatiivisesti koko elämänlaatuun niin henkisesti kuin fyysisesti. Kysyessämme asiakkaiden tilannetta ennen vankila-aikaa neljä viidestä kuvasi sen olleen hyvin erilaista verrattuna nykyhetkeen.

A2: ”Mä olin jo kyllästynyt siihen elämään ennen ku mä jouduin vankilaan (...). Ei vaan jaksanu lopettaa, ei pystynyt lopettaa...”

A4: *"...menin fyysisesti ja henkisesti niin loppuun siit (päihteiden käytöstä)..."*

Aineistosta kävi ilmi, että asiakkaat olivat jo osittain miettineet muutoksen mahdollisuutta ja vankilaa pysäyttävänä paikkana päihteiden käytön lopettamiselle. Asiakkaat korostivat, että he eivät olleet kyenneet lopettamaan päihteiden käyttöä ennen tuomion alkamista. Vankeuden alkaessa asiakkaiden halu osallistua johonkin kuntouttavaan toimintaan oli korkealla. Kaikki viisi asiakasta hakeutuivat heti alkusijoittelun kautta päihteettömyyttä tukeville osastoille.

Kysyttäessä, minkälainen vankeusaikainen motivaatio asiakkailla oli kuntoutukseen, nousi haastatteluista esille erilaisia tekijöitä, jotka kuvastivat asiakkaiden motivaatiota. Kuntoutukseen hakeutumiseen ja sen hyödyllisyyteen kaikki viisi asiakasta nimesivät oman motivaation. Yhdellä asiakkaista oli omien sanojensa mukaan selkeä suunnitelma päihteettömyyttä tukeviin toimintoihin hakeutumisesta. Yksi asiakkaista taas ilmaisi, että sen hetkiseen elämään oli tultava muutos. Myös oman halun merkitys tukipalveluihin kiinnittymisessä korostui erään asiakkaan puheesta.

A4: *"...mulla oli iha selkee (...), et mulla oli se suunnitelma, et mä käyn (...) kaikki mahdolliset päihteettömät nää jutut läpi ja mä alotin jo sen sillon siellä tutkintavankeudessa..."*

A1: *"...mä päätin, (...) tää nyt saa riittää, tää on nähty ja koettu, ettei tarvi enää jatkaa..."*

A4: *"...oma halu on niinku sit se tärkein juttu, ettei varmaan niinku kantsi mennä mihinkää (...) NA:han, AA:han tai mihinkää muuhunkaa ryhmää niinku jos ei se kiinnosta niinku siis sillälaila. Eihän se niinku sua pidä pois päihteistä..."*

Asiakkaiden mukaan motivaatio auttoi selkeyttämään heidän omia tavoitteitaan päihteettömyyden suhteen. Motivoitumisen kautta asiakkaat halusivat olla aktiivisesti mukana kuntoutumiseen liittyvissä asioissa, mikä näyttäytyi esimerkiksi säännöllisellä yhteydenpidolla vankilan työntekijöihin.

Kysyttäessä haastateltavilta, miten he kokivat vankeusaikaisen kuntoutuksen, pitivät he kuntoutusta pääosin hyvänä, mutta nostivat esille myös kuntoutuksen huonoja ominaisuuksia. Kokemuksia vankeusaikaisesta kuntoutuksesta tarkennettiin kysymällä, mitkä asiat kuntoutuksessa olivat toimivia. Hyvinä asioina kuntoutuksessa asiakkaat mainitsivat muun muassa olenneiden asioiden läpikäymisen, työntekijät ja keskusteluavun saatavuuden:

A2: *"...käytiin tosi paljo semmosii olennaisia asioit läpi..."*

A5: *"Hyviä työntekijöitä, ei siin niinku mitään. Et siin oli (...) hyvät päihde-työntekijät..."*

A2: *"Kyllä siin pääs melkein heti keskustelee jos halus."*

Asiakkaiden mainitsemat asiat viittaavat siihen, että vankila on pystynyt tarjoamaan heidän tarpeellisiksi havaitsemiaan asioita riittävästi. Kolme asiakasta mainitsi henkilökunnan ja keskusteluavun hyvinä asioina kuntoutuksessa. Kaksi haastateltavaa koki henkilökunnan tarjoaman yksilötyöskentelyn vankeusaikana hyödyllisenä ja työntekijöiden osoittaman välittämisen aitona.

A4: *"...se oli semmonen ihminen (...) se otti niinku tosissaan. (...) alkuun me nähtiin kerran viikkoon (...), oikeestaan meni semmonen puoltoista vuotta, et me nähtiin melkein joka viikko tai ainaki kaks kertaa kuussa."*

Yksi asiakkaista oli nähnyt yksilötyöntekijää säännöllisesti pitkän aikaa ja asiakas koki kuntoutuksen pitkäaikaisuudesta olevan hyötyä myös hänen omalle ajattelulleen. Asiakkaat jotka eivät nostaneet yksilötyöskentelyä merkittäväksi ominaisuudeksi, olivat osittain tyytyväisiä ryhmämuotoiseen kuntoutukseen tai osastolla tarjottavaan kuntoutukseen. Kaksi ryhmämuotoiseen kuntoutukseen osallistuneista asiakkaista ei osannut eritellä kuntoutukseen liittyviä positiivisia ominaisuuksia, mutta olivat kuitenkin tyytyväisiä siihen. Saadusta aineistosta käy ilmi, että jokaisella asiakkaalla on ollut omia tarpeita tietynlaiseen kuntoutukseen ja he ovat osanneet hakeutua sellaiseen.

Kuntoutuksen huonoja ominaisuuksia saatiin selville kysymällä, millaisia haasteita asiakkaat kokivat vankeusaikaisessa kuntoutuksessa. Asiakkaiden kokemia haasteita olivat muun muassa olosuhteet, joissa on tultava toimeen kaikkien kanssa, välinpitämätön suhtautuminen vankeuteen, äkinäinen sijoittelu ja ryhmämuotoisen kuntoutuksen sisältö.

A1: *"...en mä tiiä mitä siihen vankeuteen tulee. Se on (...) oikeestaan semmost teatterii se homma siellä että. Siellä on ohjaajat erikseen, me ollaan niitä näyttelijöitä (...) vai meneeks toisinpäin, mutta kuitenkin."*

A5: *"...siinä nyt oli aika ristiriitasii tunnelmia välillä niissä ryhmissä. Joskus oli hyviä, joskus huonoja."*

Asiakkailla oli hyvin eriäviä mielipiteitä kuntoutukseen liittyvistä haasteista. Yksi asiakas ei osannut eritellä vankeusaikaisen kuntoutuksen haasteita, mutta kuvasi yleisesti vankeusajan olevan kuin teatteria. Toinen asiakas koki haasteena vankilan olosuhteet, koska siellä on tul-tava toimeen kaikkien kanssa, vaikkei henkilökemiat kohtaisikaan. Yksi haastatelluista kertoi kokeneensa haastavana vankilassa tapahtuneen äkkinäisen sijoittelun osastolle. Asiakas ei ymmärtänyt, millaiselle osastolle hän oli hakeutunut ja huomasi pian, että osaston ryhmämuotoisen kuntoutus ei ollutkaan hänelle sopiva. Työntekijöiden näkökulma oli vaikuttanut siihen, että asiakas oli jatkanut osastolla useamman kuukauden ajan, vaikka oli tunnistanut sen itselleen epäsopivaksi. Toinenkin asiakas oli kokenut ryhmämuotoisen kuntoutuksen risti-riitaisena, sillä ryhmien aiheet käsittelivät asiakkaan mielestä liikaa mennyttä aikaa. Asiakas halusi suunnata ajatuksiaan enemmän tulevaan ja koki ryhmässä olemisen osittain hyödyttö-mäksi. Ryhmämuotoisen kuntoutuksen sisältö loi asiakkaalle ennakkoluuloja jatkokuntoutuk-selle, joka hänelle suunniteltiin. Yhden asiakkaan mielestä vankeusaikaiseen jaksamiseen olisi vaikuttanut liian aikaisin aloitettu vapautumiseen liittyvien asioiden ajattelu:

A3: ”...jos mä alan (...) ajatteleen tiedätsä vapautumista, miten sä hoidat sen. Fatta-asiat, kaikki asuntoasiat. Jos sä alat niitä liian aikasin ajattelee, niin siit tulee raskasta sit. (...) että se mitä muurin sisäpuolella, ajattelet niitä asioi-ta.”

Yksi asiakkaista toi esille haastattelun ulkopuolelta vankilan toimintaan yleisesti liittyvän haasteen. Hän näki vankilan roolin olevan sellainen, ettei siellä voi odottaa toimintoihin ohja-usta tai kannustusta. Esimerkiksi kuntoutukseen hakeutuminen pitää hänen mielestään tehdä oma-aloitteisesti, sillä vankila ei sitä kenenkään puolesta tee.

A4: ”...et sä voi siellä odottaa (...) et sä saat jotain, ei nyt myöskään sitä, et sua potkitaan päähän (...) seki kuuluu vähä niinku siihen vankilaan, et ei se sit sekään voi olla niinku niin helppoo...”

Kysyttäessä, miten asiakkaiden jaksaminen huomioitiin vankeuden aikana, ei suurin osa haas-tateltavista osannut eritellä vastausta oman jaksamisen kannalta. Asiakas, joka koki vankeus-aikana olleensa masentunut, oli omasta mielestään saanut siihen apua vankilan erityisohjaa-jalta.

A4: ”...Anna sen tajus, (...) sen kanssa oli sit ekan kerran masennus jutusta...”

Sama asiakas, joka oli ottanut vankilan erityisohjaajan kanssa masennuksen puheeksi, koki myös psykologin vastaanotolla käymisen mielenterveyttä tukevana asiana. Asiakas kertoi van-kilan psykologin olleen hänen mielestään hyvä ja ammattitaitoinen.

A4: *”...oon mä masennust sairastanu joskus aikasemmin siviilis (...), se on vaa nii jännä se masennus, et sitä ei niinku sillälailla tiedosta tai huomaa silleen, mut jälkeinpäinhän se on tosi helppo huomata. Et siin oli hyvä tää (...) psykologi...”*

Kaikki asiakkaat olivat motivoituneita vankila-aikaiseen kuntoutukseen. Asiakkaiden mielestä kuntoutuksessa toimivia asioita olivat olennaisten asioiden läpikäyminen, työntekijät ja keskusteluavun saatavuus. Keskusteluapua oli saatavilla laajasti niin yksilötyöntekijöiltä kuin ryhmätoiminnastakin. Vankeusaikaisessa kuntoutuksessa haasteita olivat olosuhteet, joissa on tultava toimeen kaikkien kanssa, välinpitämätön suhtautuminen vankeuteen, äkkinäinen sijoittelu sekä ryhmämuotoisen kuntoutuksen sisältö. Myös vankeuden jälkeisen ajan suunnittelu liian varhaisessa vaiheessa koettiin haastavaksi. Vankilan roolia pidettiin ennemminkin rangaistuksen suorittamispaikkana, eikä sitä osattu nähdä kuntoutusta tukevana paikkana.

6.1.2 Vapautumisen suunnittelu ja jatkokuntoutuksen luominen

Kysyttäessä, miten asiakkaat olivat olleet mukana suunnittelemassa vapautumista, vastaukset vaihtelivat sen mukaan, millaiseen kuntoutukseen he siirtyivät vankeuden jälkeen. Vapautumisen suunnitteluun ja jatkokuntoutuksen luomiseen vaikutti paljon asiakkaan oma osallisuus. Kaksi asiakkaista kertoi olleensa hyvin aktiivisesti suunnittelemassa vapautumista ja siihen liittyviä tukitoimia yhdessä työntekijöiden kanssa. Kaksi haastateltavista siirtyi suljetusta laitoksesta sijoittelun kautta avolaitokseen Kuntouttavaan vankityöhön (Kuva). Heidän osallisuutensa suunnittelussa oli vähäisempi, koska Kuntouttavaan vankityöhön kuuluu valmiiksi suunniteltu ohjelma. Yhden asiakkaan osallisuuden määrä ei tullut puheesta esille, mutta asiakas korosti luottamustaan työntekijöiden näkemykseen vapautumisen suunnittelussa.

A5: *”...mä vaikutin niin paljon, kun mä pystyin vaikuttaa että. Et periaattees (...) pysty tehdä mitää muuta ku sen oman. Et jos se kelpaa tavallaan sinne nii työntekijöille, niin sit se voi onnistua. Kyl siin niinku joutu aktiivisesti osallistuu siihe, että (...) sais sitä eteenpäin.”*

A1: *”Se vähän niinku muovautu tavallaan pakonomasesti (Kuva-ohjelma). (...) et se ei voinu toteutuu (...), jos ei olis ollu mitään asuntoo tai tolleikaan.”*

A3: *”En mä oikeestaan tollasta ajatellu, et mitä mä (...) muuttaisin. Eiköhän nää (työntekijät) nyt tiedä paremmin, mitä meneekö se näin ja mun on vaikee sanoo...”*

Kolmelta asiakkaalta tuli ajatuksia sen suhteen, että oma aktiivisuus on tärkeässä osassa kuntoutuksen etenemisessä. Yksi asiakkaista koki, että vapautumisen suunnittelu oli vaatinut paljon omaa aktiivista osallistumista asioiden eteenpäin viemiseksi. Kuntouttavaan vankityöhön osallistuneet asiakkaat sanoittivat omaa osallistumista kysyessä, että kuntoutus oli muovautunut pakonomaisesti ja kaikki oli niin sanotusti valmiina. He eivät kertoneet, että olisivat varsinaisesti osallistuneet suunnitteluun. Vaikkei yksi haastateltava sanonutkaan osallisuutensa olleen kovin suuri, hän teki kuitenkin yhteistyötä työntekijöiden kanssa.

Kysyttäessä, mitä asioita asiakkaat muuttaisivat vapautumiseen ja sen suunnitteluun liittyen, neljä heistä oli tyytyväisiä vapautumisen ja sen suunnittelun toteutumiseen. Kolme asiakkaista ei osannut sanoa mitään konkreettista muutettavaa. Yksi asiakkaista nosti esille, että hänellä ja työntekijöillä oli ollut alussa eriävät näkemykset vapautumisen jälkeisestä toiminnasta.

A5: ”...ne katso niinku paremmaks sielt vankilasta, että mä meen sit tonne. Tavallaan et jos sulla on työpaikka valmiina ja oot menos siihen (...) kun ilman päihkeitä ollu pitkään. Että kyllä mä niinku musta oisin pärjänny siellä duunisakin...”

A4: ”No ei, täytyy aina muistaa et se on kuitenkin vankila, et ei sielt nyt hirveesti voi odottaa.”

Kaksi haastateltavista ei odottanut vankilalta kovinkaan paljon vapautumiseen ja jatkokuntoutukseen liittyen. Heidän odotuksensa olivat realistisia ja he kokivat sen jopa auttaneen vapautumisvaiheessa. Vaikka yhdellä asiakkaalla oli ollut eriäviä näkemyksiä työntekijöiden kanssa vapautumisen jälkeisestä toiminnasta, hän oli kuitenkin lopulta tyytyväinen lopputulokseen. Yleisesti ottaen asiakkaat olivat tyytyväisiä toteutuneeseen vapautumiseen ja sen suunnitteluun.

Kysyttäessä suunnitelman mukaisesta vapautumisen toteutumisesta, kertoivat asiakkaat onnistumisista ja vaikeuksista. Yhden asiakkaan kohdalla rangaistusajan suunnitelman mukaista eli asteittaista vapautumista ei toteutettu, vaan sitä muokattiin rangaistuksen edetessä paremmin hänen tarpeitaan vastaavaksi. Kaksi asiakasta kohtasi koevapauden suunnittelussa haasteita, joiden vuoksi koevapauden pääsy oli epävarmaa ja se meinasi viivästyä. Toinen näistä asiakkaista oli kokenut vaikeana tietämättömyyden siitä, onnistuisiko koevapaus ylipäättänsä. Asiakkaiden mukaan työntekijöiden näkemykset heidän soveltuvuudestaan koevapauden vaikuttivat sen toteutumiseen.

A4: *"...aluks se tuntu (...), et kyl mä haluun mennä sinne (avovankilaan), et mä haluun asteittaista. Mut nyt näin jälkikäteen ajatellen, no mä en tiedä mitä ois voinu (...), tuskin mä olisin sieltä pois lentäny, mutta ois se saattanu olla, että houkutukset (huumausaineet) ois sit ollu kuitenkin..."*

A2: *"...ei se (koevapaus) nyt meinannu ihan niin helpolla toteutua. (...) kyl mä sit pääsin ihan normaaliin aikaan, mut siinä oli vähän tekemistä."*

A5: *"Ainaki sitte se tietämättömyys ja tommonen niinku, että ku ei tienny et pääsee koevapauteen (...). Siihen mä jouduin käymää aikamoisen taistelun sen koevapauden kanssa."*

Yksi asiakas koki merkittäväksi vankilan yksilöllisen työskentelyn, jossa kiinnitettiin huomiota asiakkaan yksilöllisen kuntoutusjatkumon luomiseen. Vankeuden edetessä asiakkaan kanssa työskennellyt työntekijä oli tuonut esille mahdollisuuden siirtyä suoraan koevapauteen suljetusta vankilasta. Asiakas oli kokenut suoraan koevapauteen siirtymisen parempana vaihtoehtona päihitteettömänä pysymiseksi, koska avovankilassa oli ilmennyt vankien huumausaineiden käyttöä. Vaikka kahdella asiakkaalla oli vaikeuksia koevapauteen siirtymisessä, toteutui kummankin koevapaus suunnitellusti ajallaan. Yksi asiakas toi esille olleensa vaatimaton omien tavoitteidensa asettamisessa, mikä teki arkeen sopeutumisesta helpompaa vankeuden jälkeen:

A4: *"...loppujen lopuks niinku mulla on ollu aika realistiset suunnitelmat alun alkaen sen ransun suhteen ja kaiken sen, (...) mä en oo paljoo ittelleni halunnu (...), et kaikki on menny oikeestaa mitä mä oon halunnu."*

Teemahaastattelun ulkopuolelta asiakkaat toivat esille muutamia vapautumiseen ja jatkokuntoutuksen suunnitteluun liittyviä haasteita vankeusaikana. Yksi asiakas kertoi sosiaalityöntekijän kanssa työskentelyn olleen aika pintapuolista, mikä oli vaikuttanut esimerkiksi asumisjärjestelyiden suunnitteluun siviiliin. Vaikka jotkut osastot vankilassa tarjoavat yksilöllisempää työskentelyä, ja joissa työntekijät keskittyvät pääasiassa sen osaston vankien asioihin, näki eräs haastateltavista yhtenä haasteena oman äänen kuuluviin saamisen.

A4: *"...eihän nyt tommosta sosiaalityöntekijää (...). Niillä oo aikaa paneutuu jokaseen asiaan, et se on aika liukuhinna duunii..."*

A5: *"...vaik on tommonen (...) pieni osasto ja niinku et siinä on työntekijöitä ja näin ni, kyl siin niinku itekki pitää olla aktiivinen, et sit saa niinku jotai aikaseks."*

Kaksi asiakasta kertoi menettäneensä asuntonsa vankeuden aikana, jonka he nimesivät yhtenä haasteena vapautumiselle. Asunnon menettämisen takia yksi haastateltavista koki, että koko elämä pitää aloittaa alusta tuomion päättymisen jälkeen. Eräs haastateltavista sanoi kokeneensa pelkoa siitä, että hän vapautuisi ilman asuntoa.

A3: *"...ainoo tässä lusimisessa oli se, että mulla ei oo koskaan menny viel noitten lusimisien takii mikää kämppä alta. Nyt meni..."*

A4: *"...mult meni asunto, mä en oo ikinä ollu ilman asuntoo (...). Et kaikkiha piti alottaa alusta."*

Näillä kahdella asiakkaalla ensisijainen asia vapautumista ajatellen oli ollut asunnon hankinta. Molemmat olivat tyytyväisiä heille järjestettyyn tukiasumiseen. Toinen vankeusaikana asunnottomaksi jääneistä asiakkaista koki haastavana etsiä asuntoa suljetusta vankilasta käsin. Mahdollisuudet asunnon etsimiselle tuli myös esille kysyttäessä, millaista tukea ja apua asiakkaat olisivat tarvinneet kuntoutuksessa:

A3: *"...aika hankala tommoste jostai Sörkästä lähtee (...) hakee tuolta vapailta markkinoilta asuntoo."*

Kysyttäessä, minkälaisia palveluita yhteiskunta voisi tarjota vapautumisen tueksi, asiakkaat nimesivät lähinnä asuntoasioita. Sen lisäksi kaksi asiakasta oli sitä mieltä, että yhteiskunta kyllä pystyy tarjoamaan palveluita, mutta niihin hakeutuminen edellyttää omaa motivaatiota ja aktiivisuutta. Eräs asiakkaista ei osannut eritellä asioita, mitkä tukisivat vapautumassa olevan yhteiskuntaan sijoittumista.

A2: *"...asunto on kyllä aika tärkeä varmaan, jos sä vapaudut ilman asuntoo ja silleen nii ei varmaan mitään hyvää seuraa."*

A5: *"No kyllä varmasti tarjoaa. Se on niinku sitte jokaisest kiinni, että riittääkö sitte motivaatio tai halu, ja mikä on kellekin oikee sitte."*

Asiakkaiden kertoessa vapautumisesta ja jatkokuntoutuksen luomisesta, nostivat he varsinaisen haastattelurungon ulkopuolelta esille useita asioita, joihin he olivat tyytyväisiä. Yhden asiakkaan jo aiemmin esille tuoma yksilötyöskentely ja sen merkitys vapautumisen suunnittelussa tuli monessakin kohtaa keskustelun aiheeksi. Yksilötyöskentelyn lisäksi hyväksi asiakkaat mainitsivat avunsaannin, jota he kokivat saavansa, mikäli heiltä löytyi halua vapautumisen hoitamiseen.

A4: *"...mä jo vankilassa sitä niinku Annan kans juttelin silloin (...), et mun täytyy niinku suunnitella se niinku se mun vapaa-aika ja se kaikki (...) sit on karstittu kaikki semmonen pois, mikä edesauttais palaamista johku noihi entisiin juttuihin."*

A4: *"...jos sä itte vähänkin haluat, nii ei sua panna muovikassin kans siit portille menemään, et kyl sä saat sitä apuu sielt, jos sä vaan niinku haluat. Ei sun tarvi lähtee rappuun asuu."*

Yksilötyöskentely oli jatkunut yhden asiakkaan kohdalla pitkään ja suunnittelussa oltiin edetty hyvin yksityiskohtaisiin asioihin. Pari asiakasta koki avunsaannin vankeuden ja vapautumisen suunnittelun aikana omasta toiminnasta ja halusta riippuvaksi. Asiakkaat eivät olettaneet, että apua on tarjolla, vaan se nähtiin nimenomaan oma-aloitteisen aktiivisuuden kautta.

Yhteenvetona voidaan todeta, että kaikki asiakkaat olivat pääosin tyytyväisiä vapautumisen ja jatkokuntoutuksen suunnitteluun. Asiakkaat kertoivat osallistuneensa aktiivisesti vapautumisen ja jatkokuntoutuksen suunnitteluun. Heidän näkökulmastaan se edellyttää omaa osallisuutta ja aktiivisuutta. Yksilöllinen työskentely koettiin hyödyllisenä ja toimivana, sillä siinä kiinnitettiin huomiota asiakkaan yksilöllisen kuntoutusjatkumon luomiseen. Vapautumisen suunnittelussa ja jatkokuntoutuksen luomisessa haasteiksi osoittautuivat ristiriitaiset näkemykset vankeuden jälkeisestä ajasta. Myös koevapauden suunnittelussa ja sen toteutumisessa kohdattiin haasteita. Sosiaalityöntekijän kanssa työskentelyn pintapuolisuus oli hankaloittanut asioiden suunnittelua. Vapauden suunnitteluun liittyi pelko asunnottomuudesta, mikä vaikutti koko vapautumisen suunnitteluun. Jos asiakkailla oli ollut motivaatiota ja halua vapautumisen suunnitteluun, asiakkaat kokivat saaneensa siihen apua henkilökunnalta.

6.1.3 Ehdonalaisen vapauden valvonta osana kuntoutuksen etenemistä

Kaikki viisi asiakasta olivat aloittaneet ehdonalaisen vapauden valvonnan pian vankilasta vapautumisen jälkeen. Pääosin asiakkaat pitivät ehdonalaisen vapauden valvontaa velvoitteena, joka kuuluu rangaistuksen loppuosan suorittamiseen. Asiakkailta kysyttiin, mitä hyötyä ja tukea he ovat saaneet valvontatapaamisista, ja heistä kolme ei osannut eritellä hyötyä tai tukea. Kuitenkin kaksi näistä kolmesta näki valvonnan positiivisena asiana. Yhden asiakkaan puheesta korostui valvojan rooli kuntoutuksen tukena. Haastateltavista yhdellä oli jäänyt vankilan taholta rangaistusajan suunnitelma päivittämättä. Tämä yksi asiakas nosti esille rangaistusajan suunnitelman tekemisen konkreettisena hyötynä valvonnasta.

A1: *"...ehkä mä en vielä niit kaikkii hyötyi sit niinku oikee niinku osannu yhdistää. Mut ei kai täst mitään haittaakaan oo. On tääl ihan kiva käydä välillä juttelee..."*

A4: *"...emmä nyt sillälaillla varsinaisesti mitään hyötyä nää, paitsi et on yks ihminen lisää kehen voi turvautuu, jos on jotain asioita..."*

A5: *"...päivitettiin se ransu ja (...) on käyty läpi se toi niinku vankilassa oloaika. Sillälaillla vähän niinku jatkaa enemmänä."*

Asiakas, joka näki hyvänä asiana rangaistusajan suunnitelman päivittämisen, mainitsi valvonnasta olevan hyötyä myös tulevaisuuden suunnittelemiseen. Kaikilla asiakkailta valvontaa oli kestänyt suhteellisen vähän aikaa, joten osa heistä ei sen takia osannut vielä nähdä valvontaa hyödyllisenä tai tukevana elementtinä. Valvonta koettiin vielä tässä vaiheessa sisällöltään melko pintapuolisena.

Kysyttäessä asiakkailta, muuttaisivatko he valvonnassa jotain, kenelläkään ei ollut muutosehdotuksia. Yhden asiakkaan kokemus oli, että valvonta on joustavaa ja hänen kuntoutustaan tukevaa. Vaikka eräs haastateltavista ei osannut sanoa valvonnasta muutettavaa, hän kuitenkin totesi siitä varmasti olevan apua jollekin toiselle. Yksi asiakkaista oli ensimmäistä kertaa valvonnassa ja hänelle valvonnan sisältö oli vielä epäselvä.

A3: *"En oikeestaan. (...) tää on varmaan paikallaan. Ainaki mun osalta. En mä muuttais mitään, koska täällä pystytään ihan joustavasti hoitamaan mun tapauksessa."*

A4: *"...mä ymmärrän, et (...) jollekki (...) varmaan on apua ja hillitsee tekemisen sun muuta, mut ku ittellä ei semmosii vaikeuksii..."*

A5: *"...ei nyt oikeestaan oo. (...) ettei mulla niinku oo hirveesti käsitystä, et miten toi (valvonta) (...) menee. Ekaa kertaa siis valvonnassa..."*

Asiakkailta kysyttiin, miten heidän kuntoutuksensa on edennyt valvonnan aikana. Kaksi asiakkaista oli sitä mieltä, ettei heidän kuntoutumisen tilanne ole juurikaan muuttunut valvonnassa ollessa. Kaksi asiakasta osasi eritellä asioita, jotka kuvastivat heidän ajattelunsa lisääntymistä ja kokivat, että he olivat oppineet pyytämään apua kuntoutumisen edetessä.

A3: *"Kato nyt se (treenaaminen) motivoi (...) et ei ota brenkkuu, ku tietää että ku sä otat tossa brenkkuu siin menee kummiski siin toipumises."*

A4: *"...onhan se vähä niinku ehkä hankala myöntää (...) et onhan sitä vähä niinku avuton. (...) joutuu vaan niinku lähtee tommossii itsestääselvii asioita niinku alust asti uudestaa hoitamaan..."*

Asiakkaiden mainitsemat asiat olivat heidän mielestään oman sisäisen kasvun kautta kuntoutukseen vaikuttaneita asioita. Myös arkisten asioiden hoitamisessa oli tapahtunut muutosta, mikä kuvasti heidän kuntoutumisensa kehittymistä eteenpäin. Kuntoutuksen etenemistä kuvattiin myös selkeillä tulevaisuuden suunnitelmilla ja tavoitteiden asettamisella:

A3: *"Joo, (...) ihan itteni takii teen... Yritän päästä sinne (kuntouttavaan työtoimintaan), että se on niinku taas yläpäälle hyväks."*

A5: *"...asettanu semmoset omat tavoitteet ja koittanu niis pysyy että. (...) mä niinku asetin semmosen tavoitteen niinku, että alkoholin suhteen (...) mä en välttämättä oo (...) ihan täysin ehdoton, et voi niinku joskus ottaa. Niin se on niin pysyny..."*

Yksi asiakas mainitsi kuntouttavan työtoiminnan mahdollisesti parantavan hänen henkistä jaksamistaan ja sitä kautta edistävän hänen kuntoutumistaan. Toisella asiakkaalla pienten välitavoitteiden asettaminen oli edistänyt päihteistä irrottautumista. Haastateltavista suurimmalla osalla oli selkeät tulevaisuuden suunnitelmat oman kuntoutumisensa suhteen. Asiakkaiden kertomat tulevaisuuden suunnitelmat liittyivät asumiseen, työelämään ja vapaa-aikaan. Yhdellä asiakkaalla toiveena oli päästä tuetusta asumisesta omaan vuokra-asuntoon, kunhan sopiva asunto löytyy. Haasteena asunnon saamiselle haastateltava mainitsi vakuutuksen myöntämisen. Kaksi asiakasta toivoi löytävänsä töitä, kunhan se tulisi ajankohtaiseksi kuntoutumiseen ja elämäntilanteeseen nähden.

A4: *"...nyt ollaan siinä pisteessä, et mä saan hakee nyt sitä (asuntoa) sitte tota yksityiseltä."*

A5: *"...mulla on tähtäimenä (...) se, että justiin menis duunii..."*

Asiakkaiden tulevaisuuden suunnitelmiin ja tulevaisuuteen liittyen ilmeni myös huolia, kun kysimme motivaatiota edistäviä tekijöitä. Kahdella asiakkaista oli motivaatiota työllistyä tulevaisuudessa, mutta toinen heistä koki nykyisen työtilanteen ja työkokemuksen puutteen haasteena työllistymiselle. Toisella asiakkaalla oli huoli siitä, että velkajärjestely edellyttäisi ensin töihin menemistä ja vasta sitten voitaisiin tehdä velkajärjestelyn mukainen maksusuunnitelma. Toisaalta töihin meneminen tuntui turhalta velkojen maksun takia, mutta asiakas koki sen kuitenkin välttämättömänä tulevaisuuden kannalta.

A2: *"Huolestuttaa tietenkin, et pitäis saada vakituinen työpaikka jostain. (...) ei oo siltä alalta mitään työkokemusta, niin se ei ole niin helppoo löytää niitä työpaikkoja..."*

A5: *"...mä hain siihe velkajärjestelyyn, nii seki vähä motivoi sitä työhommaa..."*

Kysyttäessä asiakkaiden tämänhetkistä motivaatiota kuntoutumiseen, yleisesti asiakkaat kokivat sen hyvänä. Kolme asiakasta sanoitti motivaationsa korkeaksi ja yksi piti motivaatiotaan vaihtelevana. Tämän yhden asiakkaan motivaation tasoon vaikutti hänen mainitsemansa retkahdukset. Työn lisäksi erityisesti motivaatiota edistäviä tekijöitä asiakkaat kertoivat olevan seurustelukumppani, asunto, sosiaaliset suhteet ja perhe. Kyseiset motivaatiotekijät ovat rikkollisuudesta irrottautumiseen eli desistanssiin kuuluvia asioita. Kaikki asiakkaat osasivat määritellä omaa motivaatiota edistäviä tekijöitä elämässään.

A2: *"Edistää sitä... No, tietenkin muija, työpaikka, hyvä asunto ja (...) että asiat on aika hyvässä kunnossa."*

A5: *"Perhe ja (...) kuntosali ja mitä mä nyt sanoisin siihen sit. Kaverit. Kaikki tommoset normijutut..."*

Asiakkaat pitivät tärkeinä perusasioita, joiden ympärille oma elämä rakentuu. Kuntoutuminen ja päihteistä erossa pysyminen oli heidän mielestään helpompaa, jos elämän perusasiat olivat kunnossa. Yksi asiakkaista tiedosti, että vanhat kaverisuhteet eivät enää sovi nykyiseen elämään. Hän oli sitä mieltä, että vanha kaveripiiri pitää jättää, jos haluaa oman kuntoutumisen jatkuvan hyvään suuntaan. Asiakas olikin korvannut vanhan kaveripiirin uudella ja koki sen tukevan omaa kuntoutumistaan.

A2: *"Se on silloin paljo helpompaa kaikki vapautuminen ja kaikki yhteiskuntaan sopeutuminen..."*

A4: *"...jos joku vetää (...) ei mulla oo mitää sit tekemist sen semmosen ihmisen kanssa..."*

Kaikilla haastatteluun osallistuneilla asiakkailla oli pääasiassa hyvin rakennetut kuntoutusjatkumot siviiliin. Asiakkaat osasivat arvostaa käytettävissä olevia palveluita ja kykenivät tunnistamaan itselle sopivia kuntoutuksen tukimuotoja. Joillakin päihdekuntoutukseen liittyvät tukitoimet olivat muuttuneet valvonnan aikana ja he olivat joko jättäytyneet pois jostakin kuntoutuksen palvelusta, tai korvanneet sen toisella. Esimerkiksi yksi asiakas ei kokenut enää tarpeelliseksi osallistua päihdekuntoutukseen ja siitä syystä hän jättäytyi pois palvelusta. Asi-

akkaiden kokemukset yhteiskunnan palveluista, joihin heidän jatkokuntoutuksensa suunniteltiin, olivat positiivisia. Rikosseuraamusalalla toimivat järjestöt saivat paljon hyvää palautetta. Yhdestä yhteiskunnan tarjoamasta palvelusta yhdellä asiakkaalla oli sellainen kokemus, jonka hän nosti esille negatiivisempaan asiana. Asiakas kyseenalaisti akuuttia päihdekuntoutusta tarjoavan vieroitusyksikön toimintaa, sillä hänen mielestään paikan tarjoama hoito oli ollut liian lyhytaikaista.

A4: *"Sinnehä (Redis) mä oon imeytyyny heti alusta."*

A3: *"...nehän ei pidä siellä nykysin kun tota sen kaks yötä. (...) mä sanoin et eihän tossa oo mitään järkee, (...) saisinks mä olla viikonlopun yli. Mun mielestä se kaks päivää on liian lyhyt."*

Asiakkaat kokivat suunnitelman mukaisen kuntoutuksen tarjoavan riittävästi tukea vapaudessa. Järjestöjen tarjoamiin palveluihin asiakkaiden oli helppo kiinnittyä, minkä he kokivat tukevan normaaliin arkeen sopeutumista. Vaikka yksi asiakas jättäytyi pois päihdekuntoutuksen palvelusta, hänellä oli kuitenkin tieto tarjolla olevista palveluista, joihin hän voi tarvittaessa hakeutua. Asiakas, joka koki päihdekuntoutusta tarjoavan vieroitusyksikön toiminnan huonoksi, osasi hän kuitenkin vaatia itselleen pidempää aikaa olla siellä.

Asiakkaat arvioivat omia kuntoutusjatkumoihin ja niiden kautta nykyistä elämäntilannettaan hyväksi. Tuomiota edeltänyt tilanne oli muuttunut jokaisella haastatteluun osallistuneella erittäin paljon. Elämän sisältö oli muuttunut aiemmasta hyvin rajusta ja päihderikkaasta tilanteesta suhteellisen tasapainoiseksi.

A3: *"Mullahan on oikeestaan palikat iha hyvi tässä."*

A4: *"Et kyl sitä on oppinu itsestään aika paljon asioita olemalla selvinpäin."*

A5: *"Vankila-aikana tuli mietittyä kuitenkin, siin oppi arvostaa asioita. Oppi arvostaa niinku ystäviä ja perhettä. Jos (...) joskus tuntuu, et sitä on laiminlyönyt (...) jollai, vaikka alkoholin käytöllä..."*

Yksi asiakas kertoi elämäänsä liittyvien ”palikoiden” olevan tällä hetkellä hyvässä järjestyksessä, millä hän kuvasti olevansa tyytyväinen tämänhetkiseen tilanteeseen. Toinen haastateltava korosti sitä, miten on oppinut itsestään paljon päihteettömänä ollessaan ja että osaa nauttia elämän pienistä asioista paljon yksityiskohtaisemmin kuin päihteitä käyttäessään. Yhden asiakkaan kohdalla vankila oli tietyllä tavalla auttanut pohtimaan asioita läheistenkin nä-

kökulmasta. Hän koki oppineensa arvostamaan niitä asioita, jotka ovat merkityksellisiä hänen elämässään.

Yhteenvetona voidaan todeta, että asiakkaat pitivät ehdonalaisen vapauden valvontaa lähinnä rangaistuksen loppuosaan kuuluvana veloitteena. Suurin osa asiakkaista ei osannut erotella valvonnasta saatua hyötyä tai tukea, mutta valvonta nähtiin kuitenkin positiivisena kokonaisuudessaan. Hyötyinä nousivat esille valvojan antama tuki ja vankilan tekemättä jättämien dokumenttien päivittäminen. Hyvänä asiana koettiin myös tulevaisuuden suunnittelu. Valvontaa kuvattiin joustavaksi ja kuntoutusta tukevaksi elementiksi, eikä asiakkailla ollut muutosehdotuksia valvonnan sisältöä koskien. Asiakkaat kuvailivat kuntoutumisen etenemistä valvonnan aikana ajattelun lisääntymisellä, avunpyytämisen oppimisella sekä oman sisäisen kasvun lisääntymisellä. Näiden asioiden lisäksi kyky hoitaa arkisia asioita oli kehittynyt aiemmasta. Tulevaisuuden suunnittelua ja tavoitteiden asettamista pidettiin kuntoutumista edistävänä asiana. Haastateltavat erittelivät vapauden aikaisen kuntoutuksen haasteeksi työllistymisen vaikeuden. Kaikki asiakkaat ilmaisivat olevansa edelleen motivoituneita kuntoutumiseen. Motivaatiota edistäviä ja tukevia tekijöitä pidettiin asioina, jotka ovat tärkeitä kuntoutumisen ja päihteistä erossa pysymisen kannalta. Haastateltavien kokemukset heille suunnitelluista kuntoutusjatkumoista olivat positiivisia. Suunnitelman mukainen kuntoutus antoi heidän mukaansa riittävästi tukea kuntoutumiseen.

6.2 Työntekijöiden taustatiedot

Opinnäytetyöhön haastattelemamme työntekijät olivat ehdonalaisen vapauden valvonnassa olevien asiakkaiden rikosseuraamustyöntekijöitä. Työntekijähaastatteluja teimme neljä, sillä yhdeltä rikosseuraamustyöntekijältä löytyi kaksi haastateltavaa asiakasta. Haastateltavista työntekijöistä yksi työskenteli Uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimistossa ja kolme Helsingin yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Työkokemusvuosia ehdonalaisen vapauden valvonnasta työntekijöille oli kertynyt kahdesta kymmeneen vuotta. Tuloksissa käytämme työntekijöistä nimityksiä työntekijä tai valvoja.

6.2.1 Valvojan yhteistyö vankilan ja vapautuvan asiakkaan kanssa

Yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden kuntoutusjatkumoihin mukaan tuleminen alkaa vasta vankeuden loppupuolella, kun asiakas on jo aloittanut kuntoutuksen ja hänen vapautumisestaan on alettu suunnittelemaan. Työntekijöiden työ alkaa sillä, että he luovat kontaktin vapautuvaan asiakkaaseen vankeusaikana ja aloittavat tekemään yhteistyötä vankilan henkilökunnan kanssa. Kysyttäessä työntekijöiltä, minkälaista yhteistyötä he tekivät vankilan henkilökunnan kanssa asiakkaan vankeusaikana, vastaukset vaihtelivat laajasti. Yhdyskuntaseuraamustoimiston ja vankilan välistä yhteistyötä yksi työntekijöistä kuvasi hyväksi, kun taas

kaksi muuta kertoivat, ettei yhteistyötä ollut ollenkaan. Yksi työntekijä sanoi yhteistyön olleen vähäistä.

T4: "...ei oltu oltu siis minuun yhteydessä vankilasta (...), että tällanen asiakas ois vapautumassa koevapauteen..."

T2: "En mitenkään kauheesti, mut sen verta, että (...) sähköpostilla tiedustelin tota asiakkaan tilannetta ja sitten katselin noita vankitietojärjestelmän tietoja (...), mut sitten ei ollu mitään yhteistä tapaamista..."

Jos yhteistyötä vankilan ja työntekijöiden välillä oli vähän tai ei ollenkaan, vankilan puolelta ei tullut yhteydenottoa valvonnan järjestelypyynnön tekemisen jälkeen. Koska vankila ei tiedottanut valvonnan järjestelypyynnön tekemisestä, työntekijät kokivat yhteydenpidon ole-mattomana. Työntekijät näkivät yhteydenpidon puutteen haasteena, koska se rajoitti varsinaisen yhteistyön aloittamista ja sen tekemistä. Ne työntekijät, jotka kertoivat yhteistyötä olleen, yhteydenpito tapahtui puhelimitse, sähköpostitse ja henkilökohtaisilla tapaamisilla. Yksi työntekijä näki yhteydenpidon tarjoavan mahdollisuuksia yhteistyön tekemiselle vankilan ja yhdyskuntaseuraamustoimiston välillä.

Kysyttäessä työntekijöiltä, minkälaisen kontaktin he loivat vapautuvaan asiakkaaseen vanke-usaikana, vastaukset vaihtelivat muun muassa sen mukaan, missä vaiheessa valvonnan järjes-telypyyntö oli tehty. Valvonnan järjestelypyynnön tekeminen liian myöhään sai kritiikkiä kahdelta työntekijältä, koska se hankaloitti heidän mielestään kontaktin luomista vapautuvaan asiakkaaseen. Kahdessa asiakastilanteessa yhteistyö työntekijän ja vankilan välillä oli ollut niin hyvää, ettei työntekijänä ollut nähnyt niin merkittävänä henkilökohtaista tapaamista asi-akkaan kanssa. Puolet työntekijöistä oli tavannut tulevaa asiakasta kaksi kertaa ennen val-vonnan alkamista ja kaksi muuta ei kertaakaan.

T2: "Kävin kaks kertaa tapaamassa vankilassa, ensin käytiin ihan vaan jutuste-lemassa, miten vankeusaika on menny ja sitte kävin vielä toisen kerran (...) an-tamassa tiedoksi rangaistusajan suunnitelman..."

T3: "...asiakkaan kohalla kävi niin, että se (valvonnan järjestely-) pyyntö tuli ehkä viikkoo ennen sitä vapautumista ja siinä oli sit tota tosi kiire..."

Yhden työntekijän mukaan asiakkaan näkeminen ennen valvonnan alkamista mahdollisti vuo-rovaikutussuhteen aloittamisen ja rangaistusajan suunnitelman tiedoksiantamisen. Kontaktin luominen asiakkaaseen oli yhdessä asiakastapauksessa mahdotonta, sillä työntekijä sanoi saa-neensa valvonnan järjestelypyynnön liian myöhään. Kuitenkin työntekijä antoi hyvää palau-

tetta siitä, että normaalisti asiakkaan tavoittaminen vankilassaoloaikana on helppoa ja tapaamisia pystyy sopimaan tarpeen mukaisesti. Vaikka työntekijä ei pystynyt näkemään asiakasta ennen valvonnan alkamista, koki hän näkemisen yleisesti hyödyllisenä:

T3: ”Kyl se on ihan selvää, että (...) vankilasta sen ihmisen ainakin tavottaa, et ainakin saa sen ensimmäisen tapaamisen varmasti toteutumaan ja sitten todennäköisesti sen vapautuvan henkilön tänne tuleminen on taas sit huomattavasti helpompaa, jos hän on jo tavannut sen valvojan. (...) madaltaa sitä kynnystä, et (...) se nyt on niinku must minimi, et pitäis vähintään sen kerran tavata ennen kun vapautuu.”

Kun työntekijöiltä kysyttiin, mitä haasteita vankilaan tehtävässä työssä oli, mainitsi kaksi neljästä työntekijästä konkreettisia haasteita. Yksi työntekijöistä sanoi haasteena olleen jo aiemminkin mainittu yhteistyön puute vankilan henkilökunnan ja työntekijän välillä. Vankilan vastuulla olevat dokumentit olivat yhden asiakkaan kohdalla jääneet tekemättä, minkä yksi työntekijä koki haasteena. Kaksi muuta työntekijää ei nähnyt haasteita vankilaan tehtävässä työssä ja he perustelivat miksi työ oli ollut toimivaa. Toinen työntekijöistä sanoi, että asiakkaan asiat oli järjestetty vankilan taholta niin hyvin, ettei haasteita esiintynyt. Toinen taas näki pitkään jatkuneen yhteistyön vankilan kanssa toimivana, joten hän ei osannut eritellä haasteita.

T4: ”Rangaistusajan suunnitelmaa hänen kohdallaan ei oltu päivitetty eikä hänelle ollu tehty vapauttamissuunnitelmaa, että jos mä olisin ollu pelkästään (...) vankitietojärjestelmän tietojen varassa, niin olis ollu ihan eri käsitys siitä asiakkaasta.”

T2: ”...hänen tapauksessaan niin vankilasta oli järjestetty asiat tosi hyvin. Asuminen oli järjestetty ja sitte noi päihdekuntoutus. (...) mulla ei ollu hirveesti siinä vaihees mitään tehtävää.”

Yhdelle asiakkaalle ei oltu vankilassa päivitetty rangaistusajan suunnitelmaa eikä vapauttamissuunnitelmaa, joka vaikeutti työntekijän mielestä asiakkaan tilanteeseen perehtymistä. Työntekijän näkemyksen mukaan hänellä olisi ollut ihan eri käsitys asiakkaan tilanteesta, ellei asiakas olisi itse pystynyt kertomaan omista asioistaan. Vaikka haasteita esiintyi, työntekijät kertoivat, että asiakkaiden kuntoutusjatkumot oltiin suunniteltu vankilassa hyvin.

Työntekijöiltä kysyttiin, miten asiakkaat olivat olleet mukana suunnittelemassa omaa vapautumistaan. Kaikki työntekijöistä totesivat asiakkaiden olleen mukana vapautumisen suunnitte-

lussa joko todella aktiivisesti tai aktiivisesti. Varmaa tietoa he eivät kuitenkaan osanneet sanoa, koska työntekijöiden osallisuus asiakkaiden vapautumisten suunnittelussa oli vähäistä.

T2: ”Mä sanoisin, että hän on (...) ollu aktiivinen siellä vankeusaikana, mikä mun mielestä aika merkittävää siihen, että pääsee tämmösiin palveluihin mukaan ja pistää lappua erityisohjaajalle. Ja sitte käy tapaamassa ja yhdessä suunnittelevat et mihin sitte vapautuis vankeuden jälkeen.”

Työntekijä näki merkityksellisenä hänen asiakkaansa osallisuuden vapautumisen suunnitteluun vankeusaikana. Haastattelukysymysten ulkopuolelta yksi työntekijöistä toi esille, miten jo vankeusaikana asiakkaan päihteettömyyteen sitoutuminen vaikuttaa kuntoutuksen suunnitteluun ja palveluihin mukaan pääsemiseen vapautumisen jälkeen. Vankilassa tehty päätös muutoksesta osoittaa työntekijän mielestä asiakkaan motivoitumista ja sitoutumista myös jatkokuntoutukseen.

T3: ”...kyl ne tavallaan nyt on melkein kuitenkin kenen tahansa saatavilla, kun vaan on se oma sitoutuminen ja halu. Toki se edellyttää jo sitä, että se täytyy alkaa siellä vankilassa ja siellä täytyy pystyy sitoutuu päihteettömyyteen, että (...) voi päästä tämmösiin juttuihin mukaan.”

Sama työntekijä näki pidempien tuomioiden paremmat mahdollisuudet toteuttaa vaikuttavampaa ja jatkuvampaa kuntoutusta. Hänen mukaansa pitkäaikainen kuntoutus jo vankila-aikana voi saada asiakkaan kokemaan itsensä vahvemmaksi, mikä parantaa motivaatiota myös vapautumisen jälkeiseen kuntoutukseen.

Yhteenvetona voidaan sanoa, että valvojan rooli asiakkaan kuntoutusjatkumon osana jo vankila-aikana koettiin tärkeänä. Kuntoutusjatkumoon liittyminen vaihteli työntekijöiden kesken vankilan yhteydenoton mukaan. Osa työntekijöistä koki yhteistyön vankilaan haastavana ja osa toimivana. Yhteistyön haasteena mainittiin valvonnan järjestelypyynnön tekeminen vankilasta liian myöhään. Yhteistyötä ei työntekijöiden mukaan tästä syystä johtuen voinut olla ollenkaan. Työntekijöiden mielestä yhteistyö vankilan henkilökunnan kanssa mahdollisti kontaktin luomisen tulevaan asiakkaaseen. Toimivana vankilaan tehtävässä työssä nähtiin pitkään jatkunut yhteistyö sekä asiakkaille hyvin suunnitellut kuntoutusjatkumot siviiliin. Jo vankeusaikana asiakkaan päihteettömyyteen sitoutuminen ja oma osallisuus kuntoutuksen suunnitteluun auttoivat työntekijöiden mielestä jatkokuntoutukseen kiinnittymistä. Alla olevassa taulukossa (Taulukko 2) kuvataan valvojan roolia vankeusaikaisena toimijana niin työntekijöiden kuin asiakkaiden kanssa.

	Yhteistyö valvojan ja vankilan kanssa	Valvojan ja asiakkaan tapaaminen ennen valvontaa
Case 1	Yhteistyötä paljon	Ei henkilökohtaista tapaamista ennen vapautumista
Case 2	Yhteistyötä paljon	Ei henkilökohtaista tapaamista ennen vapautumista
Case 3	Yhteistyötä vähän	Valvoja nähnyt asiakasta kaksi kertaa ennen valvonnan alkamista
Case 4	Yhteistyötä ei ollenkaan	Ei henkilökohtaista tapaamista ennen vapautumista
Case 5	Yhteistyötä ei ollenkaan	Valvoja nähnyt asiakasta kaksi kertaa ennen valvonnan alkamista

Taulukko 2: Yhteistyö valvojan kanssa

6.2.2 Ehdonalaisen vapauden valvonnan rooli kuntoutusjatkumoissa

Ehdonalaisen vapauden valvonta tulee asiakkaan kuntoutusjatkumoon mukaan joko asiakkaan ollessa vielä koevapaudessa tai vankilasta vapautumisen jälkeen. Työntekijät kertoivat, että asiakkaan valvontaan siirtyminen olisi tarkoitus tapahtua saumattomasti ja mahdollisimman nopeasti vapautumisen jälkeen. Yksi työntekijöistä nostaakin esille, miten tärkeä rooli yhdyskuntaseuraamustoimiston tarjoamalla valvonnalla on vasta vapautuneen elämässä:

T3: "...totta kai siinä (...) juuri vapautuneen elämäs tapahtuu paljo (...). Totta kai se olis hyvä, jos alkuun pystyis tapaa tiiviisti..."

Yksi työntekijä näki asiakkaan kokevan suuren elämänmuutoksen päästessään vankilasta pois, joten aktiivisen valvontatyön mahdollistaminen on hänen mielestään tärkeää. Työntekijät eivät olleet mukana asiakkaiden kuntoutusjatkumoiden suunnittelussa, vaan jatkumot oli luotu jo vankilassa. Työntekijät kuvasivat rooliaan tavallaan yhdeksi tukimuodoksi siviilissä. Heidän roolinsa tuli esille enemmän muun päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen taustatukena.

T1: "...ne on jo siellä vankilassa luotu ne (kuntoutusjatkumot) niin tota, että kun on päihdepoliklinikka ja on Harjulaa ja on Kritsiä ja on valvojaa ja..."

T3: *"...jos on niinku päihdeongelmia tai mielenterveysongelmia, johon niinku tarvitsee (...) kuntoutusta niin sillon tavallaan se valvonnan ensisijanen tarkoitus on tukea niissä..."*

T2: *"Mut sitte, sit jos nää asiat (tukipalvelut) ei onnistu ja hän jää se asiakas ihan yksin, niin sitte sit valvonta kuitenkin jatkuu."*

Yksi työntekijä toi esille, että valvontatyö korostuu siinä vaiheessa, jos muut päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen tukitoimet epäonnistuvat tai jäävät pois. Työntekijöiden vastauksista valvontatyöstä erottui muitakin asiakkaan tilannetta tukevia elementtejä. Kysyttäessä, miten asiakkaan kuntoutuksen etenemistä ja jatkuvuutta on tarkasteltu valvonnan aikana, vaihtelivat vastaukset asiakkaan senhetkisen tilanteen mukaan. Kaksi työntekijää sanoi tarkastelun alkavan ensisijaisesti kuulumisten kyselyllä ja keskustelulla. He näkivät työskentelyssä olevan tärkeää, että asiakas tuo itse esille asiat, joita hän haluaa käsiteltävän. Yhden työntekijän kuntoutuksen etenemisen tarkastelu oli käsittänyt retkahdustyöskentelyn. Kaksi työntekijää mainitsi tavoitteellisuuden isona osana työskentelyä.

T2: *"...sitte ehkä tuomaan esiin semmosia, et mitkä niinku on näissä retkahduksissa ollu semmosia yhdistäviä tekijöitä ja (...) sit mä luulen, että asiakasakin on jotain hoksannu mitä se ei oo aikasemmin tullu ajatelleeksaan."*

T3: *"...et se on hyvä et hän mieltii tämmöstä eteenpäin menemistä, mut ennen kun sitä mieltii niin ois syytä tietysti mieltii (...), että mitä muuta sen tilalle. (...) jos siitä vaan jää pois eikä oo mitään muuta tilalla (...), ei sekään oo sitten hyvä ratkasu."*

Retkahdustyöskentelyllä yksi työntekijä yritti saada asiakasta ymmärtämään paremmin päihdeiden käytön huonoja seurauksia ja sitä kautta herätellä asiakkaan omaa motivaatiota. Toisella työntekijällä asiakas koki kiireellisenä kuntoutuksen eteenpäin menemisen. Asiakas halusi jatkaa tuetusta asumisesta itsenäiseen asumiseen, jolloin työntekijä oli käsitellyt asiakkaan kanssa sitä, mitä kaikkea konkreettista kuuluu asumismuodon vaihtamiseen. Työskentely oli työntekijän mukaan sisältänyt myös uusien tukimuotojen miettimistä siinä vaiheessa, kun asiakas niitä haluaa vaihtaa. Työntekijä oli korostanut asiakkaalle, että on tärkeää miettiä vanhan kuntoutuksen tilalle jotain ennen kuin kuntoutuksen lopettaa. Eräs työntekijöistä oli siirtänyt kuntoutuksen tarkastelun vastuuta enemmän asiakkaalle itselleen, koska asiakkaan kuntoutuminen oli mennyt eteenpäin. Työntekijä näki asiakkaan olevan lopulta se, joka päättää oman kuntoutuksensa sisällöstä ja sen jatkuvuudesta.

Haastatteluista kävi myös ilmi, että asiakkaan kuntoutuksen etenemistä ja jatkuvuutta on mahdollista tarkastella, koska asiakkaiden valvontatyö on pitkäkestoista. Eräs työntekijöistä kertoi valvonnan pitkäaikaisuuden olevan hyvä siinä mielessä, että hän pystyy työskentelemään asiakkaan kanssa suunnitelmallisesti. Yksi työntekijä sanoi, että valvonnan pitkäaikaisuus luo mahdollisuuksia toimia asiakkaan tukena:

T3: "...valvonta on sit ainoon kuitenkin sellanen tuki, johon (...) vapautuva henkilö on velvotettu. (...) kaikist muista tukimuodoista hän voi jättäytyä pois, mutta valvojalla on jonkinlaiset mahdollisuudet sit yrittää häntä siihen vähän velvottaakin ja tavotella (...), jos hommat lähtee ihan lapasesta. Ja valvonta voi tietysti kestää (...) kolmekin vuotta."

Kysyttäessä, millaista työskentely asiakkaan kanssa on ollut, olivat kaikki työntekijät yhtä mieltä siitä, että näiden asiakkaiden kanssa työskentely on ollut mukavaa. Työskentelyyn oli työntekijöiden mukaan vaikuttanut asiakkaiden säännölliset tapaamiset, jotka olivat toteutuneet sovitusti, ja asiakkaiden oma-aloitteisuus. Kaksi työntekijöistä piti oma-aloitteisuutta työskentelyyn positiivisesti vaikuttavana asiana ja suurin osa säännöllistä valvontatyöskentelyä hyvänä. Työntekijät näkivät työskentelyn olleen mielekästä, koska he ovat päässeet seuraamaan asiakkaiden muutosprosesseja.

T2: "...se on ollut helppoa, (...) hän on tullu aina ajoilleen ja sitte jos ei oo päässy niin on kyllä ilmottanu. Et sit vaikka jos on tullu (...) retkahduksia tai vastaavaa niin sit se on soittanu..."

T3: "...hän on niinku mielellään puhunu asioista ja huomannu, et hänellä on semmonen iso muutosprosessi käynnissä ja sitä on ollu (...) ilo seurata ja huomata se, että paljon on asioita tapahtunu (...) tämän viimesimmän tuomion aikana (...). Hänellä on jonkunlaisia uusia oivalluksia, ajatuksia, suunnitelmia, tavoitteita tullu, että on semmonen iso elämänmuutos."

Yksi työntekijä korosti asiakkaan oma-aloitteisuutta esimerkiksi siitä, että asiakas on pystynyt kertomaan retkahduksistaan itse. Hänen mielestään retkahdusten puheeksi ottaminen vähentää ongelmia, joita retkahdukset voisivat työskentelylle aiheuttaa. Eräs työntekijä sanoi asiakkaan elämänmuutoksen vaikuttavan työskentelyyn todella myönteisesti. Hän koki saavansa itsekin iloa työskennellessään asiakkaan kanssa. Kaksi työntekijää nosti esille, että heidän työskentelyään on helpottanut tieto siitä, että asiakkaiden tukimuodot tarjoavat riittävästi tukea heidän kuntoutukselleen. Yleisesti työskentely asiakkaiden kanssa oli ollut toimivaa ja haasteita ei ollut esiintynyt.

Työntekijöiltä kysyttiin, minkälainen merkitys vuorovaikutussuhteella asiakkaan kanssa on ollut valvontatyöhön. Jokainen työntekijöistä oli sitä mieltä, että vuorovaikutussuhteen merkitys on ollut suuri. Työntekijöiden mielestä vuorovaikutussuhde auttoi molemmin puoleisen luottamuksen rakentumisessa työntekijän ja asiakkaan kesken.

T2: ”Sillä on tosi iso merkitys. (...) sit siellä vankilassaki käyminen, niin se edesauttaa sitä, että on jo joku vuorovaikutussuhde ennen (...) vapautumista.”

T3: ”...jos halua, et siitä on jotain hyötyä, niin asiakkaan pitäis varmaan käydä täällä (...) mielellään. Et jos hän käy täällä vaan siks että on pakko, niin se (...) hyöty ei välttämättä oo kovin suuri.”

Yksi työntekijä näki asiakkaan tapaamisen jo vankeusaikana merkittävänä tekijänä vuorovaikutussuhteen alkamiselle. Kaksi työntekijöistä näki hyvästä vuorovaikutussuhteesta olevan hyötyä asiakkaan kanssa tehtävälle työlle. Toinen näistä työntekijöistä sanoi, että vuorovaikutussuhteen laatu saa asiakkaan todennäköisemmin käymään valvontatapaamisilla vapaaehtoisesti. Toinen taas alleviivasi hyvän vuorovaikutussuhteen auttavan käymään läpi vaikeitakin asioita. Kaksi työntekijöistä kiinnitti huomiota siihen, että luottamuksen rakentuminen työntekijän ja asiakkaan välille on aikaa vievä prosessi. Toinen näistä oli sitä mieltä, että työntekijän omalla persoonallakin on merkitystä vuorovaikutussuhteen luomiselle. Toinen taas toi esille, miten mielenterveysongelmat voivat vaikuttaa aikaa vievästi luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen syntymiselle.

T1: ”Että sehän on se valttikortti, että olen aika oma itseni näitten asiakkaitten ja vankien kanssa että. (...) mä oon tavallaan sillee löytänyt sen mun tyylin, jos mä oon hirveen virallinen niin ei siit tuu mitään sitte. Varsinkaan näitten eav-asiakkaitten kanssa.”

T2: ”...jos on joku tosi epäluulonen, ja on vaikka jotain vahvoja persoonallisuushäiriöitä, niin se vuorovaikutussuhteen luominen voi kestää pitkään...”

Työntekijät kertoivat vielä haastattelurungon kysymysten ulkopuolelta, millainen merkitys asiakkaan omalla motivaatiolla on kuntoutusjatkumon onnistumiseen. Kaikki työntekijät pitivät motivointia yhtenä tärkeimmistä asioista asiakkaiden kanssa työskenneltäessä. Yksi työntekijöistä toi esille, että asiakkaan motivaatiota seurataan työskentelyn aikana ja kun asiakkaan muutosmotivaatio herää, työntekijä vahvistaa sitä. Toisen työntekijän mukaan kuntoutukseen sitoutuminen ja siihen motivoituminen toimivat lähtökohtana päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen tukipalveluihin kiinnittymiselle. Kuntoutusjatkumoiden toimivuuden kannalta

yksi haastateltavista kokoa tärkeäksi niin asiakkaan oman motivaation merkityksen, kuin työntekijöiden motivaatiotyön kuntoutukseen ja vapautumisen suunnitteluun.

T1: "...sikhän tätä työtä nyt osittain tehdään, että (...) sit ku tulee se fiilis ja se halu ja motivaatio niin sit isketään kiinni."

T3: "Niin kliseistä ku se onkin, mutta itsestä se kuitenkin sit lähtee (...) ja sit kun itse tota sitoutuu ja on motivaatiota, niin kyl ne tukitoimetki sit löytyy."

T4: "...varmaan tietysti työntekijöitten motivoinnilla ja (...) tämmösen niinku koevapauden suunnittelun ja sen kuntoutuksen, et sillä on ollu merkitystä. Mä uskon, et asiakas on itse ollu tässä kyllä niinku se tärkein tota työkalu omalle kuntoutumiselleen."

Yhteenvetona voidaan todeta, että työntekijät näkevät tärkeänä asiana työssään asiakkaan tukemisen kaikissa tilanteissa. Työntekijät pitävät valvonnassa toimivana sitä, että se on pitkäaikaista ja pysyvää tukea asiakkaan rinnalla. Työntekijät linjaavat yksilöllisen, motivoivan ja syällisen työskentelyn olevan osa heidän rooliaan kuntoutusjatkumoiden tavoitteellisessa työskentelyssä. Työntekijöiden vastauksista korostui motivaatiotyöskentelyn tärkeys, kun asiakkaita motivoidaan kuntoutukseen tai kun asiakkaan motivaatiota ylläpidetään. Kaikki työntekijät näkivät positiivisena, että asiakkaat kävivät valvontatapaamisissa säännöllisesti ja asiakkaat olivat oma-aloitteisia. Onnistuneeseen valvontaan vaikuttaa työntekijöiden mielestä hyvä vuorovaikutus, jonka avulla asiakkaan ja työntekijän luottamuksellinen suhde rakentuu.

6.2.3 Kuntoutusjatkumoissa esiintyvät haasteet

Työntekijät nostivat esille paljon erilaisia haasteita ja epäkohtia, joita he kohtaavat päivittäisessä työssään. Jotkin ongelmat toistui monen työntekijän kertomana ja jotkut osasivat eritellä sellaisia epäkohtia, joita muiden puheesta ei noussut esille. Haasteet ja epäkohdat nousivat esille sekalaisittain eri kysymysten kohdalla. Haastavimpana asiana koettiin vapauttamiseen liittyvien dokumenttien täyttäminen ja tekeminen vankilan taholta. Erityisesti joidenkin dokumenttien tekemättä jättäminen toi työntekijälle haasteita saada tietoa tulevasta asiakkaasta, varsinkin jos yhteistyötä vankilan kanssa ei juurikaan ollut. Kolme työntekijöistä nosti esille haasteita vapauttamissuunnitelmien ja rangaistusajan suunnitelmien dokumentoinnin osalta.

T4: "...varsinki niinku isojen suljettujen laitosten toki työmäärät on ihan hirveet ja näin, mutta sielt vapautuu aika usein sit kuitenkin semmosii pommeja niinku (...). Et ei olla siis niin kun vapautumista valmisteltu tai ransuja (ran-

gaistusajan suunnitelmia) päivitetty (...). Sit meillä korostetaan tätä, et pitää olla hyvät täsmennetyt rangaistusajan suunnitelmat, me ei välttämättä tiedetä asiakkaasta yhtään mitään ku Vatissa (vankitietojärjestelmässä) ei oo kirjauksia (...). Et jotenki sitä (...) jos saisi korostettua, et se on kyl niinku äärimmäisen tärkeää (...). Otettaisiin valvojiin ajoissa yhteyttä ja tehtäis yhteistyötä ja pyydettais tapaamisiin tai näin.”

Vankilan tekemättä jättämät tai puutteelliset rangaistusajan suunnitelmat sekä vapauttamissuunnitelmat koettiin vaikeana asiakastyöskentelyn aloittamisen kannalta, koska tiedot asiakkaasta jäävät puutteelliseksi. Myös yhteistyön aloittaminen vankilan ja yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijän välillä hyvissä ajoin koettiin tärkeäksi, mutta niiden toteutuminen ei ole vielä kovin toimivaa.

Yksi työntekijä nosti esille, että vapauttamissuunnitelmia täytetään usein vain niin, että tulevan asiakkaan tilannetta ei voi tietää puuttuvien selvennysten vuoksi. Työntekijä kertoi, että vankilan työntekijät täyttävät vankitietojärjestelmään pakolliset kohdat, mitkä käytännössä tarkoittaa vain kyllä-ei -vaihtoehtoja. Näitä valintoja ei välttämättä ole avattu sen enempää tekstin muodossa.

T2: ”...välillä siellä on vaan laitettu raksia ruutuun, siellä on semmoset pakolliset täpät mitä niitten täytyy työntekijöiden täyttää ja sit se ei oikeestaan välttämättä kerro yhtään mitään siitä, et millanen sit tää valvottavan tilanne tulee olemaan.”

Työntekijän mukaan puutteelliset tiedot vaikeuttavat käsitystä asiakkaan tilanteesta. Epäselväksi voi jäädä kaikki asiakkaan vapautumisen kannalta tärkeät asiat, kuten asuminen ja kuntoutukseen osallistuminen vapaudessa. Sama työntekijä näki haasteena tiedot, joita vankitietojärjestelmässä ei ole kaikkien työntekijöiden nähtävillä. Psykologin vastaanotolla käyneiden vankien tietoja ei salassapitovelvollisuuden vuoksi näy missään, joten työntekijä voi jäädä kokonaan ilman tietoa, mitä työskentely asiakkaan kanssa on vankeusaikana sisältänyt.

T2: ”Tyynest (yhdyskuntaseuraamustoimistojen asiakastietojärjestelmä) saa hyvin tietoo, mitä on yleensä keskusteltu, mitä on tehty jo etukäteen, mut Vatista (vankitietojärjestelmä) ei oikeen mitään. (...) etenki sit jos joku on nähny, käyny vaikka jossain psykologin tapaamisilla, niin hehän ei ees saa kertoo yhtään mitään, että mitä siellä on tehty (...). Sitte (...) kaikki työ alkaa ihan alusta, jos ei tiedä mitä on keskusteltu ja tehty jo vankeusaikana.”

Työntekijän mielestä työ hankaloituu, koska asiakkaan vankeusajalta ei välttämättä ole käytettävissä tietoja, jotka auttaisivat valvonta-aikaista työskentelyä. Työntekijä kuvaa työn alkavan ihan alusta, jos asiakkaan tilanteeseen ei pääse perehtymään järjestelmien kautta ennen valvonnan alkamista.

Yksi haastateltavista nosti esille, että vankilassa järjestetään verkostotapaamisia vankien vapautumisen suunnitteluun liittyen, mutta jostain syystä yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijää ei välttämättä kutsuta mukaan, vaikka vapautuvalle vangille olisi jo valvoja määrätty.

T3: "...sitä nyt pyritään (...) ja on pyritty tietysti kehittää varmaan aika kauan sitä yhteistyötä ja just sitä vapauttamisvaiheen yhteistyötä. Se ei kauheen hyvin toimi, toimi useinkaan. Eli se tarkoittaa käytännössä sitä, että (...) jos on jotakin verkostotapaamisia vankilassa esimerkiksi, niin välttämättä valvojaa ei niihin kutsuta. Et siellä saattaa sit Vatista lukee, et siel on ollu jotain tapauksia, vaikka se ois ollu jo tiedossa se valvoja hyvissä ajoin."

Työntekijän mielestä valvojaa ei useinkaan kutsuta verkostotapaamisiin. Hän koki myös, että vankilasta ollaan paljon yhteydessä sosiaalitoimeen ja muihin tahoihin, mutta valvoja jää täysin unohtuiksi. Yhteistyöhön liittyviä ongelmia nostettiin esille kaikkien työntekijöiden taholta, mutta yksi ymmärsi myös vankilan suuren työmäärän rajaavan mahdollisuuksia tehdä työtä monipuolisesti:

T1: "Et vaikka Helsingin vankilassakin on tyyliin 300 vankia ja onks siellä kolme sossuu. Et siinähan sitä haastetta sit on (...). Sehän on ihan epärealistinen tavoite, et he olis jokaisessa tapaamisessa mukana meidän kanssa ja kun niil on ne omatki työt..."

Työntekijä kuvastaa, miten paljon työtä suurien vankimäärien vankiloissa on ja kuinka rajalliset resurssit ovat työntekijöiden osalta. Työntekijän mukaan on epärealistista ajatella, että vankilan työntekijät olisivat esimerkiksi erilaisissa verkostopalavereissa aktiivisesti mukana tai edes niissä tilanteissa, missä yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijä tulee tapaamaan vankilaan tulevaa asiakasta.

Yhteydenpidossa vankilan ja yhdyskuntaseuraamustoimiston välillä yksi työntekijöistä näki ongelmana sen, ettei ole selkeää ohjeistusta siitä, kuka ottaa yhteyttä ensin tai kenen velvollisuus se on. Työntekijän mukaan yhteydenotoissa on juurtuneita tapoja miten toimitaan, mutta käytännössä yhteydenottojen tekemisessä on epäselvyyksiä.

T3: *”...siihen on niinku totuttu, et se yhteydenotto tapahtuu meiltä päin ja meiltä päin taas ehkä ajatellaan ja et ku se on kuitenkin se lähettävä taho niin vois ajatella et se ois se, josta se yhteydenotto tulis. Varsinkin sillon jos on olemassa niinku tiedossa (...) tapaaminen, mihin on tulossa muitaki verkostoja niin siihen ois kiva saada kutsu.”*

Epäselvyydet ohjeistuksissa ja käytännöissä ovat työntekijän mielestä työtä vaikeuttavia asioita. Työntekijän mukaan yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijät jäävät helposti tapaamisten ulkopuolelle luultavasti myös käytäntöjen epäselvyyden takia. Yksi työntekijöistä nimesi haasteeksi myös työtehtävien jakamisen Rikosseuraamuslaitoksen sisällä. Esimerkiksi rangaistusajan suunnitelmien, vapauttamissuunnitelmien ja koevapauksien suunnittelemisesta vastaavat eri tahot. Työtehtävät on jaettu eri toimijoille, mikä työntekijän mielestä voi olla asiakkaan näkökulmasta sekavaa.

T4: *”On ehkä niinku liian monta eri toimijaa, niin sitte se menee sekavaksi, että se ois hyvä, että ois muutamia sellasia niin sit se asiakaski itte heti tietäis, että noi hoitaa ton ja toi ton...”*

Kahden työntekijän esille tuoma ongelma vankilassa koski sitä, kuinka jotkut vangit jäävät täysin kuntoutuksen ulkopuolelle, jos heillä ei ole kykyjä tuoda itseään esille. Heidän mukaansa vankiloiden suuret vankimäärät luo vielä enemmän mahdollisuuksia vankilassa syrjäytymiselle ja sitä kautta vapautumiselle ilman, että olemassa oleville ongelmille on pystytty tekemään mitään. Toinen työntekijöistä koki tärkeäksi jo vankeuden aikaisen motivoinnin sel- laisten kohdalla, jotka helposti jäävät avun piiristä pois.

T2: *”...vankilassa se on aika erilaista se työ siinäki määrin et sitte heillä on siellä valtava määrä vankeja ja (...) vaikei tuo itseensä mitenkää esille, ei ha- keudu mihinkään kuntoutusosastoille tai sitte ota yhteyttä ohjaajiin, niin huk- kuu sinne massaan.”*

T3: *”...pitäs olla aikaa siihen motivoimiseen ja just niihin, jotka ei ite tuo sitä halua tai tarvetta (...) ja ei oo varmaan niinku kykeneviä toisaalta itse otta- maan selvää tai pyytämään edes apua (...). Niin kun ajattelemaankaan, että kukaan vois heitä auttaa tai mistään vois olla mitään hyötyä niin tavallaan, et heihin nimenomaan just toivois, että niinku sais sit jotenki tuotuu sitä viestiä, että (...) sen ajan vois käyttää hyödyks, minkä siel vankilassa joka tapaukses joutuu olemaan.”*

Työntekijöiden mukaan vankilassa kuntoutukseen hakeutuminen ja työntekijöihin yhteydenottaminen vaatii oma-aloitteisuutta ja kykyä saada itsensä näkyväksi suuren vankimäärän seasta. Yksi työntekijä kertoi keskustelleensa asiakkaiden kanssa, että vankilassa ollessaan asiakkaat olivat kokeneet painetta vankilaroolin ylläpitämisestä, minkä takia he eivät välttämättä uskaltaneet hakeutua esimerkiksi psykologin vastaanotolle.

T3: ”...mitä valvottavien kanssa on puhunu, niin (...) moni kokee sen sit semmosena, et täytyy pitää se semmonen tietty vankilarooli, että ei halua et toiset saa tietää, että käy tapaamas psykologia tai jotain muuta. (...) kokee sen semmosena heikkoutena ja heikkouden osoituksena...”

Työntekijät mainitsivat muutaman haasteen, jotka heidän mielestään vaikuttaa asiakkaan kuntoutumiseen vankilasta vapautumisen jälkeen. Yhtenä haasteena yksi työntekijöistä nimesi asiakkaiden päihde- ja rikosmyönteisen kaveripiirin, mikä vaikeuttaa hänen mukaansa päihteistä ja rikollisuudesta irrottautumista. Toinen työntekijä mainitsi yleisenä haasteena asiakkaan motivoimisen muutokseen.

T1: ”Jos ei sitä ystäväpiiriä vaihda niin sittehän se jatkuu se kaman käyttö ja rikosten teko. Niinhän se sit menee...”

T3: ”Et suurempi haaste on ehkä sitte se asiakkaan motivoiminen hoitoon tai kuntoutukseen tai päihteiden käytön vähentämiseen tai lopettamiseen, jos hän ei itse sitä halua tai ei halua lääkkeitä, vaikka on selkeesti masentunut.”

Työntekijöiden erittelemänä suurimmat haasteet liittyivät vankilan tekemien dokumenttien puutteellisuuteen tai niiden tekemättä jättämiseen. Toisena haasteena mainittiin yhteistyö vankilan ja yhdyskuntaseuraamustoimiston välillä, joista esiin nousi erityisesti verkostotaapaamiset. Haasteeksi koettiin myös vankilan rajalliset resurssit, jolloin saumattoman yhteistyön tekeminen koettiin suppeaksi. Epäselvät käytännöt, ohjeistukset ja työtehtävien jakaminen eri tahoille koettiin haastavaksi. Epäselvien käytäntöjen ja ohjeistusten takia yhteydenpitoa vankilan ja yhdyskuntaseuraamustoimiston välillä pidettiin ongelmallisena. Haasteeksi kuntoutuksen kannalta nousivat ne vangit, jotka syrjäytyvät vankeusaikana jääden pois kuntouttavasta toiminnasta. Haastatteluista nousi esille, että vankilan ympäristö aiheuttaa tietynlaisen vankilaroolin, mikä estää kuntoutukseen hakeutumisen. Vapauden aikaiseksi haasteeksi työntekijät nimesivät päihde- ja rikosmyönteisen ystäväpiirin sekä asiakkaan motivoimisen muutokseen.

6.2.4 Kehittämisehdotuksia kuntoutusjatkumoihin

Työntekijöiltä kysyttiin, mitä vapautumisen toteutuksessa ja täytäntöönpanossa pitäisi kehittää. Haasteita kartoittaessa kaksi työntekijää toi esille kuntoutustoiminnasta kokonaan poisjäävät vangit. Yksi työntekijöistä näki tähän ongelmaan yhtenä ratkaisuna pienemmät vankilat, joissa työskentelisi enemmän ohjaajia. Näin toiminnoista vetäytyvät vangit olisi helpompi huomioida ja tehdä heidän kanssaan motivointityötä. Eräs työntekijä nimesi asuntojen saatuuden yhdeksi kehittämisen kohteeksi osana vapautumisvaihetta. Haasteissa nousi esille, kuinka dokumentointi on jakaantunut eri toimijoiden vastuulle, mikä tarkoittaa esimerkiksi vangin vapautumisen suunnittelussa sitä, että vapautumista valmistelevat monet eri työntekijät. Yksi työntekijä ilmaisikin, että olisi käytännössä paljon parempi, jos vangilla olisi oma vastuutyöntekijä, joka vastaa kaikesta vapautumiseen liittyvästä.

T2: ”Tietysti, et jos ois pienemmät vankilat ja tota enemmän ohjaajia (...), sit vois olla mahollisuus käydä puhumassa niillekki, jotka ei itseensä mitenkään esille tuo...”

T1: ”Mul tulee vaan mieleen just asunto ja asunnot (...), ettei jää ihan tyhjän päälle...”

T4: ”...ne, jotka vastaa koevapauksien valmistelusta ja rangaistusajan suunnitelmien päivittämisestä, niin lähtökohtasesti ois ainaki niinku sama henkilö.”

Haastattelukysymysten ulkopuolelta nousi muutamia kehittämisehdotuksia liittyen kuntoutusjatkumoiden toimivuuteen. Rikosseuraamuslaitoksen yhtenä uudistuksena on yhteinen asiakastietojärjestelmä, joka on tulossa yhdyskuntaseuraamustoimistojen ja vankiloiden käyttöön. Kaksi työntekijää toivoi uuden asiakastietojärjestelmän tekevän yhteistyöstä sujuvampaa ja tiedon jakamisesta selkeämpää, jotta työntekijöillä olisi paremmat mahdollisuudet tavoitteelliseen työskentelyyn asiakkaiden kuntoutusjatkumoiden onnistumiseksi.

T3: ”...nyt on jossain vaiheessa tulossa tää yhteinen asiakastietojärjestelmä yhdyskuntaseuraamustoimistoille ja vankiloille niin toivoo on. Toivo on suuri, et se ois sit jotenkin selkeempi ja toimivampi ja (...) järkevempi.”

T2: ”...tolla asiakastietojärjestelmällä, niillä on aika paljon merkitystä mejän työhön, (...) jos niinku näit kuntoutusjatkumoit mietitään. Niin mä toivon, että tuleva Roti-järjestelmä on sellanen, että et sieltä saa vähä paremmin tietoo, ku mitä Vatista...”

Työntekijät nostavat tulevan Roti-asiakastietojärjestelmän esille, sillä asiakastietojärjestelmät ovat merkittävässä osassa heidän työtään. Työntekijät toivoivat tulevan Roti-asiakastietojärjestelmän kehittävän kokonaisvaltaista tiedon jakamista rikosseuraamusalan eri toimijoiden kesken. Työntekijät toivoivat, että jo vankeuden alkaessa vankien sijoittelut tehtäisiin yksilöllisemmin ja suunnitelmallisuuteen panostettaisiin enemmän. Yksi työntekijöistä nosti esille kehittävänä asiana asiakkaiden kuntoutuksien suunnittelemisen pidemmälle siviiliin.

T3: "...jotenki aina just toivois et totta kai ensin on sijoittelut ja siinä jo niinku pohditaan ja tehään suunnitelmia ja kartotetaan ja arvioidaan (...), mitä tarvii ja mistä hyötyis ja mihin on valmis ja niin edelleen..."

T4: "...oishan se hyvä, että kun niitä suunnitellaan, niin sit se kantais viel vähä pidemmälle sinne siviiliin."

Yhden työntekijän kehittämis ehdotus koski Rikosseuraamuslaitoksen ulkopuolista yhteistyötä, joka tarkoittaisi sitä, että tieto asiakkaan ehdonalaisen vapauden valvonnasta menisi poliisille ja sosiaalitoimeen. Työntekijä koki tämänkaltaisen uudistuksen hyväksi asiaksi, koska silloin valvojalla olisi tieto, onko asiakas asioinut muiden viranomaisten kanssa. Työntekijän kokemuksen mukaan asiakkaat eivät aina kerro asioimisistaan viranomaisten kanssa, joten valvojat eivät aina ole tietoisia asiakkaiden tilanteista.

T2: "...esimerkiks tieto valvonnasta menis jonnekin sosiaalitoimeen, (...) poliisille ja muille viranomaisille, et he pystys ottaa meihin yhteyttä. Niin se, se olis hyvä asia, koska (...) jos asiakas ei ite kerro, et missä hän on käyny, niin ei me sitä tiedetä."

Yhteenvetona voidaan todeta, että kuntoutusjatkumoissa on työntekijöiden mielestä kehitettävää. Työntekijöiden yksi kehittämis ehdotus liittyi asiakkaiden yhdenmukaiseen huomioimiseen, jossa toiminnoista poisjääneiden vankien tarpeet pystyttäisiin paremmin selvittämään ja vastaamaan niihin. Työntekijöiden mielestä pienemmät vankilat, joissa työskentelisi enemmän ohjaajia, voisi olla ratkaisu tähän ongelmaan. Toinen kehittämis ehdotus käsitti yhteiskunnan tarjoamat asunnot, joita tarvittaisiin enemmän vapautuville rikosseuraamusasiakkaille. Yhtenä kehittämis ideana nostettiin esille, että yhden vangin vapautumisen valmistelusta vastaisi yksi vastuutyöntekijä. Roti-asiakastietojärjestelmän toivottiin kehittävän yhteistyötä ja tiedon jakamista yhdyskuntaseuraamustoimiston ja vankilan välillä. Kehityksen kohteena työntekijät näkivät jo vankeuden alkaessa suunnitelmallisuuden huomioimisen, joka kantaisi pidemmälle siviiliin. Rikosseuraamuslaitoksen ulkopuolella toimivat viranomaiset ko-

ettiin tärkeäksi yhteistyön kannalta, jotta asiakkaan kokonaistilanne voitaisiin hahmottaa entistä paremmin.

7 Johtopäätökset

Tässä luvussa tuomme esille opinnäytetyömme tuloksista tehdyt johtopäätökset. Johtopäätökset on tehty vastaamaan opinnäytetyömme tutkimusongelmaan: ”Miten päihde- ja mielenterveyskuntoutujien jatkumot toimivat siirryttäessä vankilasta siviiliin?” Tutkimusongelman olemme purkaneet kuntoutuksen eri vaiheisiin eli vankila-aikaan, vapautumiseen sekä valvonta-aikaan. Tutkimuksemme saadut keskeiset tulokset tuodaan esille viitaten teoreettiseen viitekehykseen. Teoreettinen viitekehyksemme koostuu kuntoutusjatkumon etenemisestä vankilasta siviiliin, päihde- ja mielenterveyskuntoutuksesta, verkostomaisesta työstä ja palveluohjauksesta sekä yhteiskuntaan integroitumisesta ja desistanssista. Tuloksien perusteella voidaan päätellä, että päihde- ja mielenterveyskuntoutujien jatkumot vankilasta siviiliin toimivat hyvin, mutta niissä esiintyy myös haasteita.

7.1 Vankilassa aloitettu kuntoutus toimivan kuntoutusjatkumon perustana

Opinnäytetyömme tulosten mukaan sekä asiakkaat että työntekijät kokivat vankeusaikana alkaneen päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen edellytyksenä kuntoutukselle. Asiakkaat näkivät tärkeänä, että heidän muutosajattelunsa oli herännyt jo ennen viimeisimmän vankeustuomion alkamista. Työntekijät pitivät asiakkaan motivoitumista lähtökohtana kuntoutumiselle. Vankilassa ollessaan asiakkaiden muutosajattelu muuttui motivaatioksi, joka sai heidät hakeutumaan vankila-aikaiseen kuntoutukseen. Vallen (2014, 46-49) tekemässä pro gradussa oli saatu samanlaisia tuloksia muutosajattelun heräämisestä ennen tuomion alkamista. Tutkimukseen osallistuneet miehet olivat vankeusaikana motivoituneet kuntoutumiseen ja hakivat siihen itse apua. Aiemmin tehty tutkimus tukee opinnäytetyöstämme saatua tulosta.

Asiakkaat kokivat tulosten perusteella vankila-aikaisen kuntoutuksen pääpiirteittäin toimivana. Hyvää palautetta asiakkaat antoivat työntekijöille, jotka tarjosivat asiakkaiden mukaan riittävästi keskusteluapua kuntoutuksen tueksi. Lavikkala ja Linderborg (2011, 117) ovat teoksessaan tuoneet esille tutkimuksia, jotka painottavat ammattitaitoista asiakastyötä ja kokonaisvaltaista yksilötyöskentelyä. Myös Karsikas (2005, 108) on lisensiaatintutkimuksessaan saanut tuloksen, jonka mukaan vankila-aikainen kuntoutus tukee asiakkaiden yksilöllisiä tarpeita ja sitä kautta kuntoutumista. Tutkimuksemme tulosten mukaan työntekijät puolestaan näkivät toimivana asiana, että vankilan työntekijät pystyvät tarjoamaan apua asiakkaan päiheteettömyyteen ja tekemään suunnitelmia sen suhteen yhdessä asiakkaan kanssa. Työntekijät näkivät tärkeänä myös, että suunnitelmallisuus huomioidaan heti vankeuden alusta. Suunnitelmallisuuden toteutuminen koettiin hankaloituvan yhteistyön puutteen vuoksi. Tuloksien

perusteella vankila-aikana aloitettu yhteistyö eri toimijoiden kanssa rajoittui lähinnä sosiaali-toimen ja vankilan väliseen yhteistyöhön. Yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijät kokivat jääneensä yhteistyön ulkopuolelle jossakin määrin, ja ettei tietoa välttämättä välitetä valvo-jalle yhteistyön puutteen vuoksi.

Hievasen (2008, 35) opinnäytetyössä saatu tutkimustulos osoittaa, että päihdekuntoutuksen ohjelmaa vankilassa pidetään päihteettömyyteen tukevana ja motivoivana. Tutkimuksemme tulokset osoittavat, että päihdekuntoutukseen osallistuneet asiakkaat pitivät kuntoutuksen sisältöä hyvänä ja päihteettömyyttä tukevana. Työntekijät puolestaan näkivät tärkeäksi asiak-si, että asiakas sitoutuu päihteettömyyteen jo vankilassa ollessaan ja osallistuu sitä tukevaan kuntoutukseen. Hievasen (2008) tutkimuksessa esiintyvät positiiviset kokemukset päihdekun-toutuksesta ovat samankaltaisia kuin opinnäytetyöstämme saadut tulokset.

Opinnäytetyömme tulosten mukaan vankilan roolia pitivät haasteena molemmat tutkimuk-semme kohderyhmät. Karsikkaan (2005, 103) tutkimuksessa vankilan rooli näyttäytyi ristirii-taisena, toisaalta se tuki kuntoutujien päihteettömyyttä, mutta rajasi heidän itsemääräämis-oikeuttaan ja hoitotavoitteitaan. Tutkimuksemme tuloksissa selvisi, että asiakkaat kokivat vankilan roolin ennemminkin rangaistuksen suorittamispaikkana kuin kuntoutuslaitoksena. Työntekijöiden näkemys tuki asiakkaiden ajatusta vankilan roolia kuntoutusta tukevana paik-kana, mutta he näkivät roolin ennemminkin vaikeuttavan kuntoutukseen hakeutumista. Tulok-sissa asiakkailla esiintyi myös välinpitämättömyyttä vankeutta kohtaan, mikä voi vaikeuttaa kuntoutumista.

7.2 Vapautumisen suunnittelu päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen tukena

Rikosseuraamuslaitoksen strategia ohjaa asteittaista vapautumista rangaistuksen muuttuessa suljetummasta rangaistusmuodosta avoimempaan täytäntöönpanoon (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirjoja 2012, 6-7). Tulosten mukaan vapautumisen suunnittelu ja jatkokuntoutuksen luo-minen oli pääosin onnistunutta. Molemmat tutkimuksen kohderyhmät olivat sitä mieltä, että vankila oli rakentanut jatkokuntoutuksen siviiliin hyvin ja riittävän asteittaisesti. Asiakkaat nimesivät vapautumisen suunnittelulle ja jatkokuntoutuksen onnistumiselle tärkeiksi elemen-teiksi oman osallisuuden ja motivaation sekä yksilöllisen työskentelyn. Työntekijät taas pitivät tulosten perusteella asteittaisessa vapautumisessa oleellisena kontaktin luomista asiakkaa-seen sekä yhteistyön aloittamista vankilan henkilökunnan kanssa jo vankeusaikana. Maquire ja Raynor (2006, 25-26) kertovat teoksessaan samankaltaisia tekijöitä, jotka lisäävät työskente-lyn vaikuttavuutta vapautumisen suunnittelussa ja tukevat kuntoutuksen vaikuttavuutta. Näi-tä tekijöitä ovat ajoissa aloitettu vapautumisen suunnittelu ja valmistelu, työskentelysuhteen rakentaminen vankeuden aikana sekä työskentelyn jatkuvuus vapautumisen jälkeen.

Tuloksien perusteella asiakkaiden jatkokuntoutus oli suunniteltu yksilöllisesti ja asiakkaiden tarpeita vastaavasti. Päihdetyön linjauksien (2010, 20-21) mukaan asiakkaille tarjottavien päihdepalvelujen täytyy olla tarkoituksenmukaiset eli vastata asiakkaan tarpeita intensiteetiltään ja hoitomuodoltaan. Opinnäytetyömme tulokset osoittavat, että asiakkaille oli suunniteltu päihdeettömyyttä edistävää ja ylläpitävää toimintaa vapautumisen jälkeiselle ajalle. Tutkimukseen haastatellut työntekijät eivät olleet mukana päihde- ja mielenterveyspalveluiden suunnittelussa, mutta he toivat esille tyytyväisyytensä asiakkaille luotuihin palvelukokonaisuuksiin. Asiakkaat kokivat, että heille suunniteltu kuntoutus oli toimivaa, mutta myös tarve toisenlaiselle päihdekuntoutusmuodolle tuli ilmi tulosten perusteella.

Tutkimuksemme tuloksissa asiakkaiden ja työntekijöiden näkemykset erosivat vapautumisen valmistelussa esiintyneissä haasteissa. Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja (2012, 16-19) kertoo hallitusta vapauttamisesta, jonka perustana ovat täytäntöönpanoa ja vapautumisen valmistelua koskevat suunnitelmat. Suunnitelmat muodostavat kokonaisvaltaisen kartoituksen asiakkaan tilanteesta, hänen selviytymisedellytyksistään ja palvelutarpeistaan. Tutkimuksemme tulokset osoittivat, että haasteina vapautumisen suunnittelussa olivat asiakkaiden mielestä koevapauden valmisteluun liittyvät ongelmat ja ristiriitaiset näkemykset vapautumisen jälkeisestä ajasta. Työntekijöiden mielestä kuntoutusjatkumoista tekee haastavia vankilan tekemien dokumenttien puutteellisuus sekä epäselvät käytännöt ilmoituksien tekemisestä yksiköiden välillä. Myös yhteistyön vähäisyys vankilan ja yhdyskuntaseuraamustoimiston välillä nousi esille haastavana asiana. Näistä syistä asiakkaan tilanteeseen perehtyminen koettiin haasteelliseksi.

7.3 Ehdonalaisen vapauden valvonta yhteiskuntaan integroitumisen tukena

Opinnäytetyömme tulosten mukaan ehdonalaisessa vapaudessa olevat asiakkaat saivat tukea kuntoutumisen etenemiseksi työntekijöiden tavoitteellisen työskentelyn kautta. Yhdyskuntaseuraamustyön kehittämisen linjauksissa (2006, 14, 23) korostetaan valvojien työskentelyn olevan palveluohjauksellista, johon kuuluu tavoitteellinen ja suunnitelmallinen työote. Yhdyskuntaseuraamustyössä pidetään keskeisenä yksilöllistä asiakastyötä sekä hyvää vuorovaikutusta työntekijän ja asiakkaan välillä. Asiakkaan motivoiminen muutosprosessiin kuuluu olennaisesti työnkuvaan. Tutkimuksemme tuloksissa työntekijät nostivat esille myös vuorovaikutussuhteen ja motivoimisen tärkeyden. Myös suunnitelmallinen työote mainittiin toteutuvan työskentelyssä pitkäjänteisyydellä ja säännöllisillä asiakastapaamisilla. Asiakkaat puolestaan näkivät valvojien työskentelyn tukevan heidän kuntoutustaan ja he kokivat valvonnan positiivisena. Tuloksien mukaan asiakkaat pitivät valvontaa tulevaisuuteen suuntaavana ja auttavan konkreettisten asioiden tekemisessä. Tulevaisuuden suunnittelussa asiakkaat kohtasivat myös huolia, jotka liittyivät työllistymiseen ja itsenäiseen asumiseen.

Tuloksien perusteella kaikki asiakkaat sanoittivat olevansa motivoituneita muutosprosessiin valvonnan aikana ja he osasivat eritellä tekijöitä, jotka tukevat kuntoutumista. Osalla asiakkaista oli tulosten mukaan vanhat ystävyysuhteet vaikuttamassa muutoksen kokonaisvaltaisuuteen. Vallen (2014, 55-57) tekemän tutkimuksen mukaan elämästä nauttiminen sellaiseenaan on vaikuttanut motivaatioon yhteiskuntaan integroitumisessa. Tutkimus osoittaa muutoksen tapahtuvan oman halun kautta: se motivoi irrottautumaan päihteistä sekä jättämään vanhan ystäväpiirin. Kuntoutusta tukevia tekijöitä ovat tutkimuksen perusteella päihteettömyyttä tukevat sosiaaliset suhteet, vertaistuki sekä työntekijöiden tuki. Lähes kaikilla asiakkailla oli tutkimuksemme mukaan vertaistuellisia palveluita siviilissä. Opinnäytetyöstämme saamien tulosten mukaan vanha ystäväpiiri oli edelleen läsnä asiakkaiden elämässä tavalla tai toisella. Työntekijät näkivät tuloksissamme vanhan ystäväpiirin vaikuttavan negatiivisesti muutokseen pyrkimisessä. Asiakkaat mainitsivat kuitenkin monia tekijöitä, jotka erityisesti motivoivat heitä muutokseen. Opinnäytetyön tuloksissa työntekijät kuvailivat valvojan roolin olevan motivaatiota ylläpitävä.

7.4 Kehittämisen kohteet kuntoutusjatkumoissa

Opinnäytetyömme tulosten mukaan työntekijät näkivät suunnitelmallisuuden sisältyvän jokaisen kuntoutusjatkumon vaiheeseen. Suunnitelmallisuuden toteutuminen vaatii heidän mukaansa vielä kehittämistä. Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja hallitusta vapauttamisesta (2012, 5) sekä Lavikkalan ja Linderborgin (2011, 117-118) teos käsittelevät vapautumisen suunnittelemisen aloittamista hyvissä ajoin ennen vapautumista ja sen merkittävyyttä. Vapautumisen suunnittelu ei näiden julkaisujen mukaan toteudu tarkoituksen mukaisesti. Opinnäytetyöstämme saatujen tulosten perusteella työntekijät kokivat suunnitelmallisuuden ongelmat laaja-alaisemmin kuin vain vapauttamisvaiheeseen liittyvänä ongelmana. Asiakkaat näkivät suunnitelmallisuuden toteutuvan tavoitteiden asettamisen ja kuntoutumisen etenemisen kautta.

Työntekijöiden yksi esille tuoma kehittämissuositus koski vapautumisen suunnittelun organisointia yhdelle vastuutyöntekijälle. Tulosten mukaan vapautumisen organisointi on epäselvää sekä työntekijöille että vangeille. Yksi vastuutyöntekijä nähtiin selkeämpänä vapautumisen valmistelun vastuiden jakamisen kannalta. Suominen ja Tuovinen (2007, 13) käsittelevät teoksessaan palveluohjausta, jossa virkamiehenä toimiva henkilö vastaa palveluohjauksen koordinoimisesta ja kokoaa tarvittavat toimijat palveluverkoston. Teoksessa kuvattu palveluohjauksellisen työote näyttäytyisi yhden vastuutyöntekijän työnkuvassa. Tutkimuksen mukaan tämänhetkinen tilanne vapautumisen suunnittelussa on se, että rangaistujien suunnitelman päivittäminen ja koevapauden suunnittelu on eri henkilöiden vastuulla, kun se voisi noudattaa palveluohjauksellisempaa linjausta. Asiakkaat puolestaan eivät nostaneet ongel-

maa esille samanlaisena kuin työntekijät, vaan se näyttäytyi muun muassa sekavuutena vapautumisen valmistelua tai koevapautta suunniteltaessa.

Tulosten mukaan vankiloiden työmäärät ja käytettävissä olevat resurssit nähtiin työntekijöiden näkökulmasta ongelmallisena. Resurssiongelmat rajaavat kuntoutukselta pois ne vangit, jotka eivät itsenäisesti pysty hakeutumaan avun piiriin tai eivät ole riittävän motivoituneita. Joukamaa on työryhmineen (2010, 46) tehnyt tutkimuksen kaikkien rikosseuraamusasiakkaiden terveydestä. Tutkimuksesta selvisi, että kaikista rikosseuraamusasiakkaista 88,2 % on jokin elämänaikainen päihdehäiriö ja 93,8 % jokin elämänaikainen mielenterveyden häiriö. Tutkimus nostaa esille päihde- ja mielenterveysongelmien laajuuden, mikä taas vaikuttaa vankien fyysiseen ja henkiseen kuntoon. Meidän tutkimuksessa työntekijät linjasivat ratkaisuksi huonokuntoistenkin vankien huomioimiseen pienemmät vankilat, joissa työskentelisi vankimäärään nähden tarpeeksi ohjaajia.

Tutkimuksen tuloksissa kävi ilmi, että rikosseuraamusalalla käytetyt asiakastietojärjestelmät eivät toimi kuntoutusjatkumoiden toteutumista tukevalla tavalla. Työntekijät toivoivat tulevan Roti-asiakastietojärjestelmän kehittävän dokumentointia, tiedon saantia sekä sen jakamista. Työntekijät näkivät sen myös helpottavan yhteydenpitoa vankilan ja yhdyskuntaseuraamustoimiston välillä. Myös Lavikkalan ja Linderborgin (2011, 117) teoksessa on nähty haasteena vankiloiden ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen välinen yhteydenpito huonona ja tiedon kulkuun vaikuttavana tekijänä. Työntekijät toivat tutkimuksessamme esille, että dokumentoinnin puutteet johtavat välillä saman työn tekemiseen uudelleen. Asiakkaat eivät todennäköisesti tiedä dokumentoinnin ja yhteydenpidon puutteista, joten heidän näkökulmansa ongelmaan ei saatu tuotua esille.

Sekä asiakkaat että työntekijät korostivat tutkimuksessamme asuntojen tärkeyttä vankilasta vapautuessa. Tulosten mukaan asuntojen saatavuutta ja tarjontaa pitäisi pystyä kehittämään. Asunto nähtiin yhtenä olennaisimmista asioista vapautumisen ja kuntoutuksen jatkumisen kannalta. Kaurala ja Kylämarttila (2010, 8) tuovat esille miten vapauttamissuunnitelmien tekeminen liian myöhäisessä vaiheessa johtaa usein vapautumiseen ilman asuntoa. Tutkimuksemme tuloksien mukaan asiakkaat pelkäsivät vapautuvansa ilman asuntoa ja työntekijät toivoivat asuntojen saatavuuden olevan helpompaa. Asuntotarjonta koettiin suppeaksi varsinkin rikos- ja päihdetaustaisena.

8 Pohdinta

Luvussa kahdeksan pohdimme opinnäytetyöprosessia kokonaisuudessaan, luotettavuutta ja eettisyyttä hyvien tieteellisten käytäntöjen kautta, omaa ammatillista kasvuamme ja lopuksi esittelemme kehitysideamme sekä jatkotutkimusehdotukset. Käymme läpi omia tuntemuksi-

amme opinnäytetyön tekemisestä: mitä hyötyä parityöskentelystä oli opinnäytetyön kannalta sekä mitä haasteita opinnäytetyön tekemiseen yleisesti liittyi. Luotettavuudessa ja eettisyydessä pohdimme työskentelyn aikana havainnoimiamme asioita. Kehitysideoita tuomme esille aineistosta nousseiden epäkohtien kehittämiseksi.

8.1 Pohdintaa opinnäytetyöprosessista

Olimme molemmat jännittyneitä opinnäytetyön tekemistä kohtaan aloittaessamme siihen liittyvän suunnittelun. Emme täysin tienneet, minkälainen työ meitä odotti. Opinnäytetyöprosessin mennessä hitaasti eteenpäin, pohdimme monesti opinnäytetyömme käytettävyyttä ja hyödyllisyyttä, ja vielä suunnitelman hyväksymisen jälkeen mietimme, olisiko aihetta pitänyt vaihtaa. Aihetta oli vaikea rajata ja vielä loppumetreillä olimme epävarmoja siitä, olimmeko rajanneet aiheen riittävän selkeästi. Loppuvaiheessa aiheen rajaus tuntui onnistuneen ja opinnäytetyön kokonaisuuden hahmottaminen selkeni.

Meille oli alusta asti tavoitteena, että saamme opinnäytetyöhömmä asiakkaiden sekä työntekijöiden näkökulmat. Aiheen kohderyhmiin liittyen saimme palautetta opinnäytetyön alkuvaiheessa, mutta pidimme itse selkeänä, että tarvitsemme molempia näkökulmia. Emme nähneet kovin järkevänä toteuttaa tutkimusta pelkästään asiakkaita haastatteleamalla. Myös opinnäytetyöprosessin aikana kävi selväksi, ettei asiakkaiden kohderyhmästä ole kovin helppoa saada osallistujia, joten opinnäytetyöprosessimme olisi varmasti venynyt entisestäänkin, jos tutkimukseen olisi kerätty tietoa vain heiltä. Myöhemmin ajateltuna on ollut todella hyvä, että otimme myös työntekijät tutkimukseen mukaan. Olisimme monessa asiassa saattaneet jäädä ilman vastauksia, jos työntekijöiden tietoa asioiden kulusta ei olisi saatu. Asiakkailta saimme kokemusperäistä tietoa kuntoutusjatkumoista ja ammattilaisnäkökulma antoi enemmän tietoa kuntoutusjatkumoiden työskentelyvaiheista sekä yhteistyön tekemisestä eri toimijoiden välillä. Opinnäytetyön johtopäätöksissä erottuu asiakkaiden yksilölliset näkemykset kuntoutusjatkumoista, kun taas työntekijöillä kokemukset ovat hallinnollisempia ja enemmän yhteiskunnalliseen viitekehykseen liittyviä.

Pohdimme monessa vaiheessa opinnäytetyöprosessia, mitä haasteita itse keksitty aihe aiheutti työn tekemiselle. Koska teimme molemmat tutkimusta ensimmäistä kertaa koskaan, eivät opinnäytetyön käytänteet olleet meille tuttuja. Itse keksityn aiheen kanssa tuntui välillä siltä, että olisimme kaivanneet enemmän konkreettista neuvontaa ja opastusta. Nyt päätimme itse kaiken, tutkimuskysymyksistä tulosten esittämiseen, ja ajoittain se vaikeutti loogisen työn tekemistä. Koimme tarvitsevamme moneen otteeseen enemmän apua opinnäytetyön tekemiselle kuin saimme, koska meillä ei ollut valmista opinnäytetyön aihetta, jossa olisi ollut selkeä tavoite työn toteuttamiselle. Toisaalta oli hienoa, että meillä oli vapaus valita, miten halusimme työn tehdä.

Aineiston analyysin jälkeen huomasimme monia vaillinaisuuksia, joita haastattelurungoistamme puuttui. Jälkikäteen keksimme monia kysymyksiä, joilla olisimme voineet saada tarkempaa tietoa tutkimusongelmaa silmällä pitäen. Esimerkiksi vapautumisvaiheen haasteisiin ja toimivuuksiin olisimme halunneet tarkentavan kysymyksen, joka olisi saattanut tuottaa kattavampaa tietoa. Yllätyimme haastattelujen edetessä myös siitä, miten vähän ehdonalaisen vapauden valvoja oli loppujen lopuksi mukana asiakkaan kuntoutusjatkumoiden suunnittelussa. Haastattelurungon kysymykset oli tehty sillä oletuksella, miten ymmärsimme tulevan valvojan olevan mukana vapautumisen suunnittelussa. Olimme aiemmin luetun teorian perusteella saaneet tiedon, että valvojan mukana oleminen on oleellista ja vapautumisen suunnitteluvaiheessa jopa niin, että valvoja osallistuu verkostopalaveriin ja on tietoinen tulevan asiakkaan tilanteesta. Valvojien osallisuus yhteistyön tekemisessä vankilan kanssa oli yllättävän vähäistä.

Yllätyimme, miten vähän asiakkaat osasivat kertoa kuntoutusjatkumoihin liittyvistä haasteista tai antaa parannusehdotuksia kuntoutusjatkumoiden eri vaiheisiin. Olimme ajatelleet, että asiakkaat olisivat kriittisempiä vankeinhoidon järjestelmää kohtaan ja osaisivat nimetä useampiakin epäkohtia siihen liittyen. Ajattelimme myös, että valitsemamme päihde- ja mielenterveysongelmat nivoutuvat niin vahvasti yhteen, että haastateltavien asiakkaiden kohdalla molempien ongelmien esiintyvyys olisi todennäköistä. Asiakkaat olivat kuitenkin suhteellisen hyväkuntoisia eikä heillä esiintynyt näkyviä psyykkisiä ongelmia. Voi myös olla, että asiakkaat eivät vain osanneet tunnistaa tai puhua heidän psyykkisestä hyvinvoinnistaan. Meille oli kuitenkin tiedossa, ettei mielenterveysongelmista puhuminen ole helppoa ja se toi haastetta myös meille esittää siihen liittyviä kysymyksiä.

Työssä yksi haastavimmista asioista oli odottaminen. Työn alkuvaiheessa odottelimme pari kuukautta, että pääsemme suunnittelemaan opinnäytetyömme aihetta yhdyskuntaseuraamustoimistoon. Myöhemmin tutkimuslupien hakeminen vei oman aikansa ja haastattelujen sopiminen kesti melkein koko syksyn. Omalta osalta emme halunneet olla liian hyökkäviä yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöitä kohtaan, koska tiesimme heidän olevan muutenkin kiireisiä. Odottaminen ja epätietoisuus haastateltavia odotellessa oli opinnäytetyön stressaavinta aikaa. Työn tekeminen itsessään ei ollut läheskään niin stressaavaa kuin asioiden odottaminen.

Opinnäytetyöprosessi sisälsi vastoinkäymisiä melko paljon, mutta koemme onnistuneemme niistä huolimatta. Epävarmuus korvaantui työn loppuvaiheessa, kun varmuus ja luottamus omasta saavutuksesta kehittyi. Olemme tyytyväisiä lopputulokseen ja siihen, missä ajassa saimme työn lopulta kasattua aineiston keräämisen jälkeen. Työn loppuvaiheessa työskentelimme hyvin aktiivisesti ja molempien kunnianhimo kasvoi työn onnistumisesta. Lopussa huo-

masimme, kuinka paljon työtä olimme tehneet ja sitä kautta saavuttaneet omat tavoitteemme.

8.2 Luotettavuuden ja eettisyyden pohdinta

Pohdimme opinnäytetyön luotettavuutta ja eettisyyttä koko opinnäytetyöprosessin ajan. Saatoimme pohtia yksittäisiä tutkimuksen aikana ilmenneitä asioita useaan otteeseen, jos koimme sen tarpeelliseksi. Koimme opinnäytetyön tekemisessä molempien näkökulmat tutkimusta rikastavana asiana ja se toi työhön monipuolisemmin pohdintaa luotettavuuteen ja eettisyyteen liittyen. Pidimme opinnäytetyötä tehdessä mielessämme hyvän tieteellisen käytännön periaatteet. Meillä oli koko ajan mielessä se, että työstämme tulisi mahdollisimman rehellinen, avoin sekä huolellisesti tehty niin eettisesti kuin luotettavuudenkin kannalta. Olemme raportoineet aineistomme sellaisenaan kuin se on meille kerrottu, emmekä ole muuttaneet aineiston sisältöä.

Haastattelua varten kaikki haastatteluun osallistuneet allekirjoittivat suostumuslomakkeen, jossa oli tiedot opinnäytetyön tarkoituksesta, haastattelun teemoista, haastattelumateriaalien hävittämisestä ja haastateltavien oikeuksista. Huolehdimme haastattelutilanteissa, että asiakkaat ja työntekijät olivat tietoisia, että haastattelun voi keskeyttää milloin tahansa ja kysymyksiin voi jättää vastaamatta. Suhtauduimme tutkimuksen tekemiseen objektiivisesti, emmekä antaneet omien ennakkoluulojen tai -tietojen vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Haastattelutilanteissa pyrimme olemaan mahdollisimman objektiivisia, jotta omat näkemyksemme eivät vaikuttaisi haastattelutilanteeseen. Omasta mielestämme luottamuksen periaate toteutui jokaisessa haastattelutilanteessa tarkoituksenmukaisesti.

Kahdessa asiakashaastattelussa sai olla työntekijä mukana, sillä asiakkaat kokivat tutun ihmisen läsnäolon tekevän haastattelutilanteesta turvallisemman ja miellyttävämmän. Olemme pohtineet useasti opinnäytetyön aikana, miten työntekijän paikalla olo vaikutti mahdollisesti asiakkaiden sanomisiin tai ylipäättänsä luottamuksellisen ilmapiirin luomiseen. Mietimme, olisimmeko saaneet haastatteluista erilaista tietoa, jos nämä kaksi haastattelua olisi tapahtunut vain meidän kahden ja haastateltavan kesken. Varsinkin, jos asiakkaiden näkemykset valvonnasta koskevat henkilökuntaa, he olisivat voineet kertoa näistä ongelmista herkemmin, jos työntekijä ei olisi ollut läsnä.

Uskomme tutkimustulostemme olevan pysyviä ja mielestämme olemme tutkineet tutkimusongelman kannalta olennaisia asioita. Tutkimustuloksemme eivät ole yleistettävissä olevia, vaan ne vastaavat pienen kohderyhmän kautta saatuun kokemuseräiseen tietoon. Kuitenkin olemme saaneet tuloksillemme vahvistusta muista samankaltaisista tutkimuksista. Tutkimustamme ei pysty yleistämään koko Suomen alueelle, koska eri alueiden palvelutarjonnat niin

vankiloissa kuin yhteiskunnassa vaihtelevat laajasti. Olemme käyttäneet opinnäytetyössä monipuolisesti erilaisia lähteitä. Pääpainona on ollut perehtyä painettuihin lähteisiin ja ensisijaisesti käyttää niitä. Löysimme myös luotettavia lähteitä sähköisistä julkaisuista, joita käytimme myös runsaasti. Pidimme huolta siitä, että jo alusta alkaen merkitsimme lähteet työhön ja lähdeluetteloon oikeaoppisesti. Näin välttyimme lähteiden kertyessä epäselvyyksiltä. Lähteitä käyttäessä olimme tarkkoja, etteivät ne esiinny tekstissä meidän omana tuotoksena, vaan merkitsimme lähteiden käytön asianmukaisella tavalla. Eettisyyttä pohdimme jokaisen haastattelun, aineiston läpikäymisen ja sen pelkistämisen aikana. Valikoidessamme lainattuja sitaatteja työhön, mietimme monesti niiden tunnistettavuutta ja anonymiteetin toteutumista. Parityöskentelyn hyvät puolet korostuivat niissä tilanteissa, kun toinen oli epävarma jostakin luotettavuuteen tai eettisyyteen liittyvästä tekijästä. Yhdessä pohtiessa saimme toisen näkökulman ja päädyimme aina mahdollisimman luotettavaan ja eettiseen lopputulokseen.

Luotettavuutta arvioitaessa esimerkiksi lyhytaikaisvankien osuus kuntoutusjatkumoiden toimivuudessa jää huomioimatta. Lyhytaikaisvankien kiinnittyminen kuntoutukseen on vähäisempää johtuen muun muassa päihdeongelmista, joita ei ehditä katkaisemaan tuomioiden pituuden takia. Meidän tutkimukseen on valittu niitä päihde- ja mielenterveyskuntoutujia, joiden aktiivisuus käydä valvontatapaamisilla on hyvä. Periaatteessa tämä on hyvän otannan valikointia, mutta samanaikaisesti toisten, ei niin aktiivisten kuntoutujien syrjäyttämistä. Haavista putoavat pois ne, joiden sitoutuminen ja motivaatio eivät välttämättä riitä kuntoutuksen onnistumiseen. Tutkimus ei käsittele ollenkaan näitä henkilöitä, joilta olisi hyvä saada tietoa siitä, missä vaiheessa kuntoutus epäonnistuu ja mitkä syyt siihen vaikuttavat. Toisaalta opinnäytetyö kokonaisuudessaan on melko suppea, jolloin on mahdotonta huomioida tähän toiseen kategoriaan jääviä henkilöitä taikka saada heihin yhteyttä. Lyhytaikaisvangeilla on vaikeuksia kiinnittyä päihde- ja mielenterveyspalveluihin, koska tuomiot ovat lyhyitä, eikä tarvittavaa apua välttämättä ehdi saamaan. Myös motivaatio kuntoutukseen voi olla puutteellista, mikä voi vaikuttaa kuntoutusjatkumoiden epäonnistumiseen.

8.3 Ammatillinen pohdinta

Olemme omasta mielestämme kehittyneet ammatillisesti valtavasti opinnäytetyön tekemisen aikana. Opinnäytetyön tekeminen on opettanut tutkimuksen sisällöstä, aineiston analysoinnista ja tulosten kirjoittamisesta paljon. Meidän ammatillinen pohdintamme on kehittynyt työn tekemisen myötä, sillä olemme joutuneet jatkuvasti perustelemaan toisillemme ääneen, miksi ja miten tutkimuksen eri osioita pitäisi tehdä. Viimeisten ohjaustapaamistemme aikana ohjaajamme nosti esille opinnäytetyön ongelmakohtia, joita olimme itse joko jo korjanneet tai ajatelleet korjata. Viimeistään näiden tapaamisten aikana tajusimme, että olemme oikeasti sisäistäneet opinnäytetyön tekemisen idean. Uskomme oppineemme enemmän itsenäisen

työskentelyn taitoja opinnäytetyön tekemisen aikana kuin koko opiskeluvuosina. Olemme myös ammatillisesti kehittyneet stressaavien tilanteiden hallinnassa ja parityöskentelyssä.

Koemme omien haastattelutaitojemme kehittyneen haastatteluiden edetessä. Ensimmäisistä haastatteluista jäi puuttumaan tietoja, joita olisimme voineet saada, jos olisimme osanneet esittää tarkentavia kysymyksiä. Meillä ei ollut kummallakaan paljoa kokemusta haastattelujen tekemisestä, joten koimme olevamme täysin uudessa tilanteessa ja hieman omilla epämukavuusalueillamme haastatteluja tehdessämme. Haastattelujen pituudet kasvoivat ajallisesti sitä mukaa, mitä enemmän haastatteluja olimme tehneet. Myös luottamuksellisemman ja rennomman haastattelutilanteen luominen onnistui meiltä molemmilta koko ajan paremmin. Opimme, miten luomme omat lähestymistapamme haastateltaviin ja pidämme keskustelua yllä. Jos olisi mahdollista, muokkaisimme jo suunnitelmavaiheen aikana tehtyä haastattelu-runkoa, sillä aineiston analysointivaiheessa tajusimme monia virheitä ja puutteita, joita haastattelurungoissa esiintyy.

Oma ymmärryksemme tutkittavasta ilmiöstä kasvoi opinnäytetyön edetessä. Emme ymmärtäneet tutkimusta aloittaessamme, miten suuren aiheen valitsimme tutkittavaksi ja kuinka paljon erilaisia asioita tutkimusta tehdessä täytyy huomioida. Nyt jälkikäteen uskomme tietävämmme laajemmin, miten kuntoutus etenee vaiheittain vankilasta siviiliin ja minkälaisia mutkia eri vaiheisiin liittyy. Yhteiskunnan tarjoamien palveluiden moninaisuus on tullut meille selvemmäksi kokonaisuudeksi. Ymmärrys rikosseuraamusasiakkaiden moniongelmaisuudesta sekä päihde- ja mielenterveysongelmien vaikutuksista heidän elämäänsä on lisääntynyt entisestään. Myös yhdyskuntaseuraamustoimistojen tekemä työ sai ajattelussamme enemmän painoarvoa, kun ymmärsimme heidän työkenttäänsä laajuuden. Yllätyimme siitä, miten monia strategioita, kehittämisen linjauksia ja lakeja on vaikuttamassa yksistään meidän opinnäytetyömme aiheeseen.

Opinnäytetyön loppuvaiheessa huomasimme olevamme koko ajan kriittisempiä oman tuotoksen suhteen. Luulemme sen kuvastavan ammatillista kehittymistä, koska halusimme tehdä työn huolellisesti loppuun asti. Oma ammatillinen kiinnostuksemme rikosseuraamusalan epäkohtiin on lisääntynyt opinnäytetyön myötä. Meille molemmille on tullut aiempaa suurempi halu kehittää rikosseuraamusalan työkenttää ja työskennellä monipuolisemmin alan toimijoiden kanssa. Vielä vuosi sitten emme kokeneet kumpikaan omaksi jutuksemme kehittämistointintaan liittyvää työtä. Nyt kuitenkin näemme, että tulevaisuudessa voisimme olla mukana kehittämässä rikosseuraamusalan toimintaa. Myös kiinnostus rikosseuraamusasiakkaiden yhteiskunnallisesta asemasta ja tilanteesta on kasvanut opinnäytetyön tekemisen aikana.

8.4 Kehitysideat ja jatkotutkimusehdotukset

Opinnäytetyöstämme saadut tulokset ovat mielestämme hyödyllisiä. Tuloksissa esiin nousseet toimivuudet ja epäkohdat kertovat niitä asioita, mihin kuntoutusjatkumoissa tulisi jatkossa kiinnittää enemmän huomiota. Olemme havainneet opintojemme aikana, että kuntoutusjatkumoihin liittyy haasteita, joista tarvittaisiin enemmän konkreettista tietoa eri näkökulmista. Olemme sitä mieltä, että tulokset tarjoavat hyödyllistä tietoa rikosseuraamusalan kuntoutusjatkumoihin kehittävään toimintaan. Kun kuntoutusjatkumoiden haasteiden syyt ovat selvillä, voidaan niihin etsiä ratkaisuja. Opinnäytetyömme antaa vain pienen kuvan siitä, mistä kuntoutusjatkumoiden haasteiden syyt johtuvat. Meidän mielestämme aiheesta voisi tehdä vielä kattavamman tutkimuksen, mitkä tekijät vaikuttavat haasteiden syntymiseen.

Opinnäytetyön tuloksissa ilmeni haasteita, joita tulisi jatkossa kehittää. Kehitettäväksi asiaksi aineistosta nousi yhteistyön tekeminen vankiloiden ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen välillä. Yhteistyötä tulisi kehittää mahdollisimman selkeillä ohjeistuksilla yhteydenotoista molempiin suuntiin. Tällä hetkellä sen koettiin olevan epäselvää varsinkin vankilan tekemissä yhteydenotoissa. Yhteydenpidon ongelmiin on toisaalta hankala tarttua, kun ei tiedä vankilan työntekijöiden näkökulmaa ja sitä, millaiset ohjeistukset heille on annettu. Jatkotutkimusehdotuksena aiheesta voisi tehdä selvityksen vankilan näkökulmasta, mitkä asiat vaikuttavat yhteydenottojen toteutumiseen ja millaiseksi työntekijät kokevat heille annetut ohjeistukset niistä. Esimerkiksi vankilasta tapahtuvat yhteydenotot yhdyskuntaseuraamustoimistoihin ovat tärkeitä muun muassa vapautuvan vangin osalta, jotta kuntoutuksen jatkuvuus siviilissä ja siihen saatava tuki voitaisiin varmistaa.

Toisena kehittämisen kohteena aineistosta ilmeni dokumentointi eli tietojen kirjaaminen asiakas-/vankitietojärjestelmään. Vankitietojärjestelmässä ilmenneet puutteet ja epäselvyydet sieltä löytyvistä tiedoista vaikeuttivat työn tekemistä ja tietojen etsimistä. Vankilan puutteelliset tietojen kirjaamiset olivat myös haasteena työn tekemiselle. Rikosseuraamusalan ammattilaiset tulevat tulevaisuudessa käyttämään Rikosseuraamuslaitoksen asiakastietojärjestelmää Rotia. Tällä hetkellä käytössä olevat vankitietojärjestelmä ja asiakastietojärjestelmä yhdistetään, jotta tulevaisuudessa tiedonsaanti ja tietojen kirjaaminen olisi helpompaa. Kehitysideaksi uuden asiakastietojärjestelmän lisäksi ehdottaisimme tulevan asiakastietojärjestelmän toimivuuden seuranta, jotta voitaisiin ajoissa huomata sen käytettävyyden kannalta esiintyvät haitat sekä hyvät ominaisuudet. Uuden asiakastietojärjestelmän käyttöönoton yhteydessä tulisi tehdä kattava perehdyttäminen kaikille asiakastietojärjestelmää käyttäville työntekijöille. Perehdytykseen pitää käyttää aikaa, koska se mahdollistaa asiakastietojärjestelmän käyttämisen mutkattomammin ja työntekijät osaavat käyttää järjestelmää tarkoituksenmukaisesti. Dokumentointi on tärkeä osa asiakkaan kuntoutusjatkumoa ja sen laatuun tulisi panostaa riittävästi.

Tutkimuksestamme jäi puuttumaan vankilan näkökulma kuntoutusjatkumoihin. Vankilan rooli kuntoutusjatkumoissa on suuri ja sen merkitys korostui jatkokuntoutuksen suunnittelussa sekä yhteistyön tekemisessä. Jatkotutkimusehdotuksena samasta aiheesta voisi tehdä tutkimuksen vankilan työntekijöiden, esimerkiksi rikosseuraamusesimiehien sekä kuntoutussektorin työntekijöiden näkökulmasta. Sen avulla voitaisiin saada kokonaiskuvaa, kuinka kuntoutusjatkumoissa eri toimipaikkojen yhteistyö toteutuu ja miten vankilan työntekijät kokevat suunnitelmallisuuden toteutumisen kuntoutusjatkumoissa.

Lähteet

Painetut lähteet

- Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 7.painos. Jyväskylä: Kirjapaino Oy.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8.painos. Jyväskylä: Kirjapaino Oy.
- Farrall, S. & Calverley, A. 2006. Understanding desistance from crime. Theoretical directions in resettlement and rehabilitation. London: Glasgow.
- Farrall, S. 2002. Rethinking What Works with Offenders. Probation, social context and desistance from crime. Willan Publishing: Cullumpton, Devon.
- Hievanen, T. 2008. Vankien kokemus vankilan päihdekuntoutuksen vaikutuksista vapautumisen jälkeen sekä heidän näkemyksiään päihdekuntoutuksen laadusta. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö. Tikkurila: Laurea-ammattikorkeakoulu.
- Hirsjärvi, S. & Hurme H. 2014. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Holmberg, J. 2010. Päihderiippuvuudesta elämänhallintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Joukamaa, M. & työryhmä. 2010. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2010. Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve. Perustulosraportti. Vammalan Kirjapaino Oy.
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Jyväskylä: Juvenes Print.
- Kaurala, M. & Kylämarttila V. 2010. Rangaistuksesta vapautuvan kuntoutujan asema. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Raportteja 2/2010. Helsinki: Kopio Niini Oy.
- Kinnunen, A. 2001. Huumausainerikoksiin syyllistyneiden rikosura ja sosioekonominen asema. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 182. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Kuhanen C., Oittinen P., Kanerva A., Seuri T. & Schubert C. 2013. Mielenterveyshoitotyö. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Kuula, A. 2015. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vantaa: Hansaprint Oy.
- Laine, M. 2014. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Dukatava, Riika: Tietosanoma Oy.
- Lavikkala, R. & Linderborg, H. 2011. Rikosseuraamusyön kehittämisen kysymyksiä. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologica 2/2011. Tampere: Juvenes Print.
- Miles, M. & Huberman, A. M. 1994. Qualitative data analysis. 2.painos. California: Sage.
- Partanen, A., Holmberg, J., Inkinen, M., Kurki, M. & Salo-Chydenius S. 2015. Päihdehoitotyö. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Sundström, R. & Kilkku, N. 2004. Palveluohjaus perusterveydenhuollon, sosiaalitoimen ja mielenterveyspalvelujen yhteistyömenetelmänä. Pirkanmaan mielenterveystyön hankkeen Palveluohjaus -projektin loppuraportti 2002-2004. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Suominen, S. & Tuominen, M. 2007. Palveluohjaus: portti itsenäiseen elämään. Helsinki: Picaset Oy.

Sykäri, S. 2009. Päihteet ja mielenterveys. Opas vertaisryhmän ohjaajalle. Pori: Kehitys Oy.

THL. 2009. Mielenterveys- ja päihdeongelmien varhainen tunnistaminen. Opas ennaltaehkäisevän työn ammattilaisille. Helsinki: Yliopistopaino.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 11., uudistettu painos. Vantaa: Hansaprint Oy.

Valli, R. & Aaltola, J. 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: Bookwell Oy.

Viikki-Ripatti, S. 2011. Rikollisuudesta irrottautuminen subjektiivisena kokemuksena. Teoksessa Lavikkala, R. & Linderborg, H. 2011. Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Vantaa: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.

Ward, T. & Maruna S. 2008. Rehabilitation. Beyond the risk paradigm. Key ideas in criminology series. New York: Routledge.

Yhdyskuntaseuraamustyön kehittämisen linjaukset. 2006. Rikosseuraamusalan käsikirjoja 1/2006. Helsinki: Kriminaalihuoltolaitos.

Sähköiset lähteet

Aalto, M. 2007. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. Päihdehäiriö ja samanaikainen muu mielenterveyden häiriö - kaksoisdiagnoosin hoidollinen haaste. Viitattu 7.9.2016.

http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/haku;jsessionid=1FA71430B08770DAAB2C6B281815A872?p_p_id=Article_WAR_DL6_Articleportlet&p_p_lifecycle=0&_Article_WAR_DL6_Articleportlet_hakusana=mielenterveys&_Article_WAR_DL6_Articleportlet_p_frompage=haku&_Article_WAR_DL6_Articleportlet_viewType=viewArticle&_Article_WAR_DL6_Articleportlet_tunnus=duo96517

Ammattinetti. 2016. Rikosseuraamusesimies, yhdyskuntaseuraamustoimisto. Viitattu 28.12.2016.

<http://www.ammattinetti.fi/ammattit/detail/9c819c5f0a65344600ddec55e2b07fc8;jsessionid>

Bergman, E. 2010. Vapautumisen suunnittelu ja valmistelu. Viitattu 15.6.2016.

http://www.porttivapautteen.fi/tietoa/tietopankki/2483/vapautumisen_suunnittelu_ja_valmistelu

Karsikas, V. 3/2005. Selvinpään olosta tulee hyvä fiilis. Päihdeongelmaisten vankien voimaantumisen. Rikosseuraamusviraston julkaisuja. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy. Viitattu 30.8.2016. <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=b98886bb-ca4b-4847-a5cb-31b0a0dfc1b9>

Laki valvotusta koevapaudesta. 629/2013. Finlex - valtion säädöstietopankki. Viitattu 12.1.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20130629>

Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta. 400/2015. Finlex - valtion säädöstietopankki. Viitattu 12.6.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150400>

Maguire, M. & Raynor, P. 2006. How the resettlement of prisoners promotes desistance from crime: Or does it? Viitattu 19.6.2016.

http://canatx.org/rrt_new/professionals/articles/MAGUIRE-RESETTLEMENT%20OF%20PRISONERS.pdf

Päihdetyön linjaukset. 2012. Päihdetyön linjaukset vuosille 2012-2016. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 10.6.2016. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6Cr2xRZTS/Paihdelinjaukset_2012-2016_RINKIIN.pdf

Rikosseuraamuslaitoksen käsikirjoja. 2012. Hallittu vapauttaminen. Viitattu 25.5.2016. http://www.socca.fi/files/2777/RISE_Hallittu_vapauttaminen_-kasikirja.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2011. Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020. Viitattu 5.6.2016. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/6A3hglF5q/Risen_strategia_2011-2020.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2013a. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 28.12.2016. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2013b. Kuntouttava toiminta - päihdetyö. Viitattu 12.6.2016. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-paihdeetyo.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2014. Valvottu koevapaus. Viitattu 12.1.2017. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vapautuminen/valvottukoevapaus.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2015a. Yhdyskuntaseuraamukset. Viitattu 28.12.2016. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamukset.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2015b. Valvontaan määrätyn velvollisuudet. Viitattu 8.6.2016. <http://rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamukset/ehdonalainenvapaus/valvontaanmaaratynvelvollisuudet.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2015c. Valvonnan sisältö. Viitattu 12.6.2016. <http://rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamukset/ehdonalainenvapaus/valvonnansisalto.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2016a. Organisaatio. Viitattu 28.12.2016. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/organisaatio.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2016b. Yhdyskuntaseuraamustoimistot. Viitattu 28.12.2016. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/yhdyskuntaseuraamustoimistot.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2016c. Ehdonalaisen vapauden valvonta. Viitattu 8.6.2016. <http://rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamukset/ehdonalainenvapae.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2016d. Rikosseuraamuslaitoksen toiminta- ja taloussuunnitelma 2015-2018. Viitattu 5.10.2016. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/netraasiakirjat/jWlkNswGd/TTS_2015_2018.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2017. Arvot ja strategia. Viitattu 12.1.2017. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>

Rikosseuraamusvirasto. 2008. Rikosseuraamusviraston monisteita 5/2008. Rikosseuraamusalan asiakaskunta, työprosessit ja kuntouttaminen. Viitattu 12.1.2017.

http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-monisteetjaraportit/6DIRMCuaX/5-2008_Risealan_kehittamishanke.pdf

Valle, E. 2014. "Nyt on pöytä tyhjennetty ja kasataan uutta korttitaloa". Vankeusrangaistuksen suorittaneiden miesten tarina yhteiskuntaan integroitumisesta. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Viitattu 1.9.2016.

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95146/GRADU-1396351418.pdf?sequence=1>

Julkaisemattomat lähteet

Kuntouttavan vankityön raportti. 2015. Pyykkö, H. & Kotkavuori, K. Saatu 1.11.2016.

Sörkka-yhteisön esite. 2013. Sörkka-yhteisön henkilökunta. Helsingin vankilasta saatu asiakirja.

Yhteisökuntoutuskäsikirja. 2014. Sörkka-yhteisön työryhmä. Helsingin vankilasta saatu perehdytysopas.

Taulukot

Taulukko 1: Ehdonalaisen vapauden valvonnassa olevien kuntoutusjatkumot.....	30
Taulukko 2: Yhteistyö valvojan kanssa	47

Liitteet

Liite 1: Haastattelurunko ehdonalaisen vapauden valvonnassa oleville asiakkaille.....	76
Liite 2: Haastattelurunko yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöille.....	78
Liite 3: Suostumuslomake ehdonalaisen vapauden valvonnassa oleville asiakkaille	79
Liite 4: Suostumuslomake yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöille	80
Liite 5: Tutkimuslupa.....	81
Liite 6: Selitykset kuntoutuspalveluista.....	82
Liite 7: Esimerkki luokittelutaulukosta	83

Liite 1: Haastattelurunko ehdonalaisten vapauden valvonnassa oleville asiakkaille

Taustatiedot

- Ikä
- Vankilahistoria (vankilakertalaisuus, viimeisen tuomion päärikos ja kesto)

Vankila

- Kerro minkälaiseen kuntoutukseen olet osallistunut vankeusaikanasi (edellisen tuomion aikana)
- Miten koit vankeusaikaisen kuntoutuksen?
- Millaisia haasteita koit vankeusaikaisessa kuntoutuksessa?
- Mitkä asiat kuntoutuksessa olivat toimivia?
- Miten koet kuntoutuksen auttaneen vapautumisessa?
- Mihin olisit tarvinnut enemmän tukea ja apua kuntoutuksessa?
- Millainen oma motivaatiosi oli kuntoutukseen vankeuden aikana?

Vapauttaminen

- Miten olit mukana suunnittelemassa vapautumista?
- Mitä yhteistyötahoja vapautumisessa oli mukana?
- Minkälainen vapautumisen jälkeinen kuntoutus sinulle suunniteltiin?
- Miten suunnitelman mukainen kuntoutus toteutui vapautumisvaiheessa?
- Mitä asioita muuttaisit jälkeenpäin vapautumiseen ja sen suunnitteluun liittyen?
- Minkälaisia palveluita yhteiskunta voisi tarjota, jotta ne olisivat parhaiten tukemassa yhteiskuntaan sopeutumista vapautumisen jälkeen?

Yhdyskuntaseuraamustoimisto

- Milloin valvonta alkoi?
- Minkälaista tukea tai hyötyä olet saanut kuntoutumiseen valvonnan aikana?
- Muuttaisitko valvonnassa jotain, mitä?
- Miten kuntoutuksesi on edennyt valvonnan aikana?
- Millainen motivaatiosi on kuntoutukseen tällä hetkellä?

Päihde ja mielenterveys

- Päihteet
 - Miten nykyinen päihteiden käyttösi eroaa nuoruuden aikaisesta päihteiden käytöstä?
 - Miten nykyinen päihteiden käyttösi eroaa ajasta ennen vankilaan joutumista?
 - Mikä merkitys päihteiden käytöllä on elämässäsi tällä hetkellä?

- Alkoholi: Millaista alkoholin käyttösi on tällä hetkellä?
- Huumeet: Millaista huumeiden käyttösi on?
- Lääkkeet: Oletko käyttänyt lääkkeitä päihtymistarkoituksessa?

- Mielenterveys
 - Millaista vankeusaika oli sinulle?
 - Jos koit tarvitsevasi keskusteluapua, keneltä sait apua siihen?
 - Millaista jaksamisesi oli vankeuden aikana verrattuna tähän hetkeen?
 - Miten jaksamisesi huomioitiin kuntoutuksen aikana?
 - Onko jaksamisella vaikutusta tämänhetkiseen arkeen?
 - Mistä saat tukea ja apua silloin kun koet sitä tarvitsevasi?
 - Mitkä asiat erityisesti edistävät motivaatiotasi kuntoutumiseen?

Liite 2: Haastattelurunko yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöille

Taustatiedot

- Toimipaikka
- Ammattinimike
- Kokemus ehdonalaisesti vapautuneiden kanssa työskentelystä

Vankila

- Millaista yhteistyötä teitte muiden työntekijöiden kanssa vankeusaikana?
- Minkälainen kontakti ehdonalaisesti vapautuvaan vankiin luotiin vankeusaikana?
- Mitä haasteita vankilaan tehtävässä yhteistyössä oli?

Vapauttaminen

- Missä vaiheessa vapauttamissuunnitelmaa alettiin tehdä?
- Minkälainen kuntoutusjatkumo ehdonalaisesti vapautuvalle suunniteltiin ennen vapautumista?
- Miten asiakas oli mukana suunnittelemassa vapautumista?
- Mitä vapauttamisen toteutuksessa ja täytäntöönpanossa pitäisi kehittää?

Yhdyskuntaseuraamustoimisto

- Millaista työskentelyä ehdonalaisesti vapautuneen kanssa on ollut?
- Millainen merkitys vuorovaikutussuhteella asiakkaan kanssa on ollut valvontaan?
- Miten kuntoutuksen etenemistä ja jatkuvuutta on tarkasteltu valvonnan aikana?
- Minkälaisia haasteita asiakkaan valvonta-aikaan on liittynyt?

Päihde- ja mielenterveystyö asiakkaan kanssa

- Miten työskentelyssä huomioidaan asiakkaan päihde- ja mielenterveysongelmat?
- Miten työskentelyyn vaikuttaa asiakkaan päihde ja mielenterveyden ongelmat?
- Millä tavalla asiakkaan näkemys eroaa sinun näkemyksestäsi hänen päihteidenkäytöstään ja mielenterveydentilastaan?
- Onko asiakkaan päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen tarve muuttunut?

Kuntoutusjatkumo

- Mitkä tekijät ovat mielestäsi vaikuttaneet asiakkaan kuntoutusjatkumon etenemiseen?
- Mitkä olivat isoimmat ongelmakohdat asiakkaan kuntoutusjatkumon luomisessa?

Liite 3: Suostumuslomake ehdonalaisen vapauden valvonnassa oleville asiakkaille

Hei!

Olemme kaksi rikosseuraamusalan sosionomiopiskelijaa Laurea-ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä, joka tarkastelee päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen jatkumoa. Haastattelemme ehdonalaisen vapauden valvonnassa olevia rikosseuraamusasiakkaita ja heidän rikosseuraamustyöntekijöitään. Haastatteluiden avulla keräämme kokemuksia kuntoutusjatkumoiden toimivuudesta. Käytämme opinnäytetyössä ainoastaan haastattelun kautta saattua materiaalia eikä siinä kerätä tai käytetä henkilötietoja.

HAASTATTELUN TEEMAT:

- Taustatiedot
- Vankila
- Vapauttaminen
- Yhdyskuntaseuraamustoimisto
- Päihde- ja mielenterveys

Haastatteluun kuluu aikaa maksimissaan tunti. Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan. Haastattelumateriaalit tuhoetaan opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Henkilöllisyyttä ei tunnista opinnäytetyöstä ja haastattelu on täysin luottamuksellinen. Haastattelumateriaali on vain opinnäytetyön tekijöiden käytössä.

Olen tietoinen opinnäytetyön tarkoituksesta ja tavoitteesta. Osallistun haastatteluun vapaaehtoisesti ja olen tietoinen siitä, että voin lopettaa haastattelun missä vaiheessa tahansa.

Allekirjoituksellani suostun opinnäytetyön haastatteluun ja haastattelusta saadun materiaalin käyttöön opinnäytetyössä.

_____. _____.2016

Haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys:

Opinnäytetyön tekijöiden allekirjoitukset:

Jonna Laine

Johanna Piironen

Liite 4: Suostumuslomake yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöille

Hei!

Olemme kaksi rikosseuraamusalan sosionomiopiskelijaa Laurea-ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä, joka tarkastelee päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen jatkumoa. Haastattelemme ehdonalaisen vapauden valvonnassa olevia rikosseuraamusasiakkaita ja heidän rikosseuraamustyöntekijöitensä. Haastatteluiden avulla keräämme kokemuksia kuntoutusjatkumoiden toimivuudesta.

HAASTATTELUN TEEMAT:

- Taustatiedot
- Vankila
- Vapauttaminen
- Yhdyskuntaseuraamustoimisto
- Päihde- ja mielenterveystyö asiakkaan kanssa
- Kuntoutusjatkumo

Haastatteluun kuluu aikaa maksimissaan tunti. Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan. Haastattelumateriaalit tuhoetaan opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Henkilöllisyyttä ei tunnista opinnäytetyöstä ja haastattelu on täysin luottamuksellinen. Haastattelumateriaali on vain opinnäytetyön tekijöiden käytössä.

Osallistun haastatteluun vapaaehtoisesti ja olen tietoinen siitä, että voin lopettaa haastattelun missä vaiheessa tahansa.

Allekirjoituksellani suostun opinnäytetyön haastatteluun ja haastattelusta saadun materiaalin käyttöön opinnäytetyössä.

_____. _____.2016

Työntekijän allekirjoitus ja nimenselvennys:

Opinnäytetyön tekijöiden allekirjoitukset:

Jonna Laine _____

Johanna Piironen _____

Liite 5: Tutkimuslupa

Tutkimuslupahakemus

1 (1)

4.10.2016

Opinnäytetyön tekijät:

Jonna Laine
jonna.laine@student.laurea.fi

Johanna Piironen
johanna.piironen@student.laurea.fi

Koulutusohjelma/korkeakoulu/yliopisto:

Rikosseuraamusalan koulutusohjelma, sosionomi/ Laurea-ammattikorkeakoulu

Toimipiste:

Laurea Tikkurila

Opinnäytetyön ohjaaja:

Otso Lapinleimu
Yliopettaja, Rikosseuraamusalan koulutuskeskus

Opinnäytetyön nimi:

Päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen jatkumot vankilasta siviiliin

Opinnäytetyön tavoitteet/tutkimusongelma:

Tutkimusongelmanamme on selvittää, miten päihde- ja mielenterveyskuntoutujien palvelujatkumot toimivat siirryttäessä vankilasta siviiliin. Tutkimusongelmaa lähestytään kolmen tutkimuskysymyksen avulla. Ensimmäinen kysymys kartoittaa, mitä toimivia elementtejä päihde- ja mielenterveyskuntoutusjatkumoista löytyy. Toinen tutkimuskysymys selvittää, millaisia haasteita ehdonalaisen vapauden valvonnassa olevat kohtaavat päihde- ja mielenterveyskuntoutumiseen liittyen. Viimeisen tutkimuskysymyksen tavoitteena on kartoittaa, mistä kuntoutuksen haasteet johtuvat. (Liite 1, sivu 19.)

Opinnäytetyöhön tarvittavien tietojen / aineistojen määrittely:

Opinnäytetyöhön tarvitaan tutkimusluvat yhdyskuntaseuraamustoimistossa suoritettaville haastatteluille, joita tehdään työntekijöille ja rikosseuraamusasiakkaille. Haastatteluita tehdään Helsingin yhdyskuntaseuraamustoimistossa ja Uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Tutkimuslupahakemuksen liitteinä on opinnäytetyösuunnitelma, josta löytyy haastattelurungot tarvitsemallemme tiedolle (Liite 1, sivu 28-30). Tieto tulee käyttöömmä tekemiemme haastattelujen kautta. Haastattelut nauhoitetaan ja nauhoitukset hävitetään, kun niitä ei enää tarvita. Emme tarvitse tietoja vankitietojärjestelmästä.

Aikataulu:

Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa suoritettavat haastattelut aloitetaan tutkimusluvan myöntämisen jälkeen. Opinnäytetyön tekeminen jatkuu syksyn ajan ja valmistuminen tapahtuu 31.1.2017.

Liitteet:

Opinnäytetyön tutkimussuunnitelma

Olen myöntänyt tutkimusluvan opinnäytetyölle.

Anneli Karjalainen
3.10.2016

Aika ja paikka

Anneli Karjalainen
ANNELI KARJALAINEN
Allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 6: Selitykset kuntoutuspalveluista

Krits = Kriminaalihuollon tukisäätiö

Redis = Kriminaalihuollon tukisäätiön vertaistukea tarjoava päihteetön olohuone

Harjula = Päihdehuollon jälkikuntoutusta ja vertaistukea tarjoava järjestö

Stop-huumeille ry = Päihdekuntoutujille vertaistukea tarjoava yhdistys

Vahvasti tukien ry = Päihdekuntoutusohjelma

KRIS = Järjestö, joka tarjoaa apua rikostaustaisille

Aggredi = Väkivaltaiseen käytökseen apua tarjoava työmuoto

	Vankilakuntoutus	Vapautumisen tukitoimet	Seuraamuksen eteneminen
Case 1	Kuntoutusosasto ja Kuva-ohjelma	Työ ja asunto: Kuva-ohjelma Kuntoutuspalvelut: Krits, Redis, A-klinikka	Vankila → avovankila → koevapaus → valvonta
Case 2	Sörkkä-yhteisö ja Kuva-ohjelma	Työ ja asunto: Kuva-ohjelma Kuntoutuspalvelut: Krits, Redis, Harjula, Stop-huumeille ry	Vankila → avovankila → koevapaus → valvonta
Case 3	Kuntoutusosasto	Asunto: Krits Kuntoutuspalvelut: Vahvasti tukien ry, Redis, KRIS	Vankila → valvonta
Case 4	Sörkkä-yhteisö → kuntoutusosasto, yksilökeskustelut	Asunto: Krits Kuntoutuspalvelut: Vahvasti tukien ry, Redis	Vankila → koevapaus → valvonta
Case 5	Sörkän työyhteisö	Asunto ollut valmiina Kuntoutuspalvelut: Vahvasti tukien ry, Aggredi	Vankila → koevapaus → valvonta

Liite 7: Esimerkki luokittelutaulukosta

Haastateltava	Miten koet kuntoutuksen autta- neen vapautumi- sessa?	Pelkistetty ilmaus myönteinen kielteinen neutraali	Alaluokka myönteinen kielteinen neutraali	Yläluokka
A1		"No ei siitä varmaan haittaakaan ollut. Kyllä siitä siis oli hyötyä. "	Hyödyllisyys	Vapautumisen suunnittelu päih- de- ja mielenter- veyskuntoutuksen tukena
A2		"...kyllä siit, tosin varmaan hyötyä (...) koko tuomionki kan- nalta ja.. ja niinku kaiken elämän kan- nalta yleensäki."	Hyödyllisyys	Vapautumisen suunnittelu päih- de- ja mielenter- veyskuntoutuksen tukena
A3		"...sitä mä en kyllä voi sanoo, että mi- ten se valmentaa. Koska mä oisin tehny varmaan samat liik- keet, vaikka mä oisin missä osastolla ollu. "	Ei eriteltävää hyötyä	Vapautumisen suunnittelu päih- de- ja mielenter- veyskuntoutuksen tukena
A4		"...tost vankilasta on ollu aikamoinen hyö- ty..."	Hyödyllisyys	Vapautumisen suunnittelu päih- de- ja mielenter- veyskuntoutuksen tukena
A5		"...sen takii mä sinne hakeuduin, et (...) loppujen lopuks sielt pääsin koevapauteen niinku."	Hyödyllisyys Suunnitelmal- tisuus	Vapautumisen suunnittelu päih- de- ja mielenter- veyskuntoutuksen tukena